

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η Κριτική Εκπαίδευση
στον 21^ο αι.:
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

 προπομπός

Επιμέλεια: Καλυψώ Αγγελοπούλου, Πωλίνα Χρυσοχού

Σχεδίαση αφίσας συνεδρίου: Μυρτώ Φίλη

**Το ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ είναι χορηγία των εκδόσεων Προπομπός.
Καμία πλευρά δεν βαρύνεται με οικονομικές απαιτήσεις.**

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση του παρόντος έργου καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε μέσο χωρίς γραπτή άδεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Περιεχόμενα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	13
-----------------------------	----

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	14
---------------------------	----

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΥΡΙΖΑ Γιώργος Γρόλλιος.....	17
ΕΝΙΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΕΝΑΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ ΟΣΟ ΠΟΤΕ ΣΤΟΧΟΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ Παναγιώτα Ιωαννίδου	17
ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ: ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ Γιώργος Καλημερίδης	18
ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ Παναγιώτα Καραγιάννη	18
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ, 1941-44 Γάννα Κατσαμπούρα	19
Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ Τάσος Λιάμπας	19
ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ Μιχάλης Μιλτσακάκης	20
Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΤΟΥ Περικλής Παυλίδης.....	21
ΟΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Κώστας Σκορδούλης	21
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΝΟΗΜΑ ΖΩΗΣ Άννα Τσιμπουκλή.....	22

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΧΡΙΣΤΑΚΟΥ: ΜΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ Καλυψώ Αγγελοπούλου, Γάννα Κατσαμπούρα.....	24
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΞΙΔΑΝΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΙΣΑΝΑΠΗΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΜΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ Κωνσταντίνα Αλεξανδρίδου, Κωνσταντίνα Κυρίμνη.....	24

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ Κωνσταντίνος Ανατολής, Αναστάσιος Σιάτρας.....	25
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, ΚΟΙΝΕΣ ΑΦΕΤΗΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΜΗΣ. ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΙΑΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ Αθανάσιος Αντωνίου, Κώστας Σκορδούλης.....	26
ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ Βασίλης Αρβανίτης, Εύη Παπαθανασίου.....	27
Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΤΟΡΝΟ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ: ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ Θεόδωρος Βαβίτσας.....	28
ΤΑ ΑΝΟΙΚΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΩΣ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ Αλέξανδρος Βασιλειάδης.....	29
ΔΥΝΑΜΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΗΜΑΤΩΝ: ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ Ανδρονίκη Γακούδη, Λαμπρίνα Γιώτη.....	30
ΔΙΑΓΛΩΣΣΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ: ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΚΜΑΙΕΥΣΗ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ Αρετούσα Γιαννακού, Αργυρώ Φασούλα.....	30
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ Η ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ, ΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΟΤΗΤΑΣ Λαμπρίνα Γιώτη.....	31
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ Αριστοτέλης Γκιόλμας, Ζωγραφιά Παπαναγιώτου, Κατερίνα Μπενίση.....	32
Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Ρ. FREIRE «ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΛΜΟΥΝ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ» ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΜΕ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΘΕΣΗ Δέσποινα-Ελένη Δαργέντα.....	33
Η ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΟΠΟΥΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΝΙΩΤΑΚΙΑ Γεώργιος Δασκαλάκης.....	34
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΤΥΠΩΝ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ Ιωάννης Δασκαλάκης.....	35
ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΕΤΗΡΩΝ (LAND & JARMAN, 1968): ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ Δημήτριος Δράκος.....	35
ΑΝΑΔΕΙΚΝΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ο ΝΕΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ Ελένη Ευφροσυνίδου, Τριανταφυλλιά Κωσούλη.....	36
«...ΑΜΑ ΗΞΕΡΑ ΝΑ ΔΙΑΒΑΖΩ ΘΑ ΓΙΝΟΜΟΥΝ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΚΙ ΟΧΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΣ!»: ΣΥΝΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ Ελένη Ζάχου.....	37

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΗΜΟ ΕΚΟΝΟΜΙΣΤΕΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ Ελένη Ζάχου, Μαρίνα Σούνουλου	38
ΔΕΞΑΜΕΝΕΣ ΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΝΕΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ Εύη Ζευγίτη.....	39
ΚΡΙΤΙΚΗ/ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΦΡΕΪΡΕ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ Βασίλης Ιωακείμίδης, Άννα Τσιμπουκλή	39
ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ, POST-TRUTH POLITICS ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΑ Ειρήνη Ιωαννίδου	40
ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ: ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ Βασίλειος Καθάρειος, Γιάννα Κατσιμπούρα.....	41
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΜΑΚΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΞΑΝΘΗΣ Αθανασία Καλογεροπούλου	41
Ο CÉLESTIN FREINET ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ Δέσποινα Καρακατσάνη	42
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ (ΣΕ ΦΥΣΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ) ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΘΕΩΡΗΣΗ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ THOMAS KUHN Κωνσταντίνος Καραλής	43
ΔΙΑΛΕΓΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΩ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ Γεωργία Καρέλα	43
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥ» ΣΤΗ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ STANLEY ARONOWITZ & HENRY A. GIROUX Ιωάννης Κάσκαρης	44
Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ «ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ» ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ Μαρία Κολτσίδα, Δήμητρα Μάρκου, Αθανάσιος Κουτσοκλένης.....	45
Η ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ Δημήτριος Κοτσιφάκος.....	46
ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΠΟΙΗΣΗ ΨΗΦΙΑΚΑ: ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 10-12 ΕΤΩΝ Βασιλική Κουσκοῦτη, Ιωάννα Χαλεπά	46
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ Αθανάσιος Κουτσοκλένης	47
Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1976 Γιώργος Κρεασίδης	48
ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ Κατερίνα Κωστή	48

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΟ: ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Ειρήνη Λαζαρίδου, Άννα Χρονάκη	49
Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΕΕΕΕΚ) Χριστίνα Λαζαρίδου	50
ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ Ελένη Λιβιεράτου	50
ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΟΓΟ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ Βασίλης Μακρής	51
«ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΙ ΚΙΜΩΛΙΑ ΚΑΤΙ ΓΡΑΦΕΙ ΑΡΓΑ ΣΤΟΝ ΜΑΥΡΟΠΙΝΑΚΑ»: ΕΜΦΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΑΦΑΝΕΙΣ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '60 ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΦΩΣΤΙΕΡΗ (1953) Παρασκευή Μακρίδου	52
ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ: ΠΩΣ ΟΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕΤΑΤΡΑΠΗΚΑΝ ΣΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΣΜΟΥ Δημήτριος Μαριόλης	53
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ «ΛΟΓΩΝ» ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΟΔΗΓΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ Ελένη Μερικά, Αναστάσιος Σιάτρας	53
Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ: Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ Αλεξάνδρα Μπτσιάλη	54
ΑΠΟΣΤΙΓΜΑΤΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑ ΕΛΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ: ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ Ευαγγελία Μουλά, Κωνσταντίνος Μαλαφάντης	55
Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ Ρ. FREIRE: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ Θωμάς Μπαμπάλης, Ελισάβετ Λαζαράκου, Κωνσταντίνα Τσώλη, Νικόλαος Αλεξόπουλος	56
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΜΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ Ιωακείμ Ναβροζίδης	57
ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΩΝ ΕΝΙΑΙΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ – ΛΥΚΕΙΩΝ (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ Συμεών Νικολιδάκης	57
Ο ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ Παυλίνα Νικολοπούλου	58
Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΧΡΗΣΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ Χριστίνα Νομικού	58
ΗΓΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΚΟΙΝΟΣ ΒΗΜΑΤΙΣΜΟΣ Γεώργιος Ντεντάκης	59

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ & ΚΡΥΦΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΕΝΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ Γεώργιος Ντεντάκης.....	60
ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΠΕ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ Ελένη Ντρενογιάννη, Γιώργος Πριμεράκης	60
ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΜΕΣΩ ΑΝΑΔΟΜΙΣΤΙΚΩΝ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΧΗΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ ΣΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ Ειρήνη Πανταζή.....	61
Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Στέλιος Πανταζίδης	62
Η ΜΕΘΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΠΟΣΕΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΓΙΑ ΕΠΑΡΚΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ Βασίλειος Παπαδημητρίου	63
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Γεωργία Παπαδοπούλου.....	63
ΤΑ ΤΡΙΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ Ελευθερία Παπαστεφανάκη	64
Η «ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ» ΚΑΙ Η «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ» ΩΣ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Μαρία Πλέσσα	65
SUSTAIN ABILITIES: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ Σωτηρία Ρέκλου	65
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Αιμιλία Σαλβάνου	66
Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Αναστασία-Θεοδώρα Σαμαρά, Δέσποινα Τσακίρη.....	67
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΩΣ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ Μαρία Σαχπασίδη.....	67
«...ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ»: Η ΦΥΣΗ ΣΤΑ ΝΕΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ 2023 (ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΑ) Αριστείδης Σγατζός	68
ΡΕΥΣΤΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥΣ-ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ Ειρήνη Σκούρα, Βάσια Τσάμη, Αργύρης Αρχάκης	69
ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΑΥΣΩΝΕΣ: ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΠΟΛΕΩΝ - ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΤΙΑ Εμμανουήλ-Στυλιανός Σκούφογλου, Ειρήνη Χατζαρά, Μυρτώ Κούτρα- Ηλιοπούλου, Μαρία Χριστοφοράκη, Ευαγγελία Μαυρικάκη, Αποστολία Γαλάνη	70
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΚΡΑΜΣΙ ΣΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Κωνσταντίνος Σούρλας, Κώστας Σκορδούλης.....	70

ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΣΕ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΥΣΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ, ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΣΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ, Η ΕΝΝΟΙΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ" ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ Αθανάσιος Στράντζαλος.....	71
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΚΡΙΤΙΚΑ ΤΙΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ: ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΤΟΥ Π.Τ.Δ.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ Μενέλαος Τζιφόπουλος.....	72
ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ ΓΙΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ Ίριδα Τσεβρένη, Ιωάννα Κύρκου, Φωτεινή Γκαραγκούνη-Αραίου.....	73
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ Λένα Τσιρίκου.....	73
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΥΪΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ Σωτήρης Τσιώλης.....	74
«ΑΠΟ ΤΑ 'ΕΓΓΡΑΦΑ' ΣΤΙΣ 'ΦΩΝΕΣ'»: ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ Βασίλης Φούκας.....	75
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ: ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΕΝΕΡΓΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ Πέτρος Χαραβιτσιδής, Ιωάννα Χαλβατζή.....	75
Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΟΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΑΡΣΕΝΗ ΚΑΙ Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990 Μαγδαλινή Χατζηστρατή.....	76
Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΣΟΥΗΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ Μαγδαλινή Χατζηστρατή.....	77
Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΔΙΝΕΙ ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ Γιάννης Χρηστάκος, Ιωάννα Τριάντου.....	78
Ο ΚΛΕΜΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΣ: Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΝΟΙΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Άννα Χρονάκη.....	78
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ Θεοπούλα (Πωλίνα) Χρυσοχού.....	79

ΣΥΜΠΟΣΙΑ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1 ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΤΕΛΗ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ.....	83
ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ FREINET ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ Δαμιανός Βογανάτσος.....	83

ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ Δήμητρα Γαβριλίδου, Νάγια Κοκμοστού	84
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ FREINET, ΟΙ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΝΘΕΤΟ ΤΟΥ «ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟΥ» ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ Μπάμπης Μπαλτάς, Χάρης Παπαδόπουλος	84
ΕΝΑ ΠΟΛΥΤΙΜΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟ Στέλιος Πανταζίδης, Βασιλική Σπήτα, Ιωάννα Στεφανίδου	85
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ FREINET ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ «ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟΥ» ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ Άννα - Μαρία Σιδηροπούλου	86
ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3 ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ	

POSTER

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΑΠΟ STEM ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ & ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΕΣ Κυριακή Δημητριάδη, Αθανασία Κοκολάκη, Αιμιλία Μιχαηλίδη, Ελένη Μποτζάκη, Δημήτρης Σταύρου	88
---	----

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδροι:

Κώστας Σκορδούλης και Γιώργος Γρόλλιος

Αντιπρόεδρος:

Γιάνα Κατσιμπούρα

Θανάσης Αϊδίνης, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Βασίλης Αλεξίου, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Νίκος Αλεξόπουλος, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αλεξάνδρα Ανδρούσου, Τ.Ε.Α.Π.Η., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Νέλλη Ασκούνη, Τ.Ε.Α.Π.Η., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ευαγγελία Γαλανάκη, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λία Γαλάνη, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λαμπρίνα Γιώτη, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αριστοτέλης Γκιόλμας, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Παναγιώτα Γούναρη, Πανεπιστήμιο Μασαχουσέτης, Βοστώνη, ΗΠΑ
Μανόλης Δαφερμάκης, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Δέσποινα Δεσλή, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αριστοτέλης Ζμας, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ρέα Κακάμπουρα, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τζίνα Καλογήρου, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μένη Κανατσούλη, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γιώτα Καραγιάννη, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ελένη Κατσαρού, Τμήμα Φ.Κ.Σ., Πανεπιστήμιο Κρήτης
Φωτεινή Κουγιουμουτζάκη, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γιώργος Κουτρομάνος, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Θανάσης Κουτσοκλένης, Π.Τ.Δ.Ε., Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Τριανταφυλλιά Κωστούλη, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Έλσα Λαζαράκου, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αντώνης Λενακάκης, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τάσος Λιάμπας, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ευγενία Μαγουλά, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κώστας Μαλαφάντης, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λίτσα Μαυρικάκη, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιάννης Μπέτσας, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Θωμάς Μπαμπάλης, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ιωάννα Μπίμπου, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Κυριάκος Μπονίδης, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ηρώ Μυλωνάκου-Κεκέ, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ελένη Ντρενογιάννη, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Έφη Παπαδημητρίου, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Βίκυ Πάτσιου, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Περικλής Παυλίδης, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τάκης Πολίτης, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μαρίνα Σούνογλου, Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μαρία Σφυρόερα, Τ.Ε.Α.Π.Η., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασίλης Τσάφος, Τ.Ε.Α.Π.Η., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Άννα Τσιμπουκλή, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κώστας Τσιούμης, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Νάντια Τσώλη, Π.Τ.Δ.Ε., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δημήτρης Χαραλάμπος, Π.Τ.Δ.Ε., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Άννα Χρονάκη, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Εύα Φίστα, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ
Δημήτρης Χαραλάμπος, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Γιάνα Κατσιμπούρα

Καλυψώ Αγγελοπούλου
Νάγια Βαφειάδου
Βασίλης Καθάρειος
Γιάννης Κάσκαρης
Νίκος Λάριος
Αλίκη Λασπίδου
Δημήτρης Νικολούδης
Χριστίνα Νομικού

Ιωάννα Σαββίδου
Κώστας Σούρλας
Αναστασία Φερεντίνου
Μαρία Χριστοφοράκη
Πωλίνα (Θεοπούλα) Χρυσοχού
Φωτεινή Καλογερογιάννη
Δημήτρης Κοτσιφάκος

Προσκεκλημένες

Ομιλίες

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΥΡΙΖΑ

Γιώργος Γρόλλιος
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
grol@eled.auth.gr

Η εξελισσόμενη κρίση ηγεσίας και φυσιογνωμίας του Συνασπισμού της Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) έχει ήδη αναδείξει με εμφανέστατο τρόπο τις αντιφάσεις και τα αδιέξοδα της μεταρρυθμιστικής πολιτικής του. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να μελετήσει και να υποβάλει σε κριτική βασικά στοιχεία του απολογητικού λόγου στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με την κυβερνητική πολιτική την οποία άσκησαν κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας 2015 – 2019, επικεντρώνοντας στην περίπτωση της εκπαίδευσης, όπου ό,τι συνέβη αυτά τα «πέντε χρόνια που άλλαξαν την Ελλάδα ήταν πράγματι κοσμογονικό», όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει ο τέως, πλέον, Πρόεδρος αυτού του πολιτικού χώρου. Πρόκειται για μια κριτική η οποία σκοπεύει να εξοπλίσει θεωρητικά και πολιτικά το κίνημα της κριτικής εκπαίδευσης απέναντι σε νέες παραλλαγές αυτής της μεταρρυθμιστικής πολιτικής.

ΕΝΙΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΕΝΑΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ ΟΣΟ ΠΟΤΕ ΣΤΟΧΟΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Παναγιώτα Ιωαννίδου
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
Μέλος Συντακτικής Επιτροπής περιοδικού Σελιδοδείκτης
giotaioan@gmail.com

Στην παρούσα εισήγηση πρόκειται να αναδείξουμε τη σημασία και το ρόλο του δωδεκάχρονου, ενιαίου, δημόσιου και δωρεάν σχολείου ως κρίσιμη εκπαιδευτική και πολιτική πλευρά της συνολικής πάλης για τα μορφωτικά δικαιώματα της εργαζόμενης πλειοψηφίας, στο σήμερα.

Η επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης της αδυσώπητης καπιταλιστικής κρίσης, που εξαθλιώνει ανθρώπους και φύση, δεν αναιρεί αλλά ίσα – ίσα επιτάσσει την προτεραιότητα αυτού του στόχου.

Το μέγεθος της αντιδραστικής, αντεκπαιδευτικής και αντεργατικής επίθεσης του κεφαλαίου, ο καπιταλισμός της καταστροφής και της βαρβαρότητας για τη μεγιστοποίηση των ιδιωτικών κερδών απαιτεί τον αντίστοιχο αντίπαλο. Όχι μόνο όσον αφορά την αντίσταση, την επιμονή και τους μαχητικούς, μαζικούς αγώνες αλλά και την πάλη για την απελευθέρωση της παιδείας και τη χειραφέτηση των ανθρώπων σε μια άλλη κοινωνία.

Το ότι οι κοινωνικοί – πολιτικοί συσχετισμοί είναι δύσκολοι, ότι υπάρχει σχετική ηγεμονία των διάφορων ιδεολογημάτων του ανταγωνισμού, της αποπολιτικοποίησης, ο ανορθολογισμός και ο τενοκρατισμός, το ότι εντείνονται η αδιαφορία, ο διαδικτυακός μοναχισμός αλλά και ο ατομικισμός, η βία, η αναβίωση ακροδεξιών και φασιστικών αντιλήψεων καθώς και τα διάφορα «ΤΙΝΑ» που καθλώνουν την κοινωνική συνείδηση, είναι διαπιστώσεις που δεν πρέπει να μας οδηγήσουν στην παραίτηση από το στόχο αλλά στην αναζήτηση των δρόμων και των τρόπων προσέγγισής του. Η διέξοδος απέναντι σε έναν αδηφάγο καπιταλισμό που τα αντικρύζει όλα ως πεδία κερδοφορίας προκειμένου να αντιμετωπίσει την κρίση του, που είναι πια κίνδυνος για την

ανθρωπότητα και τη φύση, δεν είναι να διαπραγματευόμαστε συνεχώς λιγότερα μετατρέποντας τη ζωή σε αγώνα επιβίωσης. Αλλά να προετοιμαστούμε και να προετοιμάσουμε τη νέα γενιά να κατανοήσει τις αιτίες και να διεκδικήσει μαζί με το εργατικό κίνημα, τον τεράστιο πλούτο της ανθρωπότητας, υλικό, μορφωτικό, πολιτιστικό, αισθητικό μέσα από ένα σχολείο που της αξίζει.

ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ: ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Γιώργος Καλημερίδης
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ & 16ο Δ.Σ Σταυρούπολης
gkalimer@yahoo.gr

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρούμε να εξετάσουμε τις σύνθετες δυναμικές (πολιτισμικές, πολιτικές, κοινωνικές) που διαμορφώνουν τη σύγχρονη συνείδηση, ταυτότητα και ιδεολογική διαμόρφωση της νέας γενιάς. Ο όρος νεανικές κουλτούρες μας επιτρέπει να μεταποίσουμε την εξέταση της ταυτότητας της νέας γενιάς και πέρα από τα όρια των εκπαιδευτικών μηχανισμών και να διερευνήσουμε ένα ευρύτερο πολιτισμικό και ιδεολογικό πεδίο, όπως οι σύγχρονες μορφές ψυχαγωγίας και κοινωνικότητας, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα επιχειρηματικά δίκτυα τα οποία παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των νεανικών ταυτοτήτων. Να ιχνηλατήσουμε την πολυσύνθετη διαδικασία, διαμέσου της οποίας η νέα γενιά οικοδομεί τη συνείδησή της πάνω στο έδαφος του σύγχρονου καπιταλισμού και των ταξικών του δυναμικών και αντιθέσεων. Εκτιμούμε ότι ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός διαμορφώνει πεδία μιας «δημόσιας παιδαγωγικής» που δεν περιορίζονται στο σχολείο, αλλά περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών θεσμών και σχηματοποιήσεων. Οι βαθύτατοι μετασχηματισμοί που πραγματοποιούνται στη δημόσια σφαίρα παράγουν νέους παιδαγωγικούς χώρους με τη διακριτή συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών και την αυξανόμενη συγκεντροποίηση και ηγεμονία της επιχειρηματικής εξουσίας. Την ίδια στιγμή, αναγνωρίζονται οι μορφές αντίστασης της νέας γενιάς σε μια σειρά πολιτισμικών πεδίων που μολονότι δεν παραπέμπουν σε μορφές πολιτικοποίησης των προηγούμενων δεκαετιών αποτελούν, όμως, υπαρκτές τάσεις αμφισβήτησης της αστικής ηγεμονίας και της κυρίαρχης επιχειρηματικοποίησης. Η συγκεκριμένη διάσταση αποτελεί χρήσιμη θεωρητική προϋπόθεση για την οικοδόμηση μιας κριτικής παιδαγωγικής στη βάση της γνωστής γκραμισιανής οπτικής ότι το βασικό ζητούμενο δεν είναι να εισάγουμε απλά *ex novo* μια επιστήμη ή πολιτική οπτική στην ατομική ζωή όλων, αλλά «να ανανεώσουμε και να καταστήσουμε κριτική μια ήδη υπάρχουσα δραστηριότητα».

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Παναγιώτα Καραγιάννη
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
pkaragi@eled.auth.gr

Στην εισήγηση αυτή εστιάζω αρχικά στην παρουσίαση των βασικών θέσεων των μελετητών των Σπουδών για την αναπηρία οι οποίες συνδέονται διαλεκτικά με το πεδίο της κριτικής παιδαγωγικής.

Στη συνέχεια εξετάζω αναλυτικά τους τρόπους με τους οποίους νεοσυντηρητικές αντιλήψεις για την εκπαίδευση των αναπήρων ενδύονται τον μανδύα του επιστημονικού κριτικού στοχασμού και επηρεάζουν την εκπαιδευτική κοινότητα.

Μέσα από αυτούς τους δύο κεντρικούς άξονες αναδεικνύω το ζήτημα της αναπηρίας ως επίμαχο για την κριτική εκπαίδευση. Υιοθετώ την κεντρική θεώρηση των Oliver και Barton, ότι όσο

αναδεικνύονται οι κοινωνικές θέσεις όσων υφίστανται εγκλεισμό και εκμετάλλευση τόσο πιο στέρεη είναι η πλατφόρμα ανάδειξης κρίσιμων θεμάτων που αφορούν στις υλικές εμπειρίες και τις κοινωνικές σχέσεις για την κατανόηση του κόσμου.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ, 1941-44

Γιάννα Κατσιαμπούρα

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

katsiaioan@primedu.uoa.gr

Η παρούσα εργασία εστιάζεται στον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι γυναίκες εκπαιδευτικοί τόσο ως αγωνίστριες στο κίνημα Εθνικής Αντίστασης στην Ελλάδα την περίοδο 1941-44, όταν η χώρα βρισκόταν υπό ναζιστική κατοχή, όσο και στην οργάνωση και λειτουργία ενός εναλλακτικού συστήματος εκπαίδευσης στις ορεινές απελευθερωμένες περιοχές.

Στο πρώτο μέρος, η εργασία εξετάζει την επιτυχία του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) να εμπλέξει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών δυνάμεων, κυρίως τα προηγμένα τμήματα της εργατικής τάξης που αναπτύχθηκαν κατά την διάρκεια των εργατικών αγώνων του Μεσοπολέμου και είχαν διαμορφωθεί από τις συνθήκες παρανομίας που επικρατούσαν στην προπολεμική δικτατορία. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο κίνημα των εκπαιδευτικών.

Στο δεύτερο μέρος, η εργασία εξετάζει πώς το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο ανέπτυξε μια ολοκληρωμένη κοινωνική παρέμβαση που ανταποκρινόταν στα συλλογικά αιτήματα των λαϊκών μαζών της εποχής και προεικόνιζε την εικόνα μιας διαφορετικής κοινωνικής προοπτικής. Ο κύριος παράγοντας που μετέτρεψε το αντιστασιακό κίνημα σε μια συνολική κοινωνική τομή στη σύγχρονη ελληνική ιστορία ήταν η πραγματοποίηση διαφορετικών μορφών κοινωνικής οργάνωσης στις απελευθερωμένες περιοχές, όπως τα δίκτυα αλληλεγγύης που δημιουργήθηκαν, και η διευθέτηση των κοινωνικών αναγκών που επιχειρήθηκε μέσα από νέες και πρωτότυπες μορφές κοινωνικής αυτοοργάνωσης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία παρουσιάζει το σύστημα εκπαίδευσης που αναπτύχθηκε από το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο στις απελευθερωμένες περιοχές, εξετάζει την οργάνωση των σχολείων για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και, τέλος, αναδεικνύει το ρόλο των γυναικών εκπαιδευτικών, που οργάνωσαν, φοίτησαν και αποφοίτησαν από αυτά τα σχολεία, στις δομές και στη λειτουργία της αντίστασης, καθώς και στη διδασκαλία μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και ενηλίκων.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Τάσος Λιάμπας

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

aliabas@eled.auth.gr

Εξετάζοντας την αναλογία του ρόλου που διαδραματίζει η Κοινωνιολογική φαντασία του C. W. Mills στην επιστήμη που μελετά συστηματικά την κοινωνία (δηλαδή στην Κοινωνιολογία) με τον ρόλο που διαδραματίζει η Κριτική Παιδαγωγική του Henry Giroux στην επιστήμη που μελετά συστηματικά την εκπαίδευση και την αγωγή (δηλαδή στην Παιδαγωγική), διαπιστώνουμε τα εξής:

- 1) Η Παιδαγωγική για τον Γίρουχ είναι μία κοινωνική επιστήμη, όσο για τον C. W. Mills η Κοινωνιολογία. Παρ' όλες τις αμφισβητήσεις που έχει κατά καιρούς δεχτεί και συνεχίζει να δέχεται, ακόμα και από διδάσκοντες Παιδαγωγικών Τμημάτων, η Παιδαγωγική δεν μπορεί να υποκατασταθεί από ένα άθροισμα κλάδων ή τομέων άλλων επιστημών (π.χ. Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης) όπως εννοεί ο όρος «Επιστήμες της Αγωγής» που χρησιμοποιείται αβασάνιστα.
- 2) Η Κριτική Παιδαγωγική, για τον Γίρουχ, δεν μπορεί παρά να αντιπαράθεται συνολικά στην κουλτούρα του θετικισμού, όπως η Κοινωνιολογική φαντασία του C.W.Mills αντιπαράθεται στο δίδυμο δομολειτουργισμός-αφηρημένος εμπειρισμός. Πρόκειται για μια κουλτούρα, η οποία μετά τη δεκαετία του 1970, ενδυναμώθηκε στην εκπαίδευση λόγω της κυριαρχίας των νεοφιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών ιδεών και συνδυάστηκε με την κατάπιξη της κριτικής σκέψης, την εξίσωση της ιδιότητας του πολίτη με την κατανάλωση, τον στιγματισμό περιθωριοποιημένων ομάδων και την εξάλειψη κάθε στοιχείου δημοκρατίας.

Η Κριτική Παιδαγωγική, ιδιαίτερα στις μέρες μας που η κυριαρχία αυτή έχει ενισχυθεί ως αποτέλεσμα της διεθνούς εκτεταμένης εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών πολιτικών στην εκπαίδευση δεν μπορεί να διαδεχθεί με κάποιον εξελικτικό τρόπο την κουλτούρα του θετικισμού - τεχνοκρατισμού και δεν μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα σύνθεσης με την κουλτούρα του θετικισμού.

Γιατί, η Κριτική Παιδαγωγική επιδιώκει να αλλάξει τους συσχετισμούς δυνάμεων στην εκπαίδευση και στην κοινωνία αναιρώντας την κυριαρχία της κουλτούρας του θετικισμού που συνδυάζεται με τις νεοφιλελεύθερες και νεοσυντηρητικές ιδέες στην Παιδαγωγική. Δεν συμβιβάζεται μαζί της, καθώς είναι η μαχητική και ανατρεπτική σχολή σκέψης που επιδιώκει να επαναθεμελιώσει την (κοινωνική) επιστήμη της Παιδαγωγικής.

ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

Μιχάλης Μιλτσακάκης

Δάσκαλος

Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Καισαριανής

milts@sch.gr

Τα τελευταία είκοσι χρόνια μια σειρά από καπιταλιστικές αναδιαρθρώσεις στο πλαίσιο της καπιταλιστικής κρίσης, είχαν στον πυρήνα τού ενδιαφέροντός τους την τυπική και άτυπη εκπαίδευση. Πέρα από τις κεντρικές πολιτικές καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν και διαδραματίζουν δήμοι και περιφέρειες (το τοπικό κράτος). Οι δήμοι και οι περιφέρειες εφαρμόζουν κεντρικές πολιτικές επιλογές όπως η ενίσχυση της ιδιωτικοποίησης σε τομείς της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, ο οικονομικός στραγγαλισμός των σχολικών μονάδων μέσω της ολοένα μειούμενης χρηματοδότησης των Σχολικών Επιτροπών, η χρηματοδότηση προγραμμάτων μέσω των ΕΣΠΑ. Άμεσες είναι οι συνέπειες για την κατεύθυνση των χρήματων καθώς και στις εργασιακές σχέσεις όλων όσων εργάζονται στην εκπαίδευση. Καθοριστική είναι η ιδεολογική και πολιτική παρέμβαση μέσω προγραμμάτων που απευθύνονται στα σχολεία ή στην άτυπη εκπαίδευση. Κεντρικό ζητούμενο των αναδιαρθρώσεων είναι η «αποκέντρωση» του εκπαιδευτικού συστήματος, σε όλα τα επίπεδα: διοικητικό, οικονομικό, περιεχομένου προγράμματος και σπουδών, σύνδεσης με τις ανάγκες «της τοπικής κοινωνίας- της τοπικής επιχειρηματικότητας», επιλογής σχολείου από τους γονείς. Υπερεθνικοί οργανισμοί, κεφάλαιο και κυβερνήσεις επιβάλλουν πολιτικές που προωθούν

τη δυνατότητα προσλήψεων του εκπαιδευτικού προσωπικού από τους τοπικούς φορείς και την ολική λειτουργία της εκπαίδευσης με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα συμβολή πραγματεύεται τα εξής κρίσιμα ερωτήματα: Τι πρέπει να περιλαμβάνει η διατύπωση μιας εναλλακτικής αντικαπιταλιστικής στρατηγικής από το εκπαιδευτικό και εργατικό κίνημα; Πώς αυτή μπορεί να συνδεθεί με την καθημερινότητα των λαϊκών στρωμάτων; Ποιες είναι οι εμπειρίες από τις μέχρι τώρα απόπειρες;

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΤΟΥ

Περικλής Παυλίδης
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
ppavliidi@eled.auth.gr

Η αλλοτρίωση αποτελεί θεμελιώδες φαινόμενο των σχέσεων εργασίας στην κεφαλαιοκρατία, το οποίο διακρίνει όλες σχεδόν τις πλευρές της κοινωνικής ζωής.

Χαρακτηρίζει βεβαίως και την εργασία των εκπαιδευτικών.

Στο εκπαιδευτικό έργο μπορούμε να διακρίνουμε α) την αλλοτρίωση των εκπαιδευτικών από τη δραστηριότητά τους, τη σχεδίαση και διεύθυνσή της, β) την αλλοτρίωση των εκπαιδευτικών από τους συναδέλφους τους γ) την αλλοτρίωση των εκπαιδευτικών από τους μαθητές και τις μαθήτριες, καθώς και από την κοινωνία δ) την αλλοτρίωση των εκπαιδευτικών από τον εαυτό τους.

Ισχυρός μηχανισμός αλλοτρίωσης του εκπαιδευτικού έργου είναι οι πρακτικές επιτήρησης, αξιολόγησης, γραφειοκρατικής διαχείρισής του, σε συνάρτηση με τις ανταγωνιστικές σχέσεις που διαπερνούν τα σχολεία.

Δεδομένων των παραπάνω, ο αγώνας για τη χειραφέτηση του εκπαιδευτικού έργου είναι συνυφασμένος με την υπέρβαση των αλλοτριωτικών σχέσεων στην εκπαίδευση, σε συνάρτηση με τον αγώνα εναντίον των αλλοτριωτικών σχέσεων στην κοινωνία, με τη διεκδίκηση του συλλογικού ελέγχου των εκπαιδευτικών επί των θεσμών και συνθηκών της εργασίας τους, την ανάπτυξη συνεργατικών-συντροφικών σχέσεων μεταξύ τους, με τους μαθητές και τις μαθήτριες τους, την ικανοποίηση των δημιουργών αναγκών της προσωπικότητάς τους. Μέσα από αυτόν τον αγώνα μπορεί να προκύψει βαθύτερη συνειδητοποίηση του έργου και της αποστολής των εκπαιδευτικών, ισχυρό νόημα και αυθεντικό κίνητρο των εργασιακών τους προσπαθειών και κόπων.

ΟΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Κώστας Σκορδούλης
ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
kskordul@primedu.uoa.gr

Η παρουσίαση αυτή θα υποστηρίξει ότι μια κριτική εκπαίδευση για το περιβάλλον πρέπει να εμπλουτιστεί αφ' ενός με τις συζητήσεις για μια οικοσολιαστική κοινωνία και αφ' ετέρου με μια υλιστική φιλοσοφία που βασίζεται στη θεωρητική παραδοχή ότι οι ρίζες της σημερινής οικολογικής κρίσης θα πρέπει να αναζητηθούν στη διαδικασία συσσώρευσης του καπιταλιστικού κέρδους και στις περιοδικές κρίσεις του καπιταλιστικού συστήματος, όπως εμφανίζονται μέσα από την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους.

Η οικοσοσιαλιστική προοπτική για την κριτική εκπαίδευση βασίζεται στις προϋποθέσεις της θεωρητικής σύνθεσης μαρξισμού και οικολογίας, η οποία θα περιγραφεί συνοπτικά σε αυτή την εργασία.

Η ανακοίνωση λοιπόν υποστηρίζει ότι η πολιτική εναντίον της οικολογικής καταστροφής και η πολιτική για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι ασύμβατες με την επεκτατική (αναπτυξιακή) και καταστροφική λογική του καπιταλιστικού συστήματος και αναδεικνύει πώς το νήμα της οικοσοσιαλιστικής σκέψης μπορεί να εμπλουτίσει, όχι μόνο την κριτική εκπαίδευση, αλλά και να αποτελέσει τη βάση για μια κριτική περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Η παρούσα ανακοίνωση καταλήγει στο γενικό συμπέρασμα ότι η λογική της οικοσοσιαλιστικής κριτικής δεν είναι ξένη προς την Κριτική Παιδαγωγική και μπορεί να ενισχύσει την κριτικότητα αναδεικνύοντας έτσι τον εγγενώς μετασχηματιστικό χαρακτήρα της.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΝΟΗΜΑ ΖΩΗΣ

Άννα Τσιμπουκλή
ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
atsiboukli@primedu.uoa.gr

Ο δρόμος προς τον κοινωνικό αποκλεισμό περιλαμβάνει την πρόωρη εγκατάλειψη των δομών της τυπικής εκπαίδευσης αλλά και την απώλεια της εμπιστοσύνης προς και από τους παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς θεσμούς. Ένας πληθυσμός από τους πλέον κοινωνικά αποκλεισμένους και υπο-εκπαιδευμένους είναι αυτός των ατόμων που κάνουν κατάχρηση ουσιών όπως και των ατόμων που είναι έγκλειστοι σε σωφρονιστικά καταστήματα, καθώς σημαντικό ποσοστό αυτών έχει εγκαταλείψει το σχολείο στην ηλικία των 10-13 ετών. Η σχολική αποτυχία, η έναρξη της χρήσης ουσιών και η παραβατικότητα συνδέονται άρρηκτα και διαχρονικά μεταξύ τους. Ο δεσμός αυτός, χωρίς να είναι απαραίτητα αιτιατός, αναδεικνύει τη διαχρονική αδυναμία του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος να συγκρατήσει εκείνα τα άτομα των οποίων η πορεία προς το περιθώριο έχει ήδη καθοριστεί από τις δομικές ανισότητες και τις δυσμενείς εμπειρίες ζωής. Το ρήγμα που δημιουργείται στην αναπτυξιακή και ενταξιακή τους πορεία ενδέχεται ωστόσο να αντιμετωπιστεί στη περίπτωση που στην ενήλικη πλέον ζωή, τους δοθεί η δυνατότητα μίας δεύτερης ευκαιρίας επανασύνδεσης με την εκπαίδευση. Η επανασύνδεση μπορεί να συμβεί σε ένα «ασφαλές περιβάλλον» που λειτουργεί ως «μεταβατικός χώρος» αλλαγής και επανόρθωσης των τραυματικών εμπειριών ζωής και του διαρρηγμένου εκπαιδευτικού δεσμού. Σε αυτό το περιβάλλον, όπου πλέον η εκπαίδευση παύει να είναι τραπεζική αλλά συνδέεται με την αναζήτηση νοήματος ζωής και ο ρόλος των εκπαιδευτών/τριών αναδεικνύεται σε διευκολυντικός, μπορεί να καλλιεργηθεί ο αναγκαίος «συναισθηματικός δεσμός» εκπαιδευτών/τριών και εκπαιδευόμενων. Η παρούσα εργασία, στο παραπάνω πλαίσιο, εστιάζει στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων σε θεραπευτικές δομές απεξάρτησης εντός και εκτός των σωφρονιστικών καταστημάτων, αναδεικνύοντας την ανάγκη διερεύνησης των αναγκών, το ρόλο των εκπαιδευτών/τριών και τις προδιαγραφές εφαρμογής σε επίπεδο πολιτικής και στρατηγικής οργανισμού.

Ανακοινώσεις

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΧΡΙΣΤΑΚΟΥ: ΜΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΤΟΥ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Καλυψώ Αγγελοπούλου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

naggelop@primedu.uoa.gr

Γιάννα Κατσιαμπούρα

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

katsiaioan@primedu.uoa.gr

Η Πηνελόπη Χριστάκου αποτελεί μια από τις λίγες γυναίκες εκπαιδευτικούς που πρωταγωνίστησαν στον αγώνα για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η οποία και έλαβε χώρα στον ελλαδικό χώρο κατά το πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα. Οι παιδαγωγικές της διεκδικήσεις, το εκπαιδευτικό της έργο και η δυναμική παρουσία της στο χώρο της εκπαίδευσης –με αποκορύφωμα τη δράση της στο Ανώτατο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου (εφεξής Α.Δ.Π.)– την καθιστά μία από τις σημαντικότερες Ελληνίδες παιδαγωγούς των αρχών του 20ου αιώνα. Υπέρμαχος του δημοτικισμού, με ανώτερες σπουδές, η Χριστάκου έμεινε στην ιστορία για τη συμβολή της στο καινοτόμο για την εποχή παιδαγωγικό πρόγραμμα του Α.Δ.Π., το οποίο τελούσε υπό τη διεύθυνση του Α. Δελμούζου, αλλά κυρίως για την προστριβή της με τον Μητροπολίτη Δημητριάδος, Γερμανό Μαυρομάτη, η οποία υπήρξε καταλυτική για τα όσα θα επακολουθούσαν. Τα «Αθείκά», όπως ονομάστηκαν, είχαν ως αποτέλεσμα τον ξεσηκωμό της κοινής γνώμης και, εν τέλει, το οριστικό κλείσιμο του Α.Δ.Π. Η παρούσα εισήγηση στόχο έχει να παρουσιάσει τη δράση, το έργο και το παιδαγωγικό όραμα της Πηνελόπης Χριστάκου, τόσο μέσω της παράθεσης της σχετικής βιβλιογραφίας –η οποία αφορά κατά κύριο λόγο την περίοδο διδασκαλίας της στο Α.Δ.Π. και τα γεγονότα των «Αθείκων»– όσο και μέσω της ποιοτικής ανάλυσης των επιστολών της προς τον Α. Δελμούζο και τη σύζυγό του, Φροσύνη. Η Πηνελόπη Χριστάκου υπήρξε αναμφίβολα μια προοδευτική εκπαιδευτικός που συνέβαλε στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση των αρχών του 20ου αιώνα, υπερασπίστηκε με σθένος τις παιδαγωγικές της ιδέες, και πλήρωσε το τίμημα περνώντας τελικά στη λήθη.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΞΙΔΑΝΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΙΣΑΝΑΠΗΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΜΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Κωνσταντίνα Αλεξανδρίδου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

kostantina.aleksandridou@gmail.com

Κωνσταντίνα Κυρίμη

Εργοθεραπεία

k.kyrimi@gmail.com

Η αναπηρία σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο αποτελεί κοινωνική επιτέλεση, καθώς απορρέει από θεσμοθετημένες και συστηματικές κοινωνικές πρακτικές. Η εξιδανικευμένη κανονικότητα, είναι ένα σύνολο νορμών του σώματος, του πνεύματος και της συμπεριφοράς που χαρακτηρίζονται ως ιδανικά και συνδιαμορφώνουν τα κανονιστικά πρότυπα. Έτσι, τα ανάπηρα άτομα που αποκλίνουν από αυτά, διαφοροποιούνται και καταλήγουν να θεωρούνται κατώτεροι. Αποτέλεσμα είναι ο μισαναπηρισμός, δηλαδή οι πράξεις που δρουν καταπιεστικά, διαχωριστικά, κακο-

ποιτικά προς τους ανάπηρους. Οι δυο παραπάνω έννοιες συναντώνται και στην εκπαίδευση σε κάθε σχολική βαθμίδα, όπου παρατηρείται η «κανονικοποίηση» των ανάπηρων μαθητών/ριών-σπουδαστών/τριών και διακρίνονται από τους/ις υπόλοιπους/ες, θεωρητικά και πρακτικά.

Σκοπός

Σχετικά με το μισαναπηρισμό και την εξιδανικευμένη κανονικότητα:

- (1) Να προσδιοριστούν οι βαθμίδες εκπαίδευσης που έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες.
- (2) Να προσδιοριστούν τα άτομα που τα βιώνουν.
- (3) Να προσδιοριστούν οι μορφές που τα βιώνουν.

Μεθοδολογία

Αναζητήθηκαν έρευνες με χρήση συγκεκριμένων σχετικών λέξεων κλειδιών σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων. Δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο αναζήτησης με κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού. Ακολούθησε διαλογή των αποτελεσμάτων στο πρότυπο PRISMA, καταλήγοντας σε 6 έρευνες από όπου εξήχθησαν δεδομένα.

Αποτελέσματα-Σύνθεση

Η μεθοδολογία και η ποιότητα των ερευνών ποίκιλε. Η σύνθεση έγινε περιγραφικά. Για το πρώτο ερώτημα έγινε με κριτήριο τις εκπαιδευτικές βαθμίδες όπως αυτές προσδιορίζονται από το κράτος και για το δεύτερο ερώτημα με βάση το είδος της βλάβης των συμμετεχόντων/ουσών. Τέλος, για το τρίτο ερώτημα η σύνθεση έγινε με βάση ποιοτικά στοιχεία που παρατηρήθηκαν στις μισαναπηριστικές συμπεριφορές και τις εκφάνσεις της εξιδανικευμένης πραγματικότητας, καταλήγοντας στις κατηγορίες της «βίας», της «κοινωνικής περιθωριοποίησης» και της «έλλειψης προσαρμογών/πρόσβασης».

Συζήτηση

Η εξιδανικευμένη κανονικότητα και ο μισαναπηρισμός επηρεάζουν τη σχολική και ακαδημαϊκή ζωή των αναπήρων, σε πολλές πτυχές. Ο πληθυσμός όλων των ερευνών ήταν ανάπηρα άτομα ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ωστόσο, δε βρέθηκαν έρευνες για κάθε βαθμίδα, ειδικότερα απουσιάζουν έρευνες που εστιάζουν συγκεκριμένα στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση, θεσμοθετημένες συστηματικές αλλαγές και ατομικές-κοινωνικές παρεμβάσεις για μείωση του φαινομένου.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Κωνσταντίνος Ανατολής
Αναπληρωτής Εκπαιδευτικός ΠΕ70
kwn.anatolis@gmail.com

Αναστάσιος Σιάτρας
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
asiatras@uth.gr

Σκοπός της εργασίας είναι να χαρτογραφηθεί η έρευνα που πραγματοποιείται σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) όσον αφορά στις ενταξιακές διαδικασίες και στρατηγικές που αναφέρονται σε ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες. Στόχος είναι να αναγνωριστούν και να καταγραφούν οι προκλήσεις και προοπτικές του ερευνη-

τικού πεδίου που αναφέρονται σε αναγκαίες προϋποθέσεις για την ισότιμη ένταξη ασυνόδετων ανηλίκων προσφύγων στην κοινωνική ζωή, αλλά και στην αναγνώριση στοιχείων που παρεμποδίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση. Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι η εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, τα τελευταία χρόνια υλοποιούνται έρευνες σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο, που εστιάζουν στην καταγραφή και ανάλυση στοιχείων για τα ασυνόδετα παιδιά πρόσφυγες. Τα ερευνητικά δεδομένα της παρούσας εργασίας συνελέγησαν από τα ιδρυματικά αποθετήρια των Α.Ε.Ι., όπου πραγματοποιήθηκε ανάλυση περιεχομένου για τις ερευνητικές διαστάσεις για τα ασυνόδετα παιδιά πρόσφυγες. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι εργασίες στο πεδίο αυτό εκπονούνται σε Τμήματα Α.Ε.Ι. που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες, όπως Εκπαιδευτικά (π.χ. Τμήμα Εκπαιδευτικής Πολιτικής κ.ά.), Κοινωνικά (π.χ. Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας κ.ά.) και Οικονομικά/Πολιτικά (π.χ. Τμήμα Διεθνών Σπουδών κ.ά.) Τμήματα. Επίσης, τα υπό ανάλυση δεδομένα αναδεικνύουν διαφορετικές ερευνητικές πτυχές εστίασης, όπως είναι τα δικαιώματα στην εκπαίδευση, την κοινωνική ένταξη και συμμετοχή, τη στεγαστική συνδρομή κ.ά. Τα αποτελέσματα της εργασίας συμβάλλουν στη χαρτογράφηση του ερευνητικού πεδίου για τα ασυνόδετα παιδιά πρόσφυγες, έχοντας υπόψιν ότι μέχρι πρότινος δεν έχει ερευνηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό το στοιχείο αυτό. Η ενίσχυση του ερευνητικού πεδίου που αφορά στο εν λόγω θέμα μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο υποστήριξης της αρχικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της ανάπτυξης και διερεύνησης εκπαιδευτικών προσεγγίσεων που θα ενισχύσουν εκπαιδευτικές πολιτικές για τα ασυνόδετα παιδιά πρόσφυγες στη χώρα μας.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, ΚΟΙΝΕΣ ΑΦΕΤΗΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΜΗΣ. ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΙΑΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Αθανάσιος Αντωνίου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

antoniouthpsych@gmail.com

Κώστας Σκορδούλης

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

kskordul@primedu.uoa.gr

Τα ρεύματα της Κριτικής Παιδαγωγικής (Critical Pedagogy) και της Κριτικής Ψυχολογίας (Critical Psychology) μοιράζονται πολλά κοινά θεωρητικά σημεία. Σε επίπεδο αναφορών, οι προσεγγίσεις της Σχολής της Φρανκφούρτης, η συμβολή της σοβιετικής ψυχολογίας και το ρεύμα της «θεολογίας της απελευθέρωσης» καθώς και οι χεγκελιανές και μεταμοντέρνες προσεγγίσεις για το υποκείμενο, όρισαν ένα συνεκτικό πλαίσιο προβληματισμού, το οποίο εμπλούτισε το πρίσμα υπό το οποίο τέθηκαν ερευνητικά προβλήματα το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Από τη δεκαετία του 1990 ως σήμερα η επιστημονική κοινότητα έχει αξιοποιήσει τα εργαλεία αυτά για να ορίσει νέους τρόπους έρευνας, οι οποίες προσπαθούν να προσεγγίσουν τα νέα υποκείμενα που αναδύονται, καθώς και διαφορετικές συνομαδώσεις εντός των κοινωνιών, λαμβάνοντας υπόψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Η ψυχολογία βρίσκεται να μελετά και να προσπαθεί να αξιοποιήσει τις ανώτερες γνωστικές λειτουργίες, αλλά και να δώσει τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων, κατευθύνσεις οι οποίες δίνονται σε μαζικό επίπεδο πρώτα από την οικογένεια και μετά από την εκπαίδευση. Η μελέτη των πτυχών αυτής της διαδικασίας

αποτελεί αντικείμενο συζήτησης εντός του ρεύματος της κριτικής ψυχολογίας, σε συνέχεια του έργου των λατινοαμερικών κριτικών θεωρητικών.

Η Κριτική Παιδαγωγική, ανάμεσα σε άλλα ζητήματα, έχει ασχοληθεί με την επιρροή του νεοφιλελεύθερου μοντέλου στην εκπαιδευτική διαδικασία, τις τάσεις χειραφέτησης αλλά και καταπίεσης που εμπεριέχονται στην εκπαιδευτική διαδικασία και τον τρόπο με τον οποίο η διαδικασία αυτή διαμορφώνει συνειδήσεις. Ο ρόλος των μηχανισμών της απόσπασης υπεραξίας από τον μελλοντικό εργαζόμενο και οι πολύπλευρες καταπίεσεις που ανακύπτουν αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα αυτής της δυναμικής διαδικασίας. Το εκπαιδευτικό μοντέλο του δυτικού κόσμου έχει δεχτεί μεγάλες πιέσεις προσαρμογής στο νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο, με τα κριτικά ρεύματα εντός της εκπαίδευσης να δέχονται τις μεγαλύτερες εξ αυτών. Το μοντέλο εργαζόμενου-αποφοίτου της εκπαιδευτικής διαδικασίας δείχνει μάλιστα να επηρεάζεται σαφώς ψυχολογικά από τους νέους εργασιακούς όρους, και συγκεκριμένα από την επισφάλεια, την εξειδίκευση, την αυξημένη επιτήρηση, την έλλειψη συλλογικών δομών οργάνωσης.

Από τη σκοπιά της κριτικής ψυχολογίας έχουν γίνει αρκετές επισημάνσεις αναφορικά με το πώς ο κυρίαρχος λόγος «ψυχολογικοποιεί» τα κοινωνικά προβλήματα, εξατομικεύοντάς τα και αποδίδοντας ψυχολογικές αιτίες σε αντιδράσεις σχετιζόμενες με τις διάφορες καταπίεσεις που σχετίζονται με την εργασιακή εκμετάλλευση, το ρατσισμό, την πατριαρχία, τα ζητήματα φύλου κ.ο.κ, αποκρύπτοντας τη σημασία των φαινομένων αυτών για το καπιταλιστικό σύστημα. Ειδικά για τους εργασιακούς χώρους, είναι σαφές η προσπάθεια που διεξάγεται (και ακαδημαϊκά τα τελευταία χρόνια) να οριστούν ως αυθεντίες για τα προβλήματα στους εργασιακούς χώρους οι ασκούντες διοίκηση και οι ειδικοί ανθρώπινων πόρων, και όχι οι εργαζόμενοι και οι οργανώσεις τους.

Τα δύο ρεύματα κριτικών επιστημών δείχνουν εν πολλοίς να τέμνονται θεωρητικά, προσπαθώντας να περιγράψουν τα στάδια μιας διαδικασίας που περιλαμβάνει την εκπαίδευση (και μέσα από αυτή την προσαρμογή στο κοινωνικό σύστημα) και την εργασιακή ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Μέσα από αυτή τη διαδικασία αναδεικνύονται τάσεις καταπίεσης αλλά και χειραφέτησης, οι οποίες αφορούν εν πολλοίς τον τρόπο άσκησης των καθηκόντων του εμπλεκόμενου επιστημονικού δυναμικού. Από επιστημολογικής πλευράς, ιδιαίτερης αξίας προβληματισμοί αναπτύσσονται στη σύγχρονη βιβλιογραφία μεταξύ των μαρξιστικών ρευμάτων της Κριτικής Ψυχολογίας, καθώς ο Vygotsky έδωσε με το έργο του την αφορμή για έναν κριτικό στοχασμό πάνω στη θέση της επιστήμης της ψυχολογίας σε σχέση με τη φιλοσοφία, την επιστημολογία, την οντολογία και τις φυσικές επιστήμες.

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ

Βασίλης Αρβανίτης

Φιλοσοφική Σχολή, ΕΚΠΑ

Εύη Παπαθανασίου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

eviepapathanasiou@yahoo.gr

Η αλλοτρίωση της ανθρωπότητας ως συνέπεια της απόλυτης παραφοράς της πολιτικής στις οργανωμένες εκφάνσεις του αστικού κράτους συνολικά, έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό, που την κάνει να βιώνει την ίδια της την καταστροφή σαν αισθητική απόλαυση. Η αποσάθρωση των μορφών του αστικού εποικοδομήματος αποτελεί την αναμφισβήτητη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει, αφού πια ο νεοφιλελευθερισμός έχει αποτύχει να δώσει νέες προτάσεις. Η αναφορά του καπιταλισμού με την επιβολή του κεφαλαίου σε κάθε κοινωνική δραστηριότητα, στην ταξική οικονομία

και στις κυρίαρχες παραγωγικές σχέσεις πέτυχε το άτομο χωρίς συνείδηση, λόγω μηδενικής παρέμβασης στους όρους και τις προϋποθέσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Μόνο η διαρκής υπέρβαση θα επέτρεπε την ανατροπή της εκμετάλλευσης της καπιταλιστικής οικονομίας. Τα ίδια τα συμμετέχοντα υποκείμενα της εμπειρίας του σχολείου θα ήταν δυνατόν να συλλάβουν ιδέες μιας ολότητας, με στόχο να επαναφέρουν τη δράση και την πράξη ως συνειδητές καταστάσεις εκπορευόμενες από τη διαρκή αναζήτηση της γνώσης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η μεταβολή της εκπαίδευσης για τη μεταβολή της ίδιας της κοινωνίας, αποτελεί προϋπόθεση, καθώς αν τα συστήματα εκπαίδευσης εξακολουθήσουν να λειτουργούν μονοσήμαντα, θα συνεχίσουν να αποτελούν κοινωνικούς αναχρονισμούς του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Για το λόγο αυτό επιτάσσεται οι στόχοι, η οργάνωση και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης να διαχωριστούν πλήρως από τις ανάγκες και τα συμφέροντα οποιουδήποτε οικονομικού συστήματος εξίσου στο πεδίο της παραγωγής και της κατανάλωσης. Ένα ισχυρό, σύγχρονο, αυτόνομο, δημόσιο, ανεξάρτητο, ανοικτό σχολείο στην κοινωνία που θα απευθύνεται στο σύνολο των πολιτών, με σεβασμό στη διαφορετικότητα, με αναφορά στην συλλογική προσφορά, στην αλληλεγγύη και στο δημόσιο χώρο με πολυποικίλες δραστηριότητες, μόρφωση, ψυχαγωγία, κοινωνική συναναστροφή, θα συμβάλει σταδιακά στη ριζική αναμόρφωση του ατόμου και θα το καταστήσει ικανό να επηρεάσει τη σκέψη και τη δράση των μελλοντικών υποκειμένων που θα επιδιώξουν μέσα από αυτή τη νέα συνθήκη να αλλάξουν τις δομές των αστικών κοινωνιών.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΤΩΡΝΟ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ: ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Θεόδωρος Βαβίτσας
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
vavitsast@gmail.com

Παρά το γεγονός ότι η συμβολή του Αντόρνο στη φιλοσοφία είναι σήμερα αναγνωρισμένη, δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο και για τις παιδαγωγικές του παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν εξαντλούνται στα έργα του «Θεωρία της Ημιμόρφωσης» και «Η εκπαίδευση μετά το Άουσβιτς», αλλά βρίσκονται διάσπαρτες στο σύνολο του έργου του· θέσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως αφετηρία για τη συγκρότηση μιας κριτικής θεωρίας της παιδαγωγικής. Έχοντας ως σημείο αναφοράς τις παραπάνω παραδοχές, στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί η παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο ο Αντόρνο προσλαμβάνει τις έννοιες της «βαρβαρότητας» και της «αυταρχικής προσωπικότητας», και η ανάδειξη του οφέλους που μπορεί να αποκομίσει η παιδαγωγική από τον τρόπο εργασίας του. Πιο συγκεκριμένα, αξιοποιώντας τις επεξεργασίες του Αντόρνο, και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα έργα του «Μελέτες για την αυταρχική προσωπικότητα», «Η εκπαίδευση μετά το Άουσβιτς» και «Όψεις της νέας ακροδεξιάς», θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε την «αυταρχική προσωπικότητα» ως μια έννοια κομβική και ως τον πλέον σημαντικό δυνητικό όρο ανάδυσης της βαρβαρότητας. Υπό αυτό το πρίσμα, τίθεται ένας διπλός στόχος. Από τη μία, η περαιτέρω διερεύνηση των όρων συγκρότησης και διαμόρφωσης της αυταρχικής προσωπικότητας. Από την άλλη, μια προσπάθεια συγκρότησης μιας παιδαγωγικής πρότασης, η οποία, αξιοποιώντας τις θεωρητικές θέσεις του Αντόρνο, θα θέτει ως σκοπό της να αποτελέσει, στο πεδίο της παιδαγωγικής πρακτικής, έναν ανασταλτικό παράγοντα, ένα αντίβαρο στους όρους συγκρότησης της αυταρχικής προσωπικότητας. Κλείνοντας, αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν είναι στις προθέσεις μας η ανάπτυξη μιας παιδαγωγικής «συνταγής», η οποία δήθεν δύναται να αποτρέψει την ανάδυση της

βαρβαρότητας, καθώς κάτι τέτοιο βρίσκεται απέναντι στην κομβική για εμάς παραδοχή ότι οι ρίζες της βαρβαρότητας βρίσκονται στο ίδιο το κεφαλαιοκρατικό κοινωνικό-οικονομικό σύστημα. Έτσι, η επιδίωξη μας συνίσταται στην ανάδειξη ενός παιδαγωγικού πλαισίου, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στην καθημερινή παιδαγωγική πρακτική και στρέφεται ενάντια στους όρους συγκρότησης της αυταρχικής προσωπικότητας.

ΤΑ ΑΝΟΙΚΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΩΣ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Αλέξανδρος Βασιλειάδης

1ο Δ.Σ. Πρέβεζας

alvasileiadis@gmail.com

Τα τελευταία χρόνια αναδεικνύεται ένας προβληματισμός που αφορά τον τρόπο και την κατεύθυνση που υπηρετούνται οι «προγραμματικές επιδιώξεις» των ισχυόντων ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ (στην περίπτωση μας των Μαθηματικών) για ανάπτυξη ελεύθερης και κριτικής σκέψης, πρωτοβουλίας και δημιουργικής φαντασίας, αναδεικνύοντας, έτσι, την αντίφαση για την οποία έχει μιλήσει ο Freire. Για την άρση αυτής της αντίφασης απαιτείται μία δημιουργική αναδιαμόρφωση της παιδαγωγικής και διδακτικής πρακτικής αλλά και των περιεχομένων όπου οι μαθητές/τριες θα προσεγγίζουν και θα διερευνούν την πραγματικότητα ως πράξη (praxis).

Κατά τη γνώμη μας κάτι τέτοιο ευνοείται μέσα από μία εκπαιδευτική διαδικασία που υποστηρίζεται από το πλαίσιο της συνεργατικής-προγραμματικής έρευνας-δράσης. Έτσι η «επίλυση προβλήματος» συνδέεται με την πράξη που μπορεί να θέτει προβλήματα (problem posing), θέτοντας παράλληλα σε «προβληματισμό» τη φυσική, πολιτισμική και ιστορική πραγματικότητα στην οποία ανήκουν τα υποκείμενα που συμμετέχουν.

Σε συνάφεια με τα παραπάνω υιοθετήσαμε τα Ανοικτά Προβλήματα ως πλαίσιο δημιουργίας διδακτικών δραστηριοτήτων. Χρησιμοποιώντας και αντίστοιχα παραδείγματα από τις δράσεις μας στην τάξη, γίνεται αντιληπτό ότι σε αυτά τα προβλήματα δεν «προδίδεται» η μέθοδος επίλυσης ούτε η λύση από την εκφώνησή τους, έχουν χροιά «πραγματικής κατάστασης», η εκφώνησή τους επιδέχεται ερμηνείες και η κατάστρωση του στρατηγικού πλάνου για την επίλυσή τους προϋποθέτει συμπληρώσεις των δεδομένων με τεκμηριωμένες επεξηγήσεις και παραδοχές, που δεν ορίζονται μονοσήμαντα. Σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει αντιστοιχία με απλή χρήση ή άμεση εφαρμογή συμπερασμάτων ή κανόνων που παρουσιάστηκαν πρωτύτερα. Αντίθετα, επιδέχονται πολλαπλές λύσεις και η όποια λύση επιλεχθεί ως «βέλτιστη», ερμηνεύεται σε σχέση με το πλαίσιο της προβληματικής κατάστασης. Εξάλλου, οι στοχεύσεις που συνδέονται και με τη διαδικασία της επίλυσης προβλήματος, δημιουργούνται μέσα από τις αναγκαιότητες που προκύπτουν από τις διερευνήσεις της προβληματικής κατάστασης των υποκειμένων, δημιουργώντας έτσι περαιτέρω κύκλους διερεύνησης.

ΔΥΝΑΜΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΗΜΑΤΩΝ: ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ

Ανδρονίκη Γακούδη
Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος
nikigakoudi@gmail.com
 Λαμπρίνα Γιώτη
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
lgioti@eled.auth.gr

Τα εμπορικά σήματα (brands) παίζουν σημαντικό ρόλο στους περισσότερους τομείς της ζωής μας: πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό, επίσημο και ανεπίσημο, ιδιωτικό και δημόσιο. Έχουν αλλάξει την πολιτική, την ηθική και την αισθητική της κατανάλωσης, μια και με την πάροδο του χρόνου η έμφαση μετατοπίστηκε από την επωνυμία προϊόντων και υπηρεσιών στην επωνυμία οργανισμών, όπως τα πανεπιστήμια. Ωστόσο, οι δραστηριότητες των εμπορικών σημάτων δεν περιορίζονται πλέον στα «καταναλωτικά προϊόντα». Για να συμβαδίσουν με τις νέες πραγματικότητες του 21ου αιώνα, η Ανώτατη Εκπαίδευση (ΑΕΙ) και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) χρησιμοποιούν επίσης στρατηγικές επωνυμίας (branding) για τη δημιουργία ισχυρότερων εμπορικών σημάτων. Ιδιαίτερα σε χώρες, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ένας μεγάλος αριθμός πανεπιστημίων έχει αναπτύξει στρατηγικές επωνυμίας (branding) έχοντας ως στόχο να ανταποκριθεί επιτυχώς στον ανταγωνισμό σε παγκόσμιο επίπεδο, καθιστώντας, παράλληλα, αναγκαία την έρευνα για την Πανεπιστημιακή επωνυμία (branding). Το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: «Πώς μπορεί να διαμορφωθεί η ερευνητική ατζέντα της Πανεπιστημιακής επωνυμίας (university branding), εστιάζοντας στους παράγοντες που χαρακτηρίζουν το κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιείται;» Το παρόν άρθρο επιχειρεί να καλύψει μέρος του κενού στη βιβλιογραφία, προτείνοντας μια κριτική ερευνητική ατζέντα που συνδυάζει τα παρακάτω: 1) διερεύνηση του κατά πόσον οι πρακτικές πανεπιστημιακής επωνυμίας (branding) βασίζονται σε πολιτικές ή α-πολιτικές δραστηριότητες μάρκετινγκ, όπου οι πανεπιστημιακές επωνυμίες (university brands) διαμορφώνονται ως διαλεκτικές κατασκευές που βασίζονται σε κοινωνικοπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις- 2) την προοπτική ότι η πανεπιστημιακή επωνυμία (university branding) αναδύεται σε ένα πλαίσιο συνεχών αλλαγών ανάλογα με τις εξελισσόμενες σχέσεις μεταξύ του ρόλου και του σκοπού των πανεπιστημίων και των ενδιαφερομένων μερών (ακαδημαϊκοί, φοιτές/τριες, διοικητικό προσωπικό) και 3) τα μεταβαλλόμενα όρια του τι θεωρείται δημόσιο ή ιδιωτικό σε ένα πανεπιστήμιο.

ΔΙΑΓΛΩΣΣΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ: ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΚΜΑΙΕΥΣΗ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

Αρετούσα Παννακού
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
giannakou.a@unic.ac.cy
 Αργυρώ Φασούλα
Διευθύντρια 11ου Δ.Σ. Κορυδαλλού

Μολονότι η διαγλωσσικότητα και η χρήση της πρώτης ή μητρικής γλώσσας (Γ1) των μαθητών/ριών κερδίζει έδαφος στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, δεν είναι σαφές το τι ισχύει

στο πεδίο της διδασκαλίας της αγγλικής ως ξένης γλώσσας στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαίδευσης. Η παρούσα μελέτη αφορά τη διερεύνηση των πεποιθήσεων μαθητών/ριών δημοτικής εκπαίδευσης μέσω της χρήσης μεταφορικών εκφράσεων. Το ερευνητικό ερώτημα που απαντήθηκε ήταν: Πώς αντιλαμβάνονται μεταφορικά τα παιδιά τη χρήση της Γ1 κατά την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα;

Οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν 133 μαθητές/ριες ηλικίας 10–12 ετών που φοιτούσαν στις δύο μεγαλύτερες τάξεις (πέμπτη και έκτη) δύο δημόσιων δημοτικών σχολείων προαστίου του Πειραιά. Τους ζητήθηκε να περιγράψουν την Γ1 κατά την εκμάθηση της αγγλικής χρησιμοποιώντας μια μεταφορά και να την αιτιολογήσουν. Οι μεταφορικές αναπαραστάσεις κωδικοποιήθηκαν αρχικά σε τρεις κύριες κατηγορίες (θετικές, αρνητικές και διάφορες/ουδέτερες), οι οποίες χωρίστηκαν περαιτέρω θεματικά σε υποκατηγορίες και υποβλήθηκαν σε θεματική ανάλυση.

Η πρώτη κατηγορία περιλάμβανε μεταφορές που περιέγραφαν μια θετική στάση απέναντι στη Γ1 στην εκμάθηση της αγγλικής (π.χ. ο καλύτερος φίλος), η δεύτερη κατηγορία μεταφορές που εξέφραζαν αρνητική άποψη (π.χ. μια παγίδα), ενώ η τρίτη κατηγορία περιλάμβανε μεταφορές που δήλωναν μια ουδέτερη ή τυχαία άποψη για το θέμα (π.χ. μια πίτσα).

Η επεξεργασία και ανάλυση των μεταφορών, αλλά και λίγων μη μεταφορικών απαντήσεων, έδειξε ότι περισσότερα από τα μισά παιδιά (56,5%) παρουσίασαν μια θετική άποψη για τον ρόλο της Γ1 στην εκμάθηση της αγγλικής, ενώ λιγότερα από το ένα πέμπτο (19,5%) εξέφρασαν αρνητική άποψη. Η εκμείωση μεταφορών αποδείχτηκε ένα αποτελεσματικό μεθοδολογικό εργαλείο για τη διερεύνηση των πεποιθήσεων των παιδιών. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με την παιδαγωγική της διαγλωσσικότητας.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ Η ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ; ΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Λαμπρίνα Γιώτη
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
lgioti@eled.auth.gr

Η Κριτική Παιδαγωγική αναπτύχθηκε στις απαρχές της δεκαετίας του 1980 στις ΗΠΑ ως αντίδραση στις νεότευκτες νεοφιλελεύθερες πολιτικές που άρχισαν να εφαρμόζονται και απέκτησε ευρεία διάδοση διεθνώς. Εκφράστηκε τόσο ως ένα ευρύ, πολύπλευρο και διεπιστημονικό ρεύμα θεωρητικής σκέψης και πρακτικής όσο και ως ένα δυναμικό κοινωνικό κίνημα. Ως ρεύμα σκέψης μελετά τις σχέσεις εξουσίας και τις πολιτικές γνώσης, αλλά και τα επιτελέσματά τους στα πεδία της εκπαίδευσης και της κουλτούρας. Επιδίωξή της είναι η αποκάλυψη πώς η εκπαίδευση και η κουλτούρα εξαρτώνται και αντανακλούν τις δομές και τις σχέσεις εξουσίας και προνομίων που επικρατούν σε κάθε ιστορική περίοδο. Συγκεκριμένα, μελετά τον ρόλο της εκπαίδευσης τόσο στη διατήρηση και αναπαραγωγή των υφιστάμενων σχέσεων εξουσίας και προνομίων όσο και τις δυνατότητες για τον δυναμικό μετασχηματισμό της κοινωνίας μέσω αυτής.

Η ευρεία διάδοσή της είχε ως αποτέλεσμα σταδιακά να μεταλλαχθεί ως προς το όραμα, τη στόχευση, το περιεχόμενο και τις πρακτικές που ανέπτυξε στις απαρχές της. Σήμερα κάνουμε λόγο για κριτικές παιδαγωγικές, όχι μόνο για να καταδείξουμε την πληθώρα των μεθόδων και πρακτικών που μπορούν να εφαρμοστούν, όσο γιατί καθαυτό η έννοια της κριτικής παιδαγωγικής που υιοθετείται, προσεγγίζεται διαφοροποιημένα έως και ουσιωδώς ασύμμετρα σε σύγκριση με τις αρχικές της επιδιώξεις. Αυτές οι διαφοροποιημένες «κριτικές παιδαγωγικές» αντλούν από διαφορετικές εκπαιδευτικές και πολιτικές φιλοσοφίες και θεμελιώνονται σε διαφορετικές εκδοχές κατανόησης

της οικονομικής, κοινωνικοπολιτικής και εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Επομένως, βασίζονται σε διαφορετικές ερμηνείες του περιεχομένου της κριτικής και του κριτικού προβληματισμού που ασκούν και συνακόλουθα σε διαφορετικές οπτικές για τη σχέση εκπαίδευσης-κοινωνίας και προοπτικές για τον μετασχηματισμό της κοινωνικοπολιτικής και οικονομικής δομής που αντιπροτείνουν, αντικατοπτρίζοντας ευρύτερες ιδεολογικές και κοινωνικοπολιτικές διαφορές. Σε αυτή την εργασία, θα παρουσιάσουμε τη διάκριση μεταξύ των εκδοχών και προοπτικών της κριτικότητας, όπως διαμορφώνονται στην ιστορική τους εξέλιξη και με βάση την προσέγγιση που ακολουθούν οι βασικές έννοιες και αρχές της Κριτικής Παιδαγωγικής.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Αριστοτέλης Γκιόλμας

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

agkiolm@eled.auth.gr

Ζωγραφιά Παπαναγιώτου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Κατερίνα Μπενίση

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Υπό το πρίσμα της τρέχουσας πολιτικής και κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης, σε παγκόσμιο επίπεδο και στη χώρα μας ειδικότερα, προκύπτει - θεωρούμε - μία αναγκαιότητα ένταξης της Κριτικής Παιδαγωγικής (Κ.Π.) ως θεωρητικό πλαίσιο, αλλά και ως μεθοδολογικό εργαλείο στην εκπαιδευτική πρακτική.

Η εργασία εξετάζει, και δίνει με συγκεκριμένα παραδείγματα, το πώς μπορούν να ενταχθούν και να χρησιμοποιηθούν οι κυριότερες αρχές και οι άξονες της Κ.Π. στην εκπαιδευτική Πράξη, σε ότι αφορά στο μάθημα της Φυσικής, και ειδικότερα στην ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η εργασία διερευνά: το πώς μπορεί να γίνει αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης η έννοια του διδάσκοντα ως «ειδικού» στη Φυσική, το πώς είναι εφικτό να αρθεί μέσα στην τάξη η έννοια της Φυσικής ως "αντικειμενική" επιστήμη, και το πώς είναι δυνατόν να ενισχυθεί ο ρόλος του δασκάλου ως agent (μεσολαβητή), στα πλαίσια του μαθήματος της Φυσικής.

Επιπρόσθετα αναλύεται: πώς η «γνώση» στη Φυσική, διαμορφώνεται τόσο για τον/την υποψήφια εκπαιδευτικό, όσο και μέσα στην τάξη, με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που προσδίδει στη γνώση η Κ.Π., και με στόχο - ανάμεσα σε άλλους - την ενδυνάμωση («empowerment») εκπαιδευτικού και μαθητή.

Επιπλέον πτυχές διδασκαλίας της Φυσικής στα πλαίσια της Κ.Π. που αναλύονται, είναι η χρήση του «διαλόγου», η έμφαση σε θέματα Κοινωνικής Δικαιοσύνης, η αντι-ρατσιστική και ενάντια σε κάθε μορφή ιεραρχίας και ελέγχου διδασκαλία της Φυσικής, καθώς και η επιδίωξη του «γραμμτισμού» στην Φυσική, όπως τον επιδιώκει η Κ.Π.

Ως παράδειγμα μίας τέτοιας εφαρμοσμένης πρότασης για τη διδασκαλία της Φυσικής, σε πλαίσια Κ.Π., παρατίθεται ένα προτεινόμενο σενάριο διδασκαλίας, σε ενότητα των «Φυσικών» του Δημοτικού Σχολείου.

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Ρ. FREIRE «ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΛΜΟΥΝ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ» ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΜΕ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΘΕΣΗ

Δέσποινα-Ελένη Δαργέντα
Βαρβάκειο Πρότυπο Γυμνάσιο
lenadarg@outlook.com

Έχοντας την εμπειρία της «ακαδημαϊκής» διδασκαλίας της Γαλλικής ως ξένης γλώσσας (FLE, σε όσα ακολουθούν), η οποία, λίγο-πολύ, εμπίπτει στην μορφή του «γεμίσματος δοχείου» που κατήγγειλε και επιδίωκε να ανατρέψει ο Ρ. Freire, προχωρούμε σε μια ανάγνωση του «Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Γλώσσες» (ΚΕΠΑΓ, που δηλώνεται ότι αποτελεί τον κορμό ανάπτυξης των αντίστοιχων προγραμμάτων σπουδών) ως συγκείμενου για την υλοποίηση διδακτικών περιεχομένων και πράξεων με απελευθερωτικές και μετασχηματιστικές προθέσεις.

Έχουμε επιλέξει - σε συμφωνία με το ΚΕΠΑΓ, και με δεδομένο τον περιορισμένο διδακτικό χρόνο που αφιερώνεται στην Β-βάθμια Εκπαίδευση για το FLE - την υποστήριξη διδακτικών περιβαλλόντων όπου οι μαθητές/τριες εργαλειτουργούν την Γαλλική γλώσσα ως «δρώντα κοινωνικά άτομα». Αυτόματως, όπως θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε, εγείρονται αναγκαιότητες διευκρίνισης όρων αυθεντίας, εξουσίας και «επιλογών με συμβατότητα προς τους διδακτικούς στόχους».

Ακριβώς αυτές οι αναγκαιότητες, αλλά και οι κριτικές-μετασχηματιστικές-απελευθερωτικές προθέσεις με τις οποίες «τολμά να διδάξει» η εκπαιδευτικός, συνεπιφέρουν την υιοθέτηση - μετά από κριτική/διαλεκτική αποτίμηση - των εξής:

- 1) συνεργατική δόμηση της διαμορφωνόμενης και αποκτώμενης «νέας γνώσης», κατά κύριο λόγο μέσω διάδρασης ομότιμων, με την υποστήριξη (facilitation) της εκπαιδευτικού-ερευνητριας.
- 2) αναγκαιότητα για την απόδοση αξίας σε ό,τι έχουν να προσφέρουν οι ίδιοι/-ες οι εκπαιδευόμενοι/-ες - στην περίπτωση μας, και ως πολιτισμικό/γλωσσικό πλαίσιο ανάπτυξης - και υλοποίηση αντίστοιχων διδακτικών «κύκλων σκέψης».
- 3) πολιτική, εν τέλει, αντιμετώπιση των προκυπτόντων αντιφάσεων και αντιπαραθέσεων μεταξύ κριτικών προθέσεων και Αναλυτικού Προγράμματος.

Θα παρουσιάσουμε σύντομη εμπλοκώση των διδακτικών πρακτικών σε θεωρητικά πλαίσια, όπως παραπάνω, αλλά και ημερολογιακές καταγραφές και ανάλυση πρακτικών μας που προέκυψαν μετά από διαλεκτικές διερευνήσεις και φιλοδοξούν να είναι συμβατές με αυτές.

Είχαμε την τύχη, κάποιες από αυτές τις δράσεις, να τις εντάξουμε σε θεσμική διεργασία mentoring, που υλοποιήθηκε σε πλήρη και αυστηρή συνάφεια με το (1), ως Έρευνες-Δράσεις, τις οποίες θα παρουσιάσουμε, βέβαια, ως συνεργασίες.

Η ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΟΠΟΥΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΝΙΩΤΑΚΙΑ

Γεώργιος Δασκαλάκης
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής
georgedaskalakis19@gmail.com

«Τα Κρητικόπουλα»-Δώδεκα χρόνια μαθητικής δημοσιογραφίας στην Κρήτη (στον δικτυακό τόπο: <http://www.typoskaiousia.gr>).

Το περιοδικό του Συλλόγου Νεανικής Δημοσιογραφίας (Κρήτης) «Τύπος και Ουσία». Μια πρωτοποριακή παιδαγωγική εφαρμογή σε επίπεδο Περιφέρειας. Περιοδικά «Τα Κρητικόπουλα», «ΤαΧανιωτάκια» και η μαθητική εκπομπή «Εκτη Βάρδια».

Ο μαθητικός τύπος (εφημερίδες, περιοδικά, ειδικά αφιερωματικά έντυπα κτλ), υπήρξε ανέκαθεν, ένα κύριο παιδαγωγικό εργαλείο για τα σχολεία κάθε βαθμίδας.

Η Κρήτη, ως περιφερειακή ενότητα έχει μια ιδιαίτερη ιστορία στα μαθητικά-νεανικά έντυπα και λόγω της ιδιαιτερότητάς της ως νησί - γεωγραφική ενότητα τεσσάρων νομών, καταδεικνύει και μια πρωτοποριακή ιστορική παρουσία στα διασχολικά έντυπα (εκδόσεις σε επίπεδο νομού-περιφέρειας).

Η βασική συνεισφορά στην παιδαγωγική διαδικασία είναι η καλλιέργεια του κινήτρου για δημόσια έκφραση των μαθητών. Η έκδοση της εργασίας τους μέσα από το σχολικό έντυπο και ακόμα περισσότερο η πιθανότητα βράβειυσής τους και δημόσιας ανάγνωσης των γραπτών τους αποτελούν μια μοναδική αφορμή για συμμετοχή στα έντυπα.

Η διασχολική καταγραφή συνοψίζεται στις τρεις επισυναπτόμενες (στον δικτυακό τόπο: <http://www.typoskaiousia.gr>) εκδόσεις του Συλλόγου Νεανικής Δημοσιογραφίας (Κρήτης) που έχουν πραγματοποιηθεί με τη συνεργασία των τοπικών εφημερίδων «Χανιώτικα νέα», «Ρεθεμνιώτικα νέα» και «Πατρίς»(Ηρακλείου).

- «Τέτοια ζωή...», το πρώτο δημόσιο κείμενο του Εμμανουήλ Κριαρά στο νεανικό περιοδικό «Αυγερινός» των Χανίων, το 1924.
- Περιοδικό «Τα Κρητικόπουλα (2 τεύχη):
- Τεύχος 1, Νοέμβριος 2018, με ανθολογία κειμένων από τους έως τότε διαγωνισμούς δημοσιογραφικών δεξιοτήτων.
- Τεύχος 2, Μάρτιος 2022, θεματικό τεύχος με ύλη από τα σεισμόπληκτα σχολεία, του καταστροφικού σεισμού της 27ης Σεπτεμβρίου 2021 (Αρκαλοχώρι, Θραψανό, Αγίες Παρασκευές).

Η όλη προσπάθεια ενισχυόταν από τη ραδιοφωνική εκπομπή «Εκτη Βάρδια» η οποία φιλοξενούσε κυρίως μαθητές που παρουσίαζαν τις έντυπες ή άλλες δράσεις τους.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΤΥΠΩΝ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Ιωάννης Δασκαλάκης
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
gnd1992@yahoo.gr

Προβληματική της παρούσας εργασίας αποτελούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και κατά πόσο η αξιοποίηση αυτών κατά την εκπαιδευτική πράξη συμβάλλει στην ανάπτυξη της πολλαπλής νοημοσύνης των παιδιών.

Για τη διεκπεραίωση της μελέτης αυτής χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια στους/στις εκπαιδευτικούς και οι απαντήσεις αυτών αναλύθηκαν με περιγραφική ανάλυση.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, σχετικά με το πρώτο σκέλος, έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί που απασχολούνται στο νομό Λακωνίας χρησιμοποιούν αρκετά τις ΤΠΕ κατά τη διδασκαλία τους, θεωρώντας ότι λειτουργούν πολύ υποστηρικτικά σε αυτή, βελτιώνοντας μάλιστα τις διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζουν στην τάξη. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος στην έρευνα θεωρούν ότι οι ΤΠΕ διαμορφώνουν ένα δυναμικό περιβάλλον μάθησης και προτρέπουν τους μαθητές και τις μαθήτριά τους να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό σκέλος, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας κατέδειξαν ότι η χρησιμοποίηση των ΤΠΕ συντελεί αρκετά στην ανάπτυξη των ιδιαίτερων κλίσεων των παιδιών. Επίσης, μέσω αυτών προάγεται σημαντικά η πολλαπλή τους νοημοσύνη. Σχετικά με ποιες μορφές νοημοσύνης πιστεύουν πως ενισχύονται περισσότερο, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι αρκετοί/αρκετές εκπαιδευτικοί δεν γνωρίζουν ή δεν χρησιμοποιούν συστηματικά τις ΤΠΕ, ενώ συγκλίνουν οι απόψεις ότι ενισχύονται διάφορες μορφές νοημοσύνης (γλωσσική/λεκτική, λογικο-μαθηματική κ.ά.). Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι/εργαζόμενες στον νομό Λακωνίας εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι τα παιδιά μπορούν να βελτιώσουν το επίπεδο της νοημοσύνης τους σε διάφορους τομείς και ότι το εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να λειτουργεί με γνώμονα τις ΤΠΕ και την καλλιέργεια της πολλαπλής νοημοσύνης μέσω αυτών.

ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΕΤΗΡΩΝ (LAND & JARMAN, 1968): ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Δημήτριος Δράκος
ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
dimdrakos@gmail.com

Τα αποτελέσματα του πειράματος των συνδετήρων και η εργασία του George Land τα τελευταία 50 χρόνια υπογραμμίζουν τη σημασία της αποκλίνουσας και συγκλίνουσας σκέψης: Για τις διδακτικές μεθοδολογίες σήμερα είναι ένας προστατευτικός μηχανισμός από όλη την εκπαίδευση που έχουν λάβει τα άτομα που επικεντρώνεται στην εύρεση της «σωστής» απάντησης όσο το δυνατόν γρηγορότερα και στις επιπτώσεις αν δεν το κάνει.

Μέσα από το πρίσμα της παράδοσης της παιδαγωγικής του καταπιεσμένου του Paulo Freire και της έννοιας της ηγεμονίας στον Antonio Gramsci διερευνάται η έννοια της δημιουργικότητας, τα κριτήρια της, οι περιορισμοί της και η αναγωγή της σε ένα ευρύτερο «Άλλο» από αυτό που σημασιολογικά της αποδίδεται σήμερα, εντός της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Οι διδακτικές μεθοδολογίες συγκλίνουν στην αναπαραγωγή μιας αντικειμενικής και ενιαίας κοσμοαντίληψης που καταλήγει σε φθίνουσα έκφραση της δημιουργικότητας, σύμφωνα με το πείραμα. Παρουσιάζεται πώς οι νευροεπιστήμες καλούνται να επιβεβαιώσουν τα ευρήματα με σύνθετες απεικονίσεις αλλά και να τα συνδέσουν με άλλες λειτουργίες του εγκεφάλου, συνήθως για να γίνουν αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης σε εταιρικά σεμινάρια δημιουργικότητας, τα οποία με τη σειρά τους είναι αυτά που εν τέλει επικαθορίζουν το νόημα των επιστημονικών ευρημάτων.

Αφενός διαφαίνεται ότι υπάρχει ανάγκη νοηματοδότησης των επιστημονικών ευρημάτων. Επιπλέον διερευνάται η ιδέα της αναγνώρισης του καταπιεστή από το άτομο ως χειραφετητική διαδικασία αλλά κυρίως αν η τελευταία μπορεί να εξαρτάται ίδια τα εγγενή χαρακτηριστικά της κοσμοαντίληψης του καταπιεσμένου. Η κατάφαση στα παραπάνω ανοίγει το πεδίο της αναλογίας για τα στοιχεία εκείνα που κατά τις κοινωνικές/ επιστημονικές μεταβάσεις, στον αντίποδα της ιδέας της προόδου που συμπαρασύρει στο νέο κοσμοεπίδωλο ασυμμετρίες, σημασιολογία και δημιουργεί τα αντίστοιχα παρελθόντα οπισθοδρομικά στερεότυπα, χρήσιμες χειραφετητικές πρακτικές επιβιώνουν ως κοσμοαντίληψη στις ομάδες καταπίεσης και μπορούν να ταυτοποιηθούν από την επιστήμη.

ΑΝΑΔΕΙΚΝΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ο ΝΕΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ελένη Ευφροσυνίδου

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

Τριανταφυλλιά Κωστούλη

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

kostouli@eled.auth.gr

Η περίληψη αφηγηματικών κειμένων έχει αποτελέσει αντικείμενο ανάλυσης σε πολλές ψυχολογολογικές έρευνες, ενώ χρησιμοποιείται στο σχολικό πλαίσιο ως εργαλείο αξιολόγησης του βαθμού κατανόησης ενός κειμένου. Ωστόσο, η εστίαση σε αποσπάσματα κειμένων μέσω μιας παραγραφοποιημένης λογικής έχουν οδηγήσει σε ισχνά αποτελέσματα και ανεπαρκείς διδακτικές πρακτικές. Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι θέσεις και οι παραδοχές της προσέγγισης του Κριτικού Γραμματισμού μπορούν να αξιοποιηθούν για να επαναπροσδιορίσουν τη διαδικασία παραγωγής και αξιολόγησης περιληπτικών κειμένων στο σχολικό πλαίσιο.

Με βάση υλικό από περιληπτικά κείμενα μαθητών/τριών Δ' και Στ' δημοτικού αλλά και ενηλίκων (εκπαιδευτικών), η μελέτη θέτει τα εξής ερευνητικά ερωτήματα: Με ποιον τρόπο μπορούν να περιγραφούν τα περιληπτικά κείμενα εκτενών αφηγηματικών κειμένων; Πώς αυτά διαλέγονται με την ιδεολογία του κειμένου; Ποιες είναι οι διδακτικές πρακτικές που οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν και ποιες οι συνέπειές τους στην παραγωγή αποτελεσματικών περιληπτικών κειμένων;

Η ανάλυση των περιληπτικών κειμένων των εκπαιδευτικών κατέδειξε τη χρήση μιας σειράς νέων, κριτικά προσανατολισμένων στρατηγικών. Τα κείμενα αυτά απηχούν μια αποτελεσματική ανακατασκευή του ιστορικόκοσμου του υπό σύνοψη αφηγηματικού κειμένου, ενσωματώνοντας την πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ των ηρώων και αναδεικνύοντας τη σύγκρουση των ιδεολογιών στην οποία αυτές παραπέμπουν. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι στρατηγικές αυτές δεν αξιοποιούνται στη σχολική πράξη, με αποτέλεσμα τα μαθητικά περιληπτικά κείμενα να υστερούν σημαντικά ως προς την κατανόηση και ανάδειξη σύνθετων ιδεολογικών διλημμάτων.

Με βάση τα αποτελέσματα των αναλύσεων, τονίζεται η ανάγκη επαναπροσδιορισμού των διαδικασιών παραγωγής και διδασκαλίας των περιληπτικών κειμένων μέσα από μια κριτική οπτική. Αυτή παρέχει στους/τις εκπαιδευτικούς τις στρατηγικές που συγκροτούν τη διαδικασία κριτικής

επεξεργασίας ενός κειμένου, αυτές, δηλαδή, που εμβαθύνουν και αναδεικνύουν τη συνθετικότητα των ιδεολογικών του μηνυμάτων έτσι ώστε και οι μαθητές/τριες μέσα από τις περιλήψεις τους να διαλέγονται και να τοποθετούνται κριτικά στις αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας που το αρχικό, υπό σύνοψη, κείμενο προτείνει.

«...ΑΜΑ ΗΞΕΡΑ ΝΑ ΔΙΑΒΑΖΩ ΘΑ ΓΙΝΟΜΟΥΝ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΚΙ ΟΧΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΣ!»: ΣΥΝΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Ελένη Ζάχου

*Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
eleni.zachou917@gmail.com*

Η επαγγελματική επιλογή των γυναικών στην κατεύθυνση της ανατροφής, φροντίδας και εκπαίδευσης των νηπίων ως άμεση συνάρτηση της φύσης τους έχει μακρά ιστορική και ταξική πορεία. Ήδη από το 1862 εμφανίζονται τα πρώτα Παρθεναγωγεία ενώ η Αικατερίνη Λασκαρίδου και η Καλλιρόη Παρρέν πρωτοστατούν στην εκπαίδευση των άπορων νεαρών γυναικών στους παραπάνω τομείς.

Μέχρι σήμερα η κατασκευή του κοινωνικού ρόλου και των αντίστοιχων προσδοκιών που αυτός φέρει, συγκροτούν ένα πιεστικό στερεότυπο που επηρεάζει και κατευθύνει τόσο την επιλογή των γυναικών προς το επάγγελμα της νηπιαγωγού όσο και την εργασιακή τους πρακτική. Το γεγονός αυτό αναδύεται κυρίως από τις συνδηλώσεις του λόγου τους ακόμα και όταν οι ίδιες δεν το συνειδητοποιούν αναδεικνύοντας αντιφάσεις ανάμεσα στην υπεράσπιση, οριοθέτηση και διεκδίκηση της επαγγελματικής και επιστημονικής τους ταυτότητας και της αδυναμίας τους να διαφοροποιηθούν από τα έμφυλα, «μητρικά» χαρακτηριστικά που έχουν ενσωματώσει.

Οι συνδηλώσεις αυτές σκιαγραφούν τις κοινωνικές παραδοχές που έχουν αφομοιώσει και με βάση τις οποίες έχουν συνθέσει την αντίληψη που έχουν για τον εαυτό τους και το αντικείμενο της εργασίας τους.

Ακόμα κι όταν αναρριχώνται στην διοικητική πυραμίδα της δημόσιας προσχολικής αγωγής δεν απεμπολούν την έμφυλη θεώρηση του επαγγέλματος και όταν στερούνται επιστημονικών επιχειρημάτων σε παιδαγωγικά θέματα παλινδρομούν στην κατάσταση της μητρικής αντίληψης ή την χρησιμοποιούν επενδυμένη με έναν ψυχολογίζοντα λόγο.

Εν τέλει η επαγγελματική επάρκεια εδράζεται στην περιοχή του συναισθήματος που προηγείται και ρυθμίζει την επαγγελματική δεινότητα της νηπιαγωγού με κύρια χαρακτηριστικά την υπομονή, την ευαισθησία, την ανεκτικότητα και την αγάπη μεταφέροντας το εκπαιδευτικό περιβάλλον της τάξης στην ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού.

Παράλληλα η δυσσρέσκεια που εκφράζουν απέναντι στην απόρριψή τους ως επιστήμονες κι επαγγελματίες από την κοινωνία και κυρίως από τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς φαίνεται να τη συνδέουν με το γνωστικό περιεχόμενο του νηπιαγωγείου και όχι με την έμφυλη και ρατσιστική πρόσληψη του επαγγέλματος.

Θα χρησιμοποιηθούν παραδείγματα από το εμπειρικό υλικό διατριβής.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΗΜΟ ΕΚΟΝΟΜΙCΙC ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΤΟΥ 21ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ελένη Ζάχου

*Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
eleni.zachou917@gmail.com*

Μαρίνα Σούνογλου

*ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
msounogl@gmail.com*

Στην παρούσα εργασία επιχειρούμε μια κριτική ανάγνωση του Β.2.3. πεδίου του νέου αναλυτικού προγράμματος: «κοινωνική και οικονομική ζωή».

Προσεγγίζουμε το αναλυτικό πρόγραμμα μέσω της ανάλυσης λόγου, όπως προσδιορίζεται στις μεθόδους ποιοτικής ανάλυσης κειμένου, την κοινωνιογλωσσολογία και την κριτική παιδαγωγική, με σκοπό να σκιαγραφήσουμε τις ρητές και άρρητες πεποιθήσεις και προϋποθέσεις που τίθενται, καθώς και την ιδεολογία που διατρέχει το κείμενο του προγράμματος και αφορά το παιδί στο παρόν της τάξης ως μαθητή/τρια του νηπιαγωγείου αλλά και τις προσδοκίες που το πρόγραμμα εγείρει για το παιδί στο μέλλον αφότου ενηλικιωθεί.

Ειδικότερα διερευνούμε τις επιμέρους γνώσεις και ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά μέσα από την υποεπνόητα: κοινωνική και οικονομική ζωή η οποία εντάσσεται στο δεύτερο σκέλος της ευρύτερης ενότητας: «Παιδί, Εαυτός και Κοινωνία». Πιο συγκεκριμένα η σφαίρα της κοινωνικής ζωής παρουσιάζεται άμεσα και κύρια συνυφασμένη με την οικονομική και η έμφαση στην τελευταία, μέσα από τη λεπτομερή αναφορά στις έννοιες του κόστους, της παραγωγής και της συναλλαγής, έχει ως αποτέλεσμα, σημαντικά πεδία της κοινωνικής ζωής να επισκιάζονται ή να παραλείπονται καλλιεργώντας μέσω των αντίστοιχων διδακτικών πρακτικών τον μονομερή προς ισμό των παιδιών προς την οικονομία. Στο παραπάνω αποτέλεσμα συντελεί η γλώσσα του προγράμματος, που διαθλώντας βασικές εννοιολογικές συνδέσεις για την πρόσληψη του κοινωνικού, μέσα από το συγκείμενο, τις ενσωματώνει στις αρχές του οικονομισμού.

Στο παραπάνω πλαίσιο εντάσσεται και ο εννοιολογικός προσδιορισμός της «ικανότητας» ιστορικά, όπως νοηματοδοτείται στο πλαίσιο των αναλυτικών προγραμμάτων κοινωνικής αποτελεσματικότητας τα οποία στη χώρα μας ξεκίνησαν να εφαρμόζονται από το 2003 με την εισαγωγή του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών και που το νέο αναλυτικό πρόγραμμα του 2021 αποτελεί ανάπτυξη και λογική συνέχεια .

Τέλος εξετάζουμε το είδος των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων τις οποίες το πρόγραμμα θεωρεί δεδομένες και αποδεκτές για την «κοινωνία του 21ου αιώνα» καθώς και τις αντίστοιχες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της νηπιακής τάξης.

ΔΕΞΑΜΕΝΕΣ ΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΝΕΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εύη Ζευγίτη

*Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Εκπαιδευτικός Α/θμιας εκπαίδευσης
evizevgiti@gmail.com*

Οι δεξαμενές σκέψης (think tanks), τα «υβριδικά παρενθετικά πεδία» που συνδέουν επιχειρηματικούς, ακαδημαϊκούς και κυβερνητικούς κόσμους, επιζητούν, παγκοσμίως, να επηρεάσουν τη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Καθώς οι έρευνές τους έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες δημοσίευσης στα μέσα ενημέρωσης, αυξάνεται η επιρροή τους στη διαμόρφωση άποψης της κοινής γνώμης και ακολούθως στους ίδιους τους φορείς χάραξης πολιτικής.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στον ρόλο των ελληνικών δεξαμενών σκέψης για τη διαμόρφωση της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής διερευνώντας τόσο τον τρόπο λειτουργίας τους και τις πηγές χρηματοδότησής τους όσο και τις μορφές διάχυσης των ιδεών τους.

Έχοντας ως κεντρικό σημείο αναφοράς τη «διαΝΕΟσις», τη δεξαμενή σκέψης που επικεντρώνεται στη διεξαγωγή και δημοσίευση ερευνών για οικονομικά και κοινωνικά θέματα, στόχος μας είναι να εντοπίσουμε και να περιγράψουμε τις προσπάθειές της συγκεκριμένης δεξαμενής σκέψης να επηρεάσει τη χάραξη της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής μέσω των ερευνών και των δημοσιεύσεων για το πρόγραμμα PISA του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

ΚΡΙΤΙΚΗ/ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΦΡΕΪΡΕ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Βασίλης Ιωακειμίδης

*Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΠΑΔΑ
ioakimidis@uniwa.gr*

Άννα Τσιμπουκλή

*ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
atsiboukli@primedu.uoa.gr*

Η σχέση μεταξύ της Κριτικής/Ριζοσπαστικής Κοινωνικής Εργασίας, της Κριτικής Παιδαγωγικής και της Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι εμφανής στη Λατινική Αμερική με την κεντρική έννοια της «συνειδητοποίησης» του Paulo Freire, να κυριαρχεί. Στην Κριτική/Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία, οι κοινωνικοί λειτουργοί δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στις δομικές ανισότητες και εστιάζουν στην ενδυνάμωση και στη συλλογική δράση. Υιοθετώντας την Κριτική Παιδαγωγική του Freire, η Κριτική/Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία μπορεί να εμπλουτίσει την πρακτική της, δημιουργώντας περιβάλλοντα όπου τα άτομα δεν είναι απλοί λήπτες των υπηρεσιών αλλά συν-διαμορφώνουν την πορεία τους.

Ο Freire επιζητούσε την ανατροπή των συνθηκών καταπίεσης και επομένως έβλεπε το ρόλο του εκπαιδευτή ως κατά βάση πολιτικό. Στην Ελλάδα, την οποία επισκέφθηκε το 1987, η θεωρία του βρήκε μερική εφαρμογή στα προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης, διδάσκεται αρκετά χρόνια στο πλαίσιο προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, πλήθος μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών διερεύνησαν διάφορες πτυχές της, ενώ μεταφράστηκαν στα Ελληνικά στην περίοδο των τελευταίων 25 χρόνων, έξι από τα έργα του. Στο πεδίο της εφαρμογής το μοντέλο Freire υιοθετήθηκε σε ένα βαθμό από τη μη τυπική εκ-

παίδευση στην Ελλάδα (π.χ. δίκτυο αλληλέγγυων σχολείων, ΣΔΕ, προγράμματα εκπαίδευσης σε θεραπευτικές δομές απεξάρτησης κλπ.), ωστόσο στην τυπική εκπαίδευση, η κυριαρχία της τραπεζικής εκπαίδευσης (banking education) φαίνεται να αφήνει ελάχιστα περιθώρια.

Οι προκλήσεις της σημερινής εποχής είναι πολλές. Σε αυτό το πλαίσιο των σύγχρονων αναταράξεων ενδεχομένως προκύπτει η δυνατότητα εκ νέου διερεύνησης των ζητημάτων που θέτει ο Freire και κυρίως της δυνατότητας εφαρμογής στην πράξη, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Η διασύνδεση της Κριτικής/Ριζοσπαστικής Κοινωνικής Εργασίας με την Κριτική Παιδαγωγική και την Εκπαίδευση Ενηλίκων, μπορεί να επαναπροσδιορίσει τα παραδοσιακά όρια κάθε πεδίου και να προσφέρει εργαλεία αμφισβήτησης των συστημάτων καταπίεσης και ανάδειξης της φωνής των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.

ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ, POST-TRUTH POLITICS ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

Ειρήνη Ιωαννίδου
Τμήμα Γεωπονίας, ΔΙΠΔΕ
ireneioann@gmail.com

Η αποκάλυψη πιθανών προκαταλήψεων και προθέσεων που μπορεί να κρύβονται στα Post-Truth Politics είναι ένα απαιτητικό έργο, καθώς μπορεί να έχουν τις ρίζες τους στη δεισιδαιμονία, τη μεταφυσική, το υπαρξιακό άγχος κ.λπ. Εάν χρησιμοποιηθούν σκόπιμα για τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης, με στόχο να κρατούν τα άτομα δεσμευμένα σε συμβατικές απόψεις και πρότυπα, είναι δύσκολο να εντοπιστούν και, επομένως, να γίνει η αποκατάσταση του εγγενούς νοήματος που εμπεριέχεται στα πραγματικά γεγονότα. Τα Post-Truth Politics μπορεί να προσβάλουν το Status Quo, να εξαπατούν τους ανθρώπους με τρόπους οι οποίοι υπηρετούν τα μέσα ενημέρωσης και, συχνά, κάνουν έκκληση στον συναισθηματισμό, την κοινοτοπία ή το κίτς. Ευδοκιμούν κάτω από το φιλοσοφικό ρεύμα του μεταμοντερνισμού το οποίο έχει διαμορφώσει μια διαφορετική σύγχρονη κοινωνία, γεμάτη αβεβαιότητα, ασάφεια και αντιφάσεις σε αυτό που τώρα γίνεται αντιληπτό ως η «ρευστή νεωτερικότητα».

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας προτείνεται μια διεπιστημονική προσέγγιση για την αποκάλυψη, ερμηνεία και κατανόηση τέτοιων Post-Truth Politics που σχετίζονται με αντιπαραθέσεις στο πεδίο της 'Αειφορίας'. Η μελέτη περίπτωσης που εξετάζεται αφορά σε διαφημιστική καμπάνια εναντίον αιολικών πάρκων, με αφίσες που αναρτήθηκαν στο μετρό του Παρισιού. Στην προτεινόμενη έρευνα οι αρχές της Φαινομενολογίας, της Πολιτιστικής Εξέλιξης και της Τέχνης συνδυάζονται σε ένα νέο εννοιολογικό πλαίσιο ποιοτικής ανάλυσης τριών επιπέδων: Στο πρώτο επίπεδο οι αρχές της Φαινομενολογίας αποκαλύπτουν πιθανές προκαταλήψεις ενώ στο επόμενο επίπεδο, η Πολιτιστική Εξέλιξη ρίχνει φως σε αυτές τις προκαταλήψεις και υποθέσεις, συσχετίζοντάς τις με αυτές που επικράτησαν στην ανθρωπότητα ανά τους αιώνες. Τέλος, στο τρίτο στρώμα, η Τέχνη, που υποστηρίζει την ομορφιά, τη μορφή και τη δομή, συνεισφέρει τα εργαλεία της για να ξεταστούν περαιτέρω τα Post-Truth Politics, όπως παρουσιάζονται από τα μέσα ενημέρωσης στη δημόσια σφαίρα.

Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά καθώς το συνδυαστικό φιλτράρισμα των Post-Truth Politics από τα διαδοχικά στρώματα του εργαλείου ανάλυσης συνεισφέρει αποτελεσματικά στην αποκατάσταση της αλήθειας.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ: ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Βασίλειος Καθάρειος

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

vaskathareios@gmail.com

Γιάννα Κατσιαμπούρα

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

katsiaioan@primedu.uoa.gr

Κατά τα τελευταία χρόνια, η κυρίαρχη αντίληψη που περιέγραφε την βυζαντινή επιστημονική παραγωγή ως ασθενικό αντίγραφο της ελληνορωμαϊκής παράδοσης έχει αμφισβητηθεί ανοιχτά, καθώς σημαντικές ερευνητικές εργασίες έχουν έρθει στο φως. Παράλληλα, η τακτική αλληλεπίδραση των Βυζαντινών λογίων με ετέρους τους σε γειτονικά κράτη αποκαλύπτει μια αμφίδρομη ανταλλαγή στοιχείων καινοτομίας, που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το αφήγημα της αποκλειστικής πολιτιστικής εξαγωγής του Βυζαντίου προς γειτονικά -και κυρίως σλαβικά και αραβικά- κράτη.

Παρά ταύτα, η εικόνα που σχηματίζεται για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία μέσω των σχολικών μαθημάτων ιστορίας που αναφέρονται σε αυτή (Ε' Δημοτικού, Β' Γυμνασίου, Β' Λυκείου) εξακολουθεί να αναπαράγει αποκλειστικά συγκεκριμένες πτυχές της. Συντριπτικό ποσοστό των σχολικών εγχειριδίων αφορά περιστατικά εχθρότητας και εκχριστιανισμού γειτονικών λαών, με έμφαση στην πολιτιστική και πολιτική ανωτερότητα του Βυζαντίου, ενώ οι λιγοστές αναφορές στο πραγματικό περιεχόμενο του εν λόγω βυζαντινού πολιτισμού βρίσκονται συνήθως εκτός διδακτέας ύλης. Κατά την άποψη της παρούσας ανακοίνωσης, η διδασκαλία της εθνικής ανωτερότητας με θέσφατο χαρακτήρα, σε συνδυασμό με στρατιωτικές εισβολές "ξένων" που αποδίδονται σε φθόνο, ενισχύει την καλλιέργεια και διατήρηση μιας ιδεολογίας ελιτισμού και εθνικισμού.

Μέσω αναφορών σε σημαντικά στοιχεία της ελληνόφωνης μεσαιωνικής επιστήμης, αλλά και στις εκτενείς αλληλεπιδράσεις με σημαντικούς της ετέρους, το ανωτέρω κενό στη διδασκαλία της ιστορίας επιχειρείται να θεραπευτεί.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΜΑΚΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΞΑΝΘΗΣ

Αθανασία Καλογεροπούλου

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

nasiakaloger@gmail.com

Η παρούσα εργασία αποβλέπει στην ανάδειξη του κοινωνικού ρόλου της εκπαίδευσης των ενηλίκων μελών της Πομακικής κοινότητας, με σκοπό την παροχή επιμορφωτικών εφοδίων προσωπικής, εργασιακής και κοινωνικής ανέλιξης. Στα πλαίσια της έρευνας, εξετάζονται τα κίνητρα συμμετοχής, οι δυσκολίες καθώς και τα ατομικά, εργασιακά και κοινωνικά οφέλη από την εκπαίδευση ενηλίκων. Παράλληλα, το παρόν επιστημονικό πόνημα αποβλέπει να καλύψει το ερευνητικό έλλειμμα λόγω της περιορισμένης ελληνικής και ξενόγλωσσας βιβλιογραφίας σχετικά με την εκπαίδευση των ενηλίκων μελών της Πομακικής κοινότητας. Για το λόγο αυτό, αξιοσημείωτο

στοιχείο της έρευνας εντοπίζεται στην ανάδειξη της εξελικτικής προσπάθειας της εκπαίδευσης στην κοινωνική ενσωμάτωση των Πομάκων στη τοπική κοινωνία της Ξάνθης.

Η ερευνητική προσέγγιση αξιοποίησε ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα. Για τη πραγματοποίηση της ποιοτικής έρευνας συγκεντρώθηκαν 15 ατομικές συνεντεύξεις εκπαιδευόμενων και 7 συνεντεύξεις εκπαιδευτών του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Ξάνθης. Παράλληλα, τα ποσοτικά δεδομένα της έρευνας προέκυψαν από τη συμπλήρωση 121 ερωτηματολογίων. Μέσα από τη διεξαγωγή της έρευνας, εξετάστηκε ο ρόλος της εκπαίδευσης ενηλίκων στη παροχή επιμορφωτικών κινήτρων, με σκοπό την ατομική ικανοποίηση, την εργασιακή αναβάθμιση και την κοινωνικοποίηση των εκπαιδευόμενων. Το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής εντοπίζεται κυρίως στις γυναίκες και εκλαμβάνεται ως προνόμιο επίτευξης των προσωπικών στόχων τους και κοινωνικής χειραφέτησης τους. Ως κύρια αιτία της επιστροφής τους στην εκπαίδευση ορίζεται η απόκτηση γενικών γνώσεων, η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και η απόκτηση του απολυτηρίου Γυμνασίου. Παράλληλα, διερευνάται η πρόθεση συμμετοχής των ενηλίκων μελών σε επιμορφωτικά προγράμματα και εκθέτονται οι κύριες θεματικές ενασχόλησης τους.

Ο CÉLESTIN FREINET ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Δέσποινα Καρακατσάνη

*Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
dkarakat@uop.gr*

Για την ελληνική εκπαίδευση η περίοδος της κρίσης και των μνημονίων υπήρξε σημαντική τομή. Ήταν η περίοδος της κορύφωσης νεοφιλελεύθερων εκπαιδευτικών πολιτικών που είχαν ξεκινήσει να προωθούνται ήδη από την δεκαετία του '90. Αλληπάλληλες ριζικές αναδιαρθρώσεις άμεσα συνδεδεμένες με την επιχειρηματικότητα και δομικές αλλαγές, σταδιακά οδήγησαν σε ένα νέο εκπαιδευτικό τοπίο, το οποίο διαμορφώθηκε σε γενικές γραμμές, από την αντιπαράθεση ανάμεσα στα αλληπάλληλα κύματα αναδιαρθρώσεων και στις αντιστάσεις και τους αγώνες της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Απέναντι σε αυτή την συντηρητική αναδιάρθρωση, που δεν περιορίζεται μόνο στο επίπεδο της θεσμοθέτησης αλλαγών που ναρκοθετούν το δημόσιο, δωρεάν σχολείο αλλά επιδιώκει να κυριαρχήσει στο ιδεολογικό πεδίο κερδίζοντας την συγκατάθεση ή έστω την ανοχή ευρύτατων κοινωνικών στρωμάτων για την αποδόμηση μιας εκπαίδευσης – δημόσιου αγαθού, δημιουργήθηκαν εστίες αντίστασης μέσα στον εκπαιδευτικό κόσμο. Κινήματα εκπαιδευτικών δρουν στην κατεύθυνση της προάσπισης της παιδαγωγικής λειτουργίας του σχολείου και επιχειρούν να δώσουν τις απόψεις και τις πρακτικές τους στο σύνολο της ελληνικής εκπαίδευσης.

Στην ανακοίνωσή μας αναζητούμε σημεία σύγκλισης και απόκλισης, σημεία επικοινωνίας και διαφοροποίησης ανάμεσα σε δύο από τα πιο σημαντικά κινήματα αντίστασης στον κόσμο της εκπαίδευσης, από τα χρόνια της κρίσης έως και τις μέρες μας. Στο κίνημα της Παιδαγωγικής Freinet /Θεσμικής Παιδαγωγικής και στο κίνημα της Κριτικής Παιδαγωγικής. Πρόκειται για δύο παιδαγωγικά ρεύματα, θεωρητικής σκέψης και πρακτικής, τα οποία στέκουν κριτικά απέναντι στην κρατούσα σχολική κουλτούρα και στις κυρίαρχες πρακτικές της και προχωρούν στη σύνθεση ενός σώματος εκπαιδευτικών αρχών, προσανατολισμών, στοχεύσεων και πρακτικών με σκοπό τη ρητά διατυπωμένη επιδίωξη της προάσπισης του δημοκρατικού δημόσιου βίου και της χειραφετικής λειτουργίας του σχολείου.

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ (ΣΕ ΦΥΣΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ)
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:
ΘΕΩΡΗΣΗ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ THOMAS KUHN**

Κωνσταντίνος Καραλής
ΣΕΜΦΕ (τομέας ΑΚΕΔ), ΕΜΠ
kkaralis@mail.ntua.gr

Στην εισήγηση αυτή προτείνεται η θεώρηση του τρόπου με τον οποίο διδάσκεται τα τελευταία χρόνια η φυσική η χημεία και τα μαθηματικά στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, υπό το πρίσμα της επιστημολογικής θεωρίας του Thomas Kuhn, όπως αυτή παρουσιάσθηκε στο βιβλίο του για τη «Δομή των Επιστημονικών Επαναστάσεων». Η θεώρηση αυτή αποτελεί μια τολμηρή μεταφορά, καθώς ο Kuhn αναφέρεται στην παραγωγή και άσκηση της επιστήμης και καθόλου στη διδασκαλία της. Όμως, όπως υποστηρίζεται στην εισήγηση αυτή, το σχήμα των δραστηριοτήτων της ομαλής επιστήμης, στο πλαίσιο ενός εγκαθιδρυμένου παραδείγματος, μπορεί να λειτουργήσει σαν οργανωτική αρχή, φωτίζοντας τις επιμέρους πτυχές της διδασκαλίας της φυσικής, χημείας και μαθηματικών σε σχολεία και φροντιστήρια (στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Υποστηρίζεται δηλαδή, ότι, όπως οι επιστήμονες στο πλαίσιο της ομαλής επιστήμης ακολουθούν τις βασικές αρχές και μεθόδους της, χωρίς αμφισβήτηση, και ουσιαστικά επιλύουν γρίφους, έτσι και στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, έχει αποκατασταθεί ένα Παράδειγμα (με την έννοια του Kuhn) στο πλαίσιο του οποίου κινείται με σχετική ομοιομορφία η μεγάλη πλειοψηφία των διδασκόντων, και αποδέχεται η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών.

Στην εισήγηση παρουσιάζεται υπό αυτό το πρίσμα η σημερινή ελληνική πραγματικότητα της διδασκαλίας των παραπάνω μαθημάτων στο λύκειο με την εξαντλητική ασκσιολογία και τις «ασκήσεις – υπερπαραγωγές» που επιλύονται μέσα από «μεθοδολογίες», σε συνδυασμό με την υποβάθμιση της θεωρίας και της πραγματικής διαδικασίας επίλυσης προβλημάτων μέσα από τη θεώρηση των φυσικών φαινομένων. Τέλος, όπως, άλλωστε και η επιστημολογία του Kuhn δίνει ένα εξελικτικό σχήμα, σημειώνουμε στην εισήγηση ορισμένες πιθανές επιπτώσεις της κυριαρχίας του σημερινού μοντέλου διδασκαλίας.

**ΔΙΑΛΕΓΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΩ:
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

Γεωργία Καρέλα
ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
geokar3@yahoo.gr

Η γλώσσα κατέχει βασικό ρόλο στην ανθρώπινη δραστηριότητα και είναι πολυδιάστατη. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Νεοελληνικής Γλώσσας γίνεται αναφορά στη «διττή της φύση, ως ατομικό γνώρισμα και ως κοινωνικό αγαθό». Ως ατομικό γνώρισμα στοχεύει ανάμεσα στα άλλα στην επίτευξη της διαπροσωπικής επικοινωνίας και τη συγκρότηση της σκέψης και σε κοινωνικό επίπεδο στοχεύει στη συνεργασία και την αλληλεπίδραση με τους άλλους για την επίτευξη των κοινών στόχων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην αξιοποίηση των γλωσσικών μέσων στην κριτική και συγκριτική προσέγγιση. Στην παραγωγή προφορικού λόγου οι μαθητές/τριες δύνανται να συμμετέχουν σε διαλογικές συζητήσεις εκφράζοντας τη συμφωνία ή την αντίρρησή τους και

αιτιολογώντας την άποψή τους, να συσχετίζουν πολυτροπικά στοιχεία και λεκτικές πληροφορίες και να αιτιολογούν τη γνώμη τους εκφράζοντας ένα κατάλληλο για την περίπτωση επιχειρήμα.

Το επιχειρήμα είναι όρος που συναντάμε στη ρητορική. Η ρητορική συνδέεται με την επικοινωνία και τα δύο έχουν ως επίκεντρο την πειθώ. Ο πομπός για να μεταφέρει μηνύματα στον δέκτη χρειάζεται να διατυπώσει κάποια επιχειρήματα. Το να καταστούν οι μαθητές/τριες ικανοί/ές να συνθέσουν και να παρουσιάσουν ένα επιχειρήμα αποτελεί μία σημαντική παράμετρο στο πρόγραμμα του σχολείου. Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους όπως η παραγωγή κειμένων επιχειρημάτων με αντιθετική παρουσίαση ή ο προσδιορισμός των δομικών χαρακτηριστικών του επιχειρήματος.

Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν δράσεις που έγιναν στο μάθημα της Γλώσσας με μαθητές/τριες της Ε΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Οι μαθητές/τριες παρουσίασαν τις απόψεις τους, διαμόρφωσαν τα επιχειρήματά τους, ανέπτυξαν δεξιότητες οπτικού γραμματισμού διαβάζοντας κριτικά εικόνες και επιχειρηματολογώντας. Επίσης, διαμόρφωσαν κείμενα επιχειρηματολογίας γύρω από την υποστήριξη μιας συγκεκριμένης κρίσης ή θέσης ή την αξιολόγηση μιας πεποίθησης.

Μέσω των δράσεων αυτών οι μαθητές/τριες κατόρθωσαν να επικοινωνήσουν τις απόψεις τους με επιχειρήματα επιδεικνύοντας σεβασμό στον/την άλλο/η.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥ» ΣΤΗ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ STANLEY ARONOWITZ & HENRY A. GIROUX

Ιωάννης Κάσκαρης
1ο Δ.Σ. Καλαμαριάς, Θεσσαλονίκη
ikskg@hotmail.com

Οι εκπαιδευτικοί ως διανοούμενοι: αφορά κυρίως τη μεσολαβητική συνδρομή τους στην αναπαραγωγή-νομιμοποίηση των κυρίαρχων μοτίβων του πολιτιστικού κεφαλαίου στο πλαίσιο της ηγεμονίας του νεοφιλελευθερισμού, της εμπορευματοποίησης όλων των μορφών αγωγής. Οι συζητήσεις για τον ρόλο των εκπαιδευτικών ευθυγραμμίζονται με τον διάλογο για: τη σημασία της καλλιέργειας, τον καθορισμό της διανοητικής εργασίας, την υιοθέτηση συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών και πεποιθήσεων, προκρίνοντας, συχνά, τα παραπάνω ως το πεδίο μελέτης για την κατανόηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών που αφορούν: (i) ζητήματα παραγωγής-διάχυσης της γνώσης, (ii) ζητήματα συγκρότησης του κανόνα και της λογικής της κριτικής, (iii) την ανάπτυξη προβληματισμού σχετικά με τη χρήση/εφαρμογή τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται ως διανοούμενοι που εμπλέκονται στις/στους συνθήκες/όρους του κοινωνικού σχηματισμού. Οι Aronowitz & Giroux, αναρωτιούνται αν μια τυπολογία των εκπαιδευτικών ως διανοουμένων αρκεί ώστε να προσδιοριστεί επαρκώς ο ρόλος των εκπαιδευτικών, εντός και εκτός της σχολικής τάξης: κριτικοί, βολεμένοι, ηγεμονικοί και αναμορφωτές διανοούμενοι. Υπάρχουν ουσιαστικές μεθοδολογικές ενστάσεις και αντιρρήσεις στη μελέτη του ρόλου των εκπαιδευτικών ως διανοουμένων στη βάση μιας τυπολογίας. Όμως, οι Aronowitz & Giroux, καταθέτουν επιπλέον (1985), μια αλληλουχία προτάσεων που επηρεάζουν τη σχέση των εκπαιδευτικών με το σχολείο και τον ρόλο τους: 1) ανάλυση σχέσεων εξουσίας, 2) πρωτοκαθεδρία της κοινωνιολογίας της σχολικής γνώσης, τα ιδεολογικοπολιτικά και πολιτιστικά φίλτρα που μεσολαβούν ώστε να συνταχθούν τα προγράμματα σπουδών, 3) τη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης γνώσης-γλώσσας μέσα στο σχολείο αλλά και στην καθημερινότητα των νέων ανθρώπων, με στόχο την ανάδειξη των αιτιών επικράτησης κυρίαρχων μορφών ομογενοποίησης,

συμμόρφωσης, κοινωνικού ελέγχου, 4) ανάδειξη παιδαγωγικής σχέσης με γνώμονα τη φαντασία, τη δημιουργική διάθεση, την ελπίδα, την προσωπική/συλλογική έκφραση των υποκειμένων, 5) την εκπαίδευση ως πολιτικού προ-απαιτούμενου για κοινωνική αλλαγή, συσχετίζοντας εντέλει τον ρόλο των εκπαιδευτικών ως διανοουμένων με την αντιπαράθεση κοσμοαντιλήψεων για την άρση της καθολικής εκμετάλλευσης και την ανάταξη της σχέσης: ανθρώπου-γνώσης-εργασίας-χειραφέτησης στην Ιστορία. Επαναφέροντας στη δημόσια σφαίρα το διαρκές ερώτημα: ποιο σχολείο θέλουμε, σε ποια κοινωνία;

Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ «ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ» ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Μαρία Κολτσίδα

ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

marykoltsida@gmail.com

Δήμητρα Μάρκου

Εκπαιδευτικός

Αθανάσιος Κουτσοκλένης

ΠΤΔΕ, ΔΠΘ

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών νομιμοποιούν και επιστημοποιούν μια συγκεκριμένη γνώση. Τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν κυρίως εργαλεία διδασκαλίας και μάθησης ενώ κατέχουν ένα καθοδηγητικό ρόλο κατά τη διδακτική διαδικασία. Το περιεχόμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών και των σχολικών εγχειριδίων εδραιώνεται και διαμορφώνεται από την κυρίαρχη ιδεολογία και επιστημολογία. Ως εκ τούτου, ο Λόγος που περιλαμβάνουν καθορίζεται από παιδαγωγικές παραδοχές που απορρέουν και συντηρούν την κυρίαρχη ιδεολογία. Στη συγκεκριμένη μελέτη επιχειρείται η διερεύνηση του Λόγου που περιέχεται στα σχολικά εγχειρίδια (Βιβλίο Μαθητή και Δασκάλου) της Μελέτης Περιβάλλοντος της Α', Β', Γ', Δ' Δημοτικού και στα Φυσικά της Ε', ΣΤ' Δημοτικού και στα αντίστοιχα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και αφορά τους ανάπηρους. Η εξέταση του Λόγου γίνεται υπό το πρίσμα της υλιστικής θεωρίας όπως αυτή εξειδικεύεται στους επιστημονικούς κλάδους των Σπουδών για την Αναπηρία και της Παιδαγωγικής της Ένταξης. Ως μέθοδος για την επίτευξη του προαναφερθέντος σκοπού επιλέχθηκε η Ανάλυση Λόγου η οποία εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους παράγεται η γνώση εντός συγκεκριμένων συστημάτων από λογοθετικές πρακτικές μέσω της χρήσης της γλώσσας και της παραγωγής κειμένων. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε καθώς επιτρέπει την εξέταση της αναπαράστασης των αναπήρων σε πολλά επίπεδα, όπως είναι η ορολογία, οι ρητές και υπόρρητες θεωρητικές παραδοχές, οι προτεινόμενες πρακτικές κ.ά.

Η ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

Δημήτριος Κοτσιφάκος
Τμήμα Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
kotsifakos@unipi.gr

Το παρόν άρθρο εντάσσεται στα πλαίσια της ερευνητικής παιδαγωγικής μεθοδολογίας, και αξιολογεί όλα τα σχετικά επιστημονικά πεδία και την αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Αντικείμενο της έρευνας αφορά τις διάφορες εκδοχές εδραίωσης της αυταρχικής προσωπικότητας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο μέσα από την εφαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων των Ειδικοτήτων στα εργαστήρια της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ).

Ως κεντρικό μοτίβο ανάλυσης και εργαλείο στοχασμού θέτουμε τα μεθοδολογικά εργαλεία της κοινωνιολογίας, της κλινικής και κοινωνικής ψυχολογίας, της σχολικής ψυχολογίας, πάντα στα πλαίσια της κριτικής παιδαγωγικής, με εστίαση στους κύκλους σπουδών της ΕΕΚ. Η διαδικασία ελέγχου των πορισμάτων περιλαμβάνει την αξιοποίηση των ερμηνειών της κριτικής των προγραμμάτων σπουδών της ΕΕΚ και των εφαρμογών τους, ώστε να χρησιμεύσουν σε πρωτογενές επίπεδο, στην ανάλυση της «προσωπικότητας» του απόφοιτου της ΕΕΚ. Η ανάλυση ξεκινά από τη θέση πως η «τεχνική γνώση και η ταυτότητα ενός/μίας αποφοίτου» (Ηλεκτρονικός, Ηλεκτρολόγος, Μηχανολόγος κλπ.) δεν είναι δεδομένη, αλλά κατασκευάζεται από την πρώτη στιγμή της ένταξης του/της στην σχολική μονάδα, μέσα στη συνολική εξέλιξη του ως «μηχανικός» ή ως «υπομηχανικός». Η προετοιμασία για τη δουλειά στη παραγωγή αρχίζει πιθανόν από την πρώτη μέρα ένταξης του στην εκπαιδευτική βαθμίδα της τεχνικής εκπαίδευσης, χωρίς να αποκλειστεί ότι αυτό δεν έχει συμβεί πολύ νωρίτερα.

Τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων θα πραγματοποιηθούν μέσωσχάρας σταθμισμένων παρατηρήσεων εντός των σχολικών Εργαστηριακών Κέντρων και των αιθουσών της ΕΕΚ, και θα ερμηνευθούν με ποιοτική σάθμιση, με βάση τα μεθοδολογικά εργαλεία που διαθέτουμε. Τέλος, βάσει των αναλύσεων και των παρατηρήσεών μας, η εργασία θα ολοκληρωθεί με μια παρουσίαση των διαφορετικών κατευθύνσεων που θα μπορούσε να ακολουθηθεί η έρευνα στο μέλλον σχετικά με την εφαρμογή μίας αντισυμβατικής χειραφετικής κοινωνικής παιδαγωγικής πολιτικής για την εκπαιδευτική κοινότητα της ΕΕΚ.

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΠΟΙΗΣΗ ΨΗΦΙΑΚΑ: ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 10-12 ΕΤΩΝ

Βασιλική Κουσκούτη
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
vakous@gmail.com
Ιωάννα Χαλεπά
ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
chalepoy_io@hotmail.com

Η παρούσα εισήγηση με τίτλο «Διδάσκοντας ποίηση ψηφιακά: Μια διδακτική πρόταση για μαθητές/τριες ηλικίας 10-12 ετών» συνδυάζει τη θεωρία της L. M. Rosenblatt για τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ αναγνώστη και ποιήματος με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και μέσων. Η διδα-

κτική πρόταση στοχεύει στην αισθητική απόλαυση και στην ερμηνεία ποιημάτων, στην ανάπτυξη γλωσσικών, επικοινωνιακών και ψηφιακών δεξιοτήτων, στην ενίσχυση της δημιουργικότητας, καθώς και στην προώθηση της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/τριών. Η διδακτική πρόταση περιλαμβάνει τέσσερα στάδια υλοποίησης σύμφωνα με τη θεωρία της L. M. Rosenblatt. Κάθε στάδιο έχει ως τελικό αποτέλεσμα ένα παραγόμενο μαθητικό ψηφιακό προϊόν. Στο πρώτο στάδιο, γίνεται η προετοιμασία του μαθησιακού περιβάλλοντος αξιοποιώντας πολυτροπικά κείμενα εντός της σχολικής αίθουσας, που αφορούν στη γνωριμία των μαθητών/τριών με το λογοτεχνικό είδος της ποίησης και των δημιουργών της. Στη συνέχεια αξιοποιείται ως διδακτικό εργαλείο η ψηφιακή ηχογράφηση των μαθητών/τριών με στόχο την έκφραση των συναισθημάτων τους κατά τη διάρκεια της εμπλοκής τους με τα πολυτροπικά κείμενα. Στο δεύτερο στάδιο, της αρχικής ανταπόκρισης, αξιοποιείται εκπαιδευτικό υλικό δημιουργημένο από τις εκπαιδευτικούς, το οποίο αναρτάται στην ψηφιακή πλαφόρμα e-me του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου. Οι μαθητές/τριες αυτενεργούν και αλληλοεπιδρούν εξ αποστάσεως με το αναρτημένο υπό μελέτη υλικό. Στο τρίτο στάδιο, της τελειοποίησης της ανταπόκρισης, οι μαθητές/τριες καλούνται να αξιοποιήσουν εντός της σχολικής αίθουσας τις πληροφορίες που προσέλαβαν από το εκπαιδευτικό υλικό της e-me και να συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες μετασχηματισμού ποιημάτων σε ψηφιακά comics με τη χρήση του rixton. Στο τέταρτο και τελευταίο στάδιο, της έκφρασης της ανταπόκρισης, οι μαθητές/τριες καλούνται να δημιουργήσουν podcast, το οποίο θα αναρτηθεί στη ραδιοφωνική κοινότητα European School Radio. Την ημέρα της αναμετάδοσης οι μαθητές/τριες θα επικοινωνήσουν ζωντανά την εμπειρία τους και στο υπόλοιπο μαθητικό δυναμικό του σχολείου.

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Αθανάσιος Κουτσοκλένης
ΠΤΔΕ, ΔΠΘ
akoutsok@eled.duth.gr

Ο εντοπισμός των εμποδίων που δημιουργούνται από τις εκπαιδευτικές πολιτικές και αφορούν την οργάνωση των εκπαιδευτικών παροχών είναι καθοριστικής σημασίας για την προαγωγή της εκπαιδευτικής ένταξης των ανάπηρων μαθητών. Η παρούσα εργασία αφορά τον θεσμό της παράλληλης στήριξης, έναν από τους δύο θεσμούς που αφορά σχεδόν αποκλειστικά την εκπαιδευτική στήριξη των ανάπηρων μαθητών στη γενική τάξη του γενικού σχολείου.

Στην εργασία αυτή, ο θεσμός της παράλληλης στήριξης εξετάζεται στο πλαίσιο της ευρύτερης νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Αρχικά, παρουσιάζεται η εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου από τη δημιουργία του θεσμού το 2000 έως και σήμερα. Στη συνέχεια εξετάζονται οι επιστημολογικές και ιδεολογικές πεποιθήσεις οι οποίες αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν τη βάση για τη λειτουργία του. Κατόπιν, παρουσιάζονται αναλυτικά τα δεδομένα και τα στοιχεία που έχουν προκύψει από επιστημονικές μελέτες και νομικά πορίσματα για τα δομικά και λειτουργικά προβλήματα του θεσμού. Τέλος, αναλύεται το πώς τα προαναφερθέντα προβλήματα μετατρέπονται σε εμπόδια τα οποία ορθώνονται τόσο στο μακροεπίπεδο όσο και στο μικροεπίπεδο της εκπαίδευσης δυσχεραίνοντας την ένταξη των ανάπηρων μαθητών.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1976

Γιώργος Κρεασίδης
Εκπαιδευτικός
kreasidis@gmail.com

Το 1976 η κυβέρνηση Κ. Καραμανλή επιχείρησε μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με χαρακτηριστικά αστικού εκσυγχρονισμού. Ήταν ενταγμένη στο στόχο της σταθεροποίησης που επιδίωκε ο αστικός κόσμος στο πλαίσιο όριζε η πιεστική ανάγκη εκσυγχρονισμού μετά την οπισθοδρόμηση της επταετούς Δικτατορίας της 21ης Απριλίου (1967-74), η διεθνής οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1970 και η προοπτική ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, όπως λεγόταν τότε η ΕΕ. Η εκπαίδευση, σαν χώρος που οι κοινωνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις εκφράζονται με εκρηκτικό τρόπο, ήταν μια από τις προτεραιότητες της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή ώστε να εμπεδωθεί το μεταπολιτευτικό καθεστώς. Σε αυτή την προσπάθεια βασική παράμετρος ήταν η αξιοποίηση των πολιτικών κατευθύνσεων και μέτρων, αλλά και των εκφραστών, όπως ο Ε. Παπανούτσος, της Μεταρρύθμισης του 1964 που επιχείρησε με χαρακτηριστικά αστικού εκσυγχρονισμού η αντίπαλη παράταξη του Κέντρου, σχεδόν μια δεκαετία πριν. Απέναντι σε αυτή τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια, η Αριστερά βρισκόταν σε πολύ διαφορετικές συνθήκες σε σχέση με την προηγούμενη της δεκαετίας του 1960, στην οποία είχε προσφέρει κριτική, αλλά αποφασιστική στήριξη. Στις νέες συνθήκες η κομμουνιστική Αριστερά είχε βγει πλέον από την παρανομία, μετά και την καθοριστική συμβολή της στον αντιδικτατορικό αγώνα. Ταυτόχρονα όμως η Αριστερά δεν είχε ενιαία έκφραση, όπως με την ΕΔΑ το 1964, μπρος στη δυσκολία να δοθούν απαντήσεις στις οξυμένες, όσο και περίπλοκες αντιθέσεις της περιόδου μέσα από ένα κοινό πρίσμα. Το ΚΚΕ, το ΚΚΕ Εσωτερικού και η ΕΔΑ με εκπροσώπηση στην βουλή και συμμετοχή στη σχετική συζήτηση είχαν παρέμβει μέσα από διακριτές διαδρομές, ενώ παρέμβαση σε κοινωνικό επίπεδο είχαν και οι δυνάμεις μιας κατακερματισμένης, αλλά κοινωνικά δυναμικής εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς. Εξετάζεται η κριτική μαρξιστικού χαρακτήρα που επιχειρήθηκε με αυτούς τους όρους για το κοινωνικό πλαίσιο και την κατεύθυνση της μεταρρύθμισης του 1976, από την σκοπιά των συμφερόντων και των δικαιωμάτων των λαϊκών στρωμάτων και της εργατικής τάξης.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

Κατερίνα Κωστή
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
kosti.katerina@gmail.com

Όπως είναι γνωστό, η Κριτική Παιδαγωγική θεωρεί τη σχολική γνώση εξαρτημένη από συμφέροντα. Η γνώση αυτή, επομένως, δεν είναι ουδέτερη και αντικειμενική, αλλά αποτελεί κοινωνική κατασκευή άμεσα συνδεδεμένη με την εξουσία. Στο πλαίσιο αυτό ο Paulo Freire (2009) το 1970 δημοσίευσε το γνωστότερο βιβλίο του, την Παιδαγωγική του Καταπιεζόμενου, όπου υποστήριξε ότι το παραδοσιακό πλαίσιο διδασκαλίας είναι μια διαδικασία «κατάθεσης» γνώσης, στην οποία οι μαθητές λειτουργούν ως απλοί αποδέκτες και ο δάσκαλος ως «καταθέτης», γεγονός που διαιωνίζει την καταπίεση των αδυνάτων και τη στασιμότητα στην κοινωνία. Αντίθετα, κατά τον Freire,

η εκπαίδευση θα έπρεπε να είναι μια ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών· οι ρόλοι του δασκάλου και του μαθητή θα έπρεπε να εναλλάσσονται και μαζί να εμπλέκονται σε μια συμμετοχική διαδικασία στην οποία όλοι θα έχουν αμοιβαία οφέλη. Για τον σκοπό αυτό ο Freire αρνείται τον αφηγηματικό χαρακτήρα της παραδοσιακής εκπαίδευσης και θεωρεί πως ο δάσκαλος πρέπει να δείχνει εμπιστοσύνη στην εγγενή δημιουργική δύναμη του παιδιού, εισάγοντας την εκπαίδευση «που θέτει προβλήματα», η οποία στηρίζεται στον ανοιχτό και απελευθερωτικό διάλογο και την πράξη, με σκοπό την κοινωνική αλλαγή.

Ένα τέτοιο μαθησιακό εκπαιδευτικό περιβάλλον αποτελεί και η εφαρμοσμένη παιδαγωγική της δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση, όπου οι μαθητευόμενοι και ο εκπαιδευτικός/εμπυκωτής αλληλεπιδρούν και συνεργάζονται μέσα από ένα δίκτυο σχέσεων οι οποίες αναπτύσσονται με βάση αναλυτικά προγράμματα, εμπειρίες, αντιλήψεις, προσδοκίες και ιδέες για τη μάθηση. Η ένταξη της δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση στο πλαίσιο της κριτικής παιδαγωγικής είναι καίριας σημασίας, καθώς με τον τρόπο αυτό είναι δυνατό να τεκμηριωθούν γόνιμα ο στόχος, η έννοια και η δυναμική της στην τάξη. Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται μια «κριτική» προσέγγιση της δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση για την ενίσχυση των εκπαιδευτικών που την εφαρμόζουν, ώστε να αναδειχθεί η σύνδεσή της με τις σύγχρονες αντιλήψεις περί της μάθησης ως διανοητικού, συναισθηματικού, κοινωνικού, πνευματικού κι εννοιολογικού φαινομένου.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΟ: ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ειρήνη Λαζαρίδου

*ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
eirinilazaridou19@gmail.com*

Άννα Χρονάκη

*ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
chronaki@uth.gr*

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυεπίπεδη κρίση που αντιμετωπίζουν οι πληθυσμοί του πλανήτη (κλιματική, περιβαλλοντική, οικονομική, κοινωνική) η μαθηματική εκπαίδευση χρειάζεται όλο και περισσότερο να στραφεί σε νέες στρατηγικές ώστε να ανοίξει κριτικές προοπτικές. Το αναλυτικό πρόγραμμα προσχολικής εκπαίδευσης μέσω του ενιαίου προγράμματος σπουδών παρόλο που δίνει χώρο για χειραφέτηση παιδιών και εκπαιδευτικών δημιουργεί τις δικές του περιφράξεις. Το ερώτημα λοιπόν που δημιουργείται είναι πώς θα μπορούσαμε να εισάγουμε στην προσχολική εκπαίδευση μέσω της μαθηματικής εκπαίδευσης ζητήματα κοινωνικο- πολιτικής φύσης με τα παιδιά να λαμβάνουν το ρόλο επικοινωνιακών δρώντων; Πιο συγκεκριμένα τα υποερωτήματα της μελέτης εστιάζουν στο πώς μπορούν να εισέλθουν επαρκώς στο πλαίσιο των μαθηματικών των πρώτων σχολικών χρόνων ζητήματα διαχείρισης των κοινών, αλλά και ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος των μαθηματικών για την αξιοποίηση ζητημάτων ισότητας και δικαιοσύνης που σχετίζονται με τα κοινά μας;

Προσπαθώντας να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα η εργασία θα εστιάσει σε μια σειρά εκπαιδευτικών δράσεων που συν-διαμορφώθηκαν από παιδιά και εκπαιδευτικό γύρω από τις έννοιες του ίσου και το δίκαιου δημιουργώντας πιθανές συνδέσεις ανάμεσα στα μαθηματικά και τα κοινά. Η εθνογραφική εμπειρική μελέτη διήρκεσε δύο μήνες και υλοποιήθηκε σε δημόσιο ελληνικό σχολείο αστικού κέντρου. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω συμμετοχικής παρατήρησης, προσωπικών σημειώσεων, φωτογραφικό υλικό και ηχογραφήσεις. Η ανάλυση εστιάζει σε μια σειρά καταγραφών που φέρνουν στο προσκήνιο τη ροή προετοιμασίας και

εμπλοκής των μελών της ομάδας αναφορικά με το δίκαιο και το ίσο. Στιγμές που επέτρεψαν στις δράσεις να μετουσιωθούν σε προσωπική ιστορία της τάξης και έδωσαν χώρο στο απρόοπτο, στον ελεύθερο λόγο, σε απογοητεύσεις, προβληματισμούς, αστεία και σοβαρές τοποθετήσεις. Η εργασία αναστοχάζεται τέλος πώς μια κριτική μαθηματική εκπαίδευση δημιουργεί ένα πλέγμα συνδέσεων, όπου παιδιά, εκπαιδευτικοί και ερευνήτριες καταφέρνουν να δράσουν έξω από οικεία πλαίσια.

Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΕΕΕΕΚ)

Χριστίνα Λαζαρίδου
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
christina.lazarid@gmail.com

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό εργαλείο αναπαραγωγής μέσα από το οποίο μεταδίδονται οι κυρίαρχες αξίες και πεποιθήσεις, διανέμονται συγκεκριμένες γνώσεις και διαμορφώνονται οι κοινωνικά αποδεκτές ταυτότητες. Τα κοινωνικά, πολιτικά και εκπαιδευτικά πλαίσια στα οποία υπάρχουμε, σε συνδυασμό με την χρονική στιγμή που υπάρχουμε σε αυτά, δημιουργούν ταιριαστές ή αταίριαστες θέσεις. Ιστορικά, τα ανάπηρα άτομα κρίνονται ως αταίριαστα, μη προσαρμοσμένα και ακατάλληλα να χωρέσουν σε πλαίσια που κατασκευάστηκαν για να τα αποκλείσουν. Μέσω της ειδικής αγωγής, ο αποκλεισμός των ανάπηρων ατόμων νομιμοποιείται ηθικά και κοινωνικά, υπό το πρίσμα των κυρίαρχων αφηγήσεων σχετικά με την ισότητα, την ένταξη, τον καλοκάγαθο ανθρωπισμό αλλά και την αδιαμφισβήτητη εμπιστοσύνη στην ειδική αυθεντία. Τα σχολεία, κατασκευάζουν τα υποκείμενα και τα ειδικά σχολεία κατασκευάζουν τα ανάπηρα υποκείμενα, τοποθετώντας τα σε μη κανονιστικές κατηγορίες, απομονώνοντάς τα από το κοινωνικό γίγνεσθαι και οδηγώντας τα σε έναν λαβύρινθο, με την υπόσχεση πως στο τέλος του, περιμένει μια υπό πολλές προϋποθέσεις ένταξη.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους η οργάνωση των σχολείων δημιουργεί τις εκπαιδευτικές δυσκολίες που βιώνουν τα άτομα που λόγω διάγνωσης παραπέμπονται σε δομές της ειδικής αγωγής. Συγκεκριμένα μελετώνται τα Ειδικά Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΕΕΕΚ), μέσα στα οποία οι εκπαιδευτικές δυσκολίες παθολογικοποιούνται και φανερώνονται ως ατομική ευθύνη των ατόμων που φέρουν διάγνωση, αποπροσανατολίζοντας το ενδιαφέρον από την κριτική προς το υπάρχον γενικό εκπαιδευτικό σύστημα.

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ελένη Λιβιεράτου
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
elenitsaliv@yahoo.gr

Η συνεχής τεχνολογική ανάπτυξη και η μετατροπή της επιστήμης σε κρίσιμο στοιχείο της παραγωγής καθιστούν τη μόρφωση εξόχως σημαντικό παράγοντα του συνόλου των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής έχει εισέλθει στο στάδιο της εντατικής ανάπτυξής του, με τάση αυτοματοποίησης της εργασίας και δυνατότητα διεύρυνσης του διανοητικού περιεχομένου της. Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται υψηλό επίπεδο γνώσεων και η εκπαίδευση δύναται

να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο, τόσο στην εργασία, όσο και στην ανάγκη που προκύπτει για πολύπλευρη μόρφωση και διαρκή ανάπτυξη των δημιουργικών δυνάμεων των ανθρώπων.

Τουναντίον, η εργασία στο σύγχρονο κόσμο εδράζεται ολοένα και περισσότερο σε επισφαλείς, πρόσκαιρες και διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες καθιστώντας αβέβαιες τις προοπτικές του ανθρώπινου βίου. Αντίστοιχα, η εκπαίδευση, που συνδέεται πλέον ουσιαστικά με την εργασία, επιχειρείται να εγκλωβιστεί σε προκαθορισμένα πλαίσια, με όρους αυστηρής εξειδίκευσης και πρακτικές μετρήσιμου αποτελέσματος. Το περιεχόμενο της γνώσης τείνει να σκοπεύει ολοένα και περισσότερο στη δημιουργία στοιχειωδών εργασιακών «δεξιότητων» και πιστοποιημένων προσόντων, και επιδιώκεται η διαμόρφωση ενός τύπου εργαζομένου σύμφωνα με τα εκάστοτε πρότυπα και ανάγκες της οικονομίας.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι δημιουργούνται δυνατότητες, στο πλαίσιο σύζευξης γνώσης και εργασίας, που δύνανται να μετασχηματίσουν ουσιαστικά το περιεχόμενο τόσο της εργασίας, όσο και της εκπαίδευσης των ανθρώπων. Διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μαζικής και δημιουργικής εκπαίδευσης των εργαζομένων, ώστε να είναι σε θέση να λειτουργούν ως πραγματικά υποκείμενα της εργασίας τους και καθίσταται εφικτή η προοπτική καλλιέργειας κριτικής ικανότητας και πολύπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους. Τέτοιου είδους μόρφωση δεν δύναται παρά να επιτευχθεί διαμέσου σκόπιμης, συστηματικής και οργανωμένης μετάδοσης γνώσεων, καθώς και μέσω της ολόπλευρης καλλιέργειας των διανοητικών δυνάμεων των ανθρώπων. Ωστόσο, η εργασία ως πραγματικά δημιουργική δραστηριότητα, καθώς και η προοπτική ουσιαστικής ανάπτυξης των ανθρώπων προϋποθέτουν σχέσεις αλληλεγγύης, και, κατά συνέπεια, απάδουν προς το χαρακτήρα των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων παραγωγής, συνολικά του κοινωνικού ανταγωνισμού ο οποίος, εν γένει, εφάπτεται με τις σχέσεις αυτές.

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΟΓΟ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Βασίλης Μακρής

*Συνταξιούχος Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
paremvasilis@gmail.com*

Η προσέγγιση του κινηματογραφικού λόγου επιχειρείται από την άποψη της αφηγηματικής μορφής, ως ένα σύνολο σημασιοδοτικών συστημάτων. Το φιλμ αντιμετωπίζεται ως πολυεπίπεδο κείμενο και η μεθοδολογική σκοπιά που υιοθετείται είναι εκείνη της Ανάλυσης Λόγου. Ο κινηματογραφικός αφηγηματικός λόγος γίνεται αντικείμενο συστηματικής περιγραφής. Το φιλμικό κείμενο θεωρείται πριν απ' όλα μια κοινωνικό-ιστορική ενότητα η οποία ανοίγεται στον κοινωνικό κόσμο και μεταφέρει ιδεολογία.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, γίνεται η προσπάθεια να δημιουργηθούν στους μαθητές/τριες ερωτήματα, συγκρίσεις και κριτικές σκέψεις για τη σημερινή κατάσταση του σχολείου και της κοινωνίας. Να διερευνήσουν τις απόψεις των συμμαθητών τους, να βρεθούν σε θέση ανάλυσης των περιεχομένων της γνώσης και στη συνειδητοποίηση των ιστορικών, κοινωνικών και ιδεολογικών παραγόντων που καθορίζουν την παραγωγή και το περιεχόμενο της. Να αναζητήσουν ίχνη του παρελθόντος, να αναστοχαστούν.

Η εμπειρία της Κινηματογραφικής Λέσχης σε Δημοτικό Σχολείο Καλλιθέας.

Η Κινηματογραφική Λέσχη λειτούργησε τόσο για τους μαθητές στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος, όσο και για τους γονείς ένα Σάββατο κάθε μήνα. Το φιλμ παρουσιάζεται και δουλεύε-

ται με τα παιδιά, αξιοποιώντας το μάθημα της Γλώσσας. Γίνεται μια εισαγωγική παρουσίαση, ακολουθεί η προβολή, μοιράζονται φυλλάδια εργασίας όπου καταγράφονται οι απόψεις των παιδιών (στα επίπεδα της κριτικής κατανόησης, της έκφρασης άποψης, της εικαστικής έκφρασης και της συναισθηματικής ευαισθητοποίησης). Τα φυλλάδια δένονται σε έναν συλλογικό τόμο για την κάθε ταινία και τέλος μέσω συλλογικής επεξεργασίας διαμορφώνεται η εφημερίδα τοίχου, η οποία αναρτάται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο του σχολείου. Τα φυλλάδια δουλεύονται από τα παιδιά με ελεύθερη βούληση (ως ανάγκη έκφρασης) και δεν αποτελούν καταναγκαστική εργασία, κάτι που είναι εντελώς έξω από την αντίληψή μας και τον σκοπό μας.

Στην αντίστοιχη διαδικασία με τους γονείς μετά την προβολή της ταινίας, ακολουθεί στρογγυλό τραπέζι με κάθε φορά καποιον/α προσκεκλημένο/η, όπου γίνεται συζήτηση πάνω σε θεματικούς άξονες της ταινίας.

**«ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΙ ΚΙΜΩΛΙΑ ΚΑΤΙ ΓΡΑΦΕΙ ΑΡΓΑ ΣΤΟΝ ΜΑΥΡΟΠΙΝΑΚΑ»:
ΕΜΦΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΑΦΑΝΕΙΣ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '60 ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΦΩΣΤΙΕΡΗ (1953)**

Παρασκευή Μακρίδου
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
vivimakridou@yahoo.gr

Η θέση της ποίησης στην εκπαίδευση, καθώς και η διδασκαλία της μέσω καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών και εφαρμογών (υποδειγματικά σενάρια διδασκαλίας, δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, μελέτες για την αναγνωστική πρόσληψη του ποιητικού λόγου), αποτελεί αντικείμενο συχνής διερεύνησης και πραγμάτευσης, το οποίο συγκεντρώνει το επιστημονικό ενδιαφέρον της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Με την παρούσα εργασία επιχειρούμε να βαθίσουμε προς την αντίθετη κατεύθυνση: Να μελετήσουμε στοιχεία του εκπαιδευτικού συστήματος μιας συγκεκριμένης περιόδου, εν προκειμένω της δεκαετίας του '60, που αναδύονται με τη μορφή κειμενικών αντανάκλασεων μέσα από τον ποιητικό λόγο (στίχοι και μεμονωμένα ποιήματα). Υπό αυτό το πρίσμα, ως αντικείμενο μελέτης επιλέγουμε το συνολικό έργο του σημαντικού εκπροσώπου της ποιητικής γενιάς του '70 Αντώνη Φωστήρη (Άπαντα, 2021), ενώ, για την ευόδωση του παρόντος ερευνητικού εγχειρήματος, υιοθετούμε την ερμηνευτική (κειμενοκεντρική) μέθοδο, την οποία χρησιμοποιούμε συνδυαστικά με την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Στόχος μας να απομονώσουμε τα σημεία του έργου στα οποία εντοπίζονται ρητές, αλλά και αφανείς αναφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο ίσχυε κατά την περίοδο κατά την οποία ο ποιητής ήταν μαθητής, με την έννοια της επίδρασης που αυτό άσκησε τόσο στη διαμόρφωση της ποιητικής ιδιοσυγκρασίας του όσο και στην ταυτότητα του έργου.

Η εργασία μας κινείται προς δύο διακριτές κατευθύνσεις: αναζήτηση, καταγραφή και ερμηνευτική προσέγγιση των εμφανών (ρητών) αναφορών (γνωστικά αντικείμενα, εποπτικά μέσα, τρόπος/οι εξέταση) και, εν συνεχεία, μελέτη των αφανών επιδράσεων του εκπαιδευτικού συστήματος της περιόδου στο έργο (αρχαιογνωσία, γλώσσα, εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, υφολογικές επιλογές, κριτικοί στοχασμοί). Η μελέτη των τελευταίων συνδέεται, κατά το μάλλον ή ήττον, τόσο με μεταπλασμένα ψήγματα βιωματικού χαρακτήρα, όσο και με στοιχεία ιδεολογικά, μερικά εκ των οποίων συμπίπτουν με τις αρχές της «Κριτικής παιδαγωγικής» και παρουσιάζουν ιδιαίτερο

ενδιαφέρον, με την έννοια ότι επιτρέπουν την ικνηλάτπση στοιχείων της γενικότερης οργάνωσης του ποιητικού έργου (βλ. ενδεικτικά ποιήματα όπως: «Νηπιαγωγείο Η Φύση», ή «Ανεπίδεκτος απομαθήσεως», ή «Η οδός προς την προφάνεια» κ.λπ.).

ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ: ΠΩΣ ΟΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕΤΑΤΡΑΠΗΚΑΝ ΣΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΣΜΟΥ

Δημήτριος Μαριόλης
Πάντειο Πανεπιστήμιο
jimmariolis@gmail.com

Οι μαθητές και οι μαθήτριες (ή τουλάχιστον ένα αρκετά μεγάλο έως και πλειοψηφικό τμήμα τους) που όχι απλά πέρασαν δώδεκα χρόνια από τα θρανία του σχολείου της εθνικοφροσύνης, αλλά διακρίθηκαν και επιβραβεύθηκαν για τις επιδόσεις τους από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα με την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο αμφισβήτησαν με τη στάση τους το ίδιο το καθεστώς της εθνικοφροσύνης. Από τη γενιά του 1-1-4 μέχρι τα Ιουλιανά και από τους Λαμπράκηδες μέχρι την εξέγερση του Πολυτεχνείου, οι απόφοιτοι του υπερσυντηρητικού μετεμφυλιακού σχολείου είναι εκείνοι που πρωτοστατούν στην αμφισβήτησή του και συμβάλλουν τα μέγιστα στις πολιτικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές τομές που οδηγούν στην κατάργησή του. Πως ερμηνεύεται αυτή η αντίφαση; Πως από τα θρανία ενός υπερσυντηρητικού σχολείου διαμορφώνεται μια γενιά που στο τέλος της εκπαιδευτικής της διαδρομής καταλήγει στα οδοφράγματα του Πολυτεχνείου; Πενήντα χρόνια μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, στόχος μας είναι να εξετάσουμε πως ανασυγκροτήθηκαν μεταπολεμικά οι σχολικοί και εξωσχολικοί ιδεολογικοί μηχανισμοί και να ελέγξουμε τον βαθμό της αποτελεσματικότητάς τους στο σώμα των εκπαιδευτικών αλλά και στο μαθητικό σώμα. Να διερευνήσουμε τον βαθμό εμπέδωσης των εθνικοφρόνων αντιλήψεων στο πεδίο των σχολικών πρακτικών συνεκτιμώντας την ανάπτυξη εκπαιδευτικών αγώνων και κινημάτων, τις διακρουγμένες αντιλήψεις εκπαιδευτικών ρευμάτων ή φορέων αλλά και τις σιωπηρές ή λανθάνουσες αντιστάσεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ «ΛΟΓΩΝ» ΠΟΥ ΠΡΩΘΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΟΔΗΓΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ελένη Μερικά
ΠΤΠΕ, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
meeleni@uth.gr

Αναστάσιος Σιάτρας
ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
asiatras@uth.gr

Σκοπός της έρευνας είναι να αναδειχθούν οι παιδαγωγικοί «λόγοι» που προωθούνται στους οδηγούς εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής και αναφέρονται στα προγράμματα σπουδών νηπιαγωγείου. Στόχος είναι η συγκριτική μελέτη του

Οδηγού Νηπιαγωγού 2006 «Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί: Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης», του Οδηγού Εκπαιδευτικού 2014 «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» και του Οδηγού Εκπαιδευτικού 2022 «Οδηγός νηπιαγωγού - Υποστηρικτικό υλικό. Πυξίδα: Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο-Πρακτικές Εφαρμογές και Διδακτικοί Σχεδιασμοί».

Στο πλαίσιο κριτικής ποιοτικής έρευνας, πραγματοποιείται ανάλυση περιεχομένου με βάση έξι επιμέρους κατηγορίες: α) «λόγος» της εκπαιδευτικής πολιτικής, β) «λόγος» του περιεχομένου, γ) «λόγος» των μαθησιακών εμπειριών, δ) «λόγος» της διδασκαλίας, ε) «λόγος» της αξιολόγησης και στ) «λόγος» της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας. Από τα αποτελέσματα προκύπτει η ανάδειξη διαφοροποιημένων παιδαγωγικών «λόγων» που ενισχύουν την ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων σε όλα τα παιδιά, θέτοντας τις/τους μαθήτριες/τές στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας ώστε να παίρνουν αποφάσεις και να συμμετέχουν ενεργά στις δράσεις του νηπιαγωγείου. Επίσης, από την ανάλυση των δεδομένων μπορεί να υποστηριχθεί ότι παρατηρείται η προώθηση αφηρημένου ακαδημαϊκού «λόγου» που διαμορφώνει μαθησιακές ταυτότητες «ικανών» παιδιών, κατακτώντας εννοιολογικό περιεχόμενο με σκοπό την οριοθέτηση των εκπαιδευτικών χαρακτηριστικών για τη λεγόμενη «επιτυχημένη» φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο. Συμπερασματικά, κρίνεται σημαντικό να διερευνηθούν περαιτέρω οι παιδαγωγικοί «λόγοι» που αναδεικνύονται στους οδηγούς εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής και των προσεγγίσεων που υποστηρίζονται, καθώς φαίνεται να επηρεάζουν άμεσα την εκπαιδευτική διαδικασία και τις μεθόδους που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί στις πρακτικές τους.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ: Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Αλεξάνδρα Μητσιάλη

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, ΑΠΘ
alexmitsiali@gmail.com

Η ανακοίνωση αφορά μερικά από τα αποτελέσματα μιας κριτικής- χειραφετητικής έρευνας δράσης που πραγματοποιήσα στα δύο τμήματα της Γ' τάξης του 1ου Πρότυπου Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, στη διάρκεια περίπου ενός τριμήνου (Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος), στο πρώτο τετράμηνο του σχολικού έτους 2021-2020. Πρόκειται για μία δράση- παρέμβαση στο μάθημα Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία της Γ' Γυμνασίου, στην 10η ενότητα του σχολικού εγχειριδίου «Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η Ελλάδα».

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει τα δεδομένα που αφορούν τα δύο πρώτα ερευνητικά ερωτήματα της παρέμβασης, δηλαδή το πώς αντιλαμβάνονται οι μαθητές και οι μαθήτριες τη ναζιστική ιδεολογία/ Τι γνωρίζουν γι' αυτήν/ Πώς τοποθετούνται απέναντί της/Ποιους προβληματισμούς και ποια ερωτήματα τους έχει προκαλέσει η μέχρι την έρευνα επαφή τους με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Η κριτική-χειραφετητική έρευνα δράσης είναι μία σπειροειδής κυκλική διαδικασία, η οποία ξεκινά με μικρούς κύκλους σχεδιασμού, δράσης, παρατήρησης και στοχασμού. Κάθε κύκλος της οδηγεί στον επόμενο και δίνει τη δυνατότητα σε όσες/ όσους συμμετέχουν να επανεξετάσουν τα αρχικά τους ερωτήματα και να καθορίσουν τα επόμενα και ενδεχομένως ισχυρότερα, όπως αυτά αναδεικνύονται σταδιακά μέσα από την πορεία της έρευνας.

Η παρέμβαση διερευνά τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις στάσεις μαθητών/τριών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος της έρευνας σχετικά με τα υπό πραγμάτευση θέματα, επίσης πιθανές αλλαγές σε αυτές ή τη σταθερότητά τους. Τους ωθεί να σκεφτούν τον εαυτό τους ταυτόχρονα ως ιστορικούς δρώντες που διαμορφώνουν τις συνθήκες ζωής τους αλλά και οι οποίοι την ίδια στιγμή εμπεριέχονται στις πολυσύνθετες ιστορικές περιστάσεις της εποχής τους, οι οποίες τους προσδιορίζουν και θέτουν συγκεκριμένα όρια στη δράση τους. Τους οδηγεί να σκεφτούν τη «συμβολική γλώσσα» και τη «συμβολική εξουσία» του σχολείου και του σχολικού εγχειριδίου ως φορείς ιδεολογίας.

ΑΠΟΣΤΙΓΜΑΤΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑ ΕΛΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ: ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ευαγγελία Μουλά

Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων Δωδεκανήσου

moulaevang@gmail.com

Κωνσταντίνος Μαλαφάντης

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

kmalafant@primedu.uoa.gr

Στην ανακοίνωση σχολιάζονται κριτικά διακειμενικές εκφάνσεις του μύθου της Ωραίας Ελένης στο παιδικό βιβλίο και ανάγνωσμα, με απώτερο σκοπό τη διερεύνηση της ύπαρξης ή μη, μιας κοινής, λανθάνουσας μετα-αφήγησης που επικυρώνει ή ανατρέπει την ιδεολογική πρόσληψη του μύθου διαχρονικά. Εξετάζεται συνοπτικά η θέση της γυναίκας στον ιστορικό χρόνο και η παρουσία της στη μυθοπλασία, καθώς και ο ρόλος του αρχαιοελληνικού μύθου στη διαμόρφωση των έμφυλων ταυτοτήτων. Ακολουθεί σύντομη αναφορά στη "γυναικεία φωνή" ως ιδιαίτερη αποτύπωση της θηλυότητας μέσω της λογοτεχνίας και το πως αυτή ανανέωσε τα μυθικά αρχέτυπα, αποδομώντας τις αρνητικές συνδηλώσεις για το γυναικείο φύλο. Τέλος, γίνεται λόγος για την ιδιότητα της ομορφιάς και το απόλυτο παράδειγμα αυτής, την Ωραία Ελένη και στη συνέχεια αναλύονται σύγχρονα κείμενα για παιδιά στα οποία η Ελένη πρωταγωνιστεί ή έχει λειτουργικό ρόλο. Τα υπό εξέταση κείμενα, στο πλαίσιο των φεμινιστικών επαναναγνώσεων των μύθων, επιχειρούν να απενοχοποιήσουν την ίδια και στο όνομά της, την ομορφιά ως ολέθρια γυναικεία ιδιότητα, αποδεικνύοντας ότι η ωραία Ελένη δεν υπήρξε παρά το εξιλαστήριο θύμα της ανδροκρατούμενης κοινωνίας για τις ανομολόγητες εξουσιαστικές της προθέσεις.

Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ P. FREIRE: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Θωμάς Μπαμπάλης

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

tbabalis@primedu.uoa.gr

Ελισάβετ Λαζαράκου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

elazarak@primedu.uoa.gr

Κωνσταντίνα Τσώλη

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

nadtso@primedu.uoa.gr

Νικόλαος Αλεξόπουλος

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

nkalex@primedu.uoa.gr

Η μικροδιδασκαλία αποτελεί τεχνική εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών/εκπαιδευτών, η οποία στοχεύει στην άσκηση των διδακτικών δεξιοτήτων τους ώστε να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού έργου. Διενεργείται σε περιβάλλον ζωνής αλληλεπίδρασης και περιλαμβάνει διαδικασίες διαλόγου, εκτέλεσης μικροδιδασκαλιών, συστηματικής παρατήρησης, αυτοαξιολόγησης/ετεροαξιολόγησης, αναστοχασμού και ανατροφοδότησης στο πλαίσιο ομάδων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των σημείων σύγκλισης μεταξύ των χαρακτηριστικών της μικροδιδασκαλίας και των παιδαγωγικών αρχών της θεωρίας της κριτικής συνειδητοποίησης του P. Freire. Ειδικότερα, διερευνάται η συμβολή της αξιολόγησης που διενεργείται στο πλαίσιο της μικροδιδασκαλίας στην ανάπτυξη κριτικής συνειδητοποίησης των εκπαιδευομένων μέσω της ενεργοποίησής τους σε διαδικασίες κριτικού στοχασμού και αναστοχασμού. Η μελέτη του θέματος βασίζεται στις αρχές της παιδαγωγικής αξιολόγησης από το έργο «Αγωγή του Καταπιεζομένου» του P. Freire, όπως αυτές προσδιορίστηκαν και ερμηνεύτηκαν από τον M.Q. Patton (2017). Υπό το πρίσμα αυτό, εξετάζεται η φύση και η παιδαγωγική της κριτικής συνειδητοποίησης που καλλιεργείται μέσω της αξιολόγησης στο πλαίσιο της μικροδιδασκαλίας, το περιβάλλον εντός του οποίου πραγματώνεται η αξιολογική παρέμβαση και εξετάζονται οι δυνατότητες ενοποίησης του αναστοχασμού με τη δράση, της σκέψης με το συναίσθημα, του συνδυασμού της κριτικής ανάλυσης με την ολιστική μέθοδο και της διαλεκτικής σύνδεσης της υποκειμενικής με την αντικειμενική/διϋποκειμενική εμπειρία. Η εργασία επικεντρώνεται στα σημεία σύγκλισης ανάμεσα στην αξιολόγηση που διενεργείται στο πλαίσιο της μικροδιδασκαλίας και στις παιδαγωγικές αρχές της θεωρίας του P. Freire θέλοντας να αναδείξει τη συμβολή της τεχνικής στην ενδυνάμωση της κριτικής συνειδητοποίησης των εκπαιδευομένων/εκπαιδευτών σχετικά με δεξιότητες και πρακτικές που χρησιμοποιούν, καθώς και στον κριτικό μετασχηματισμό των δυσλειτουργικών πρακτικών και θεωρήσεών τους σχετικά με τη διδασκαλία.

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΜΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ**

Ιωακείμ Ναβροζίδης
navrozidis.ioakeim@gmail.com

Στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα η εκπαίδευση είναι άμεσα εξαρτώμενη από το νεοφιλελεύθερο παράδειγμα της καπιταλιστικής οικονομίας ως κοινωνίας. Έχοντας εργαλειοποιηθεί, όπως υποβάλλει ο ευρωπαϊκός λόγος, συνεχίζει να επιβεβαιώνει τον ρόλο της ως Ιδεολογικού Μηχανισμού του Κράτους, που αναπαράγει την κοινωνική ανισότητα, φυσικοποιώντας την κυρίαρχη ιδεολογία. Την ίδια στιγμή ο νέος Νόμος 4777/2021 εισάγει αυστηρές πολιτικές και πρακτικές επιτηρήσεις και ελέγχου για την περίπτωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, νομιμοποιώντας ειδικότερα την παρουσία του (κατασταλτικού) αστυνομικού θεσμού στον βιοχώρο του ελληνικού Πανεπιστημίου.

Με σαφή ερείσματα κριτικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση, αντλώντας από την Κριτική Παιδαγωγική, την Κριτική Θεωρία της Σχολής της Φρανκφούρτης και ειδικότερα τη θεωρία του Althusser για την Ιδεολογία, η εργασία έθεσε ως σκοπό της την κριτική διερεύνηση και ανάλυση των απόψεων πολιτών και των εν χρήσει λόγων αναφορικά με προβληματικές όπως την προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, την αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και τη σύσταση των Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων, που ανατίθεται στην Ελληνική Αστυνομία, όπως αναδύονται στη δημόσια διαβούλευση για το Σχέδιο του σχετικού Νόμου.

Σε επίπεδο συλλογής του ερευνητικού υλικού, όλα τα σχετικά σχόλια των πολιτών μελετήθηκαν θεματικά, με την επιλογή τελικά επτά αποσπασμάτων προς εις βάθος ανάλυση, βάσει συνάφειας με τα ερευνητικά ερωτήματα και μέγιστου δυνατού συγκείμενου. Τα επιλεχθέντα σχόλια αναλύθηκαν κατηγορικά και κειμενικά, με τη χρήση της Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου και κυρίως της προσέγγισης της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου κατά Fairclough.

Κατά τις αναλύσεις, αναδείχθηκαν δύο πρωτεύοντες λόγοι: ένας ηγεμονικός λόγος που κατασκευάζει το Πανεπιστήμιο ως άνδρο εγκληματικότητας και ανομίας και ένας εναλλακτικός λόγος που οικοδομεί κριτικά το Πανεπιστήμιο ως ελεύθερο και δημοκρατικό χώρο. Εν πολλοίς οι δύο λόγοι έρχονται σε κάποιας μορφής σύγκρουση: ο πρώτος επιβεβαιώνει την κυρίαρχη εξουσία του κράτους και την ηγεμονία της νεοσυντηρητικής-νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, ενώ ο δεύτερος προτείνει έναν εναλλακτικό αντίλογο που μας υπενθυμίζει κριτικά τον συνταγματικό ρόλο του ελληνικού Πανεπιστημίου ως δημόσιου αγαθού.

**ΟΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΤΩΝ ΕΝΙΑΙΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ – ΛΥΚΕΙΩΝ
(ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ**

Συμεών Νικολιδάκης
simosnikoli@yahoo.gr

Η εισήγηση αναφέρεται στη σημασία της επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό των Ενιαίων Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνασίων – Λυκείων (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.)

και προβάλλονται οι προτάσεις τους για τη βελτίωσή της. Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη σε εννέα Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια – Λύκεια (ειδικά επαγγελματικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) του Νομού Αττικής. Η εν λόγω έρευνα αφορά 89 ημιδομημένες συνεντεύξεις, στις οποίες συμμετείχαν οι διευθυντές και υποδιευθυντές, εκπαιδευτικοί και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές), που εργάζονται στις εν λόγω σχολικές δομές. Προβήκαμε στην μελέτη και ανάλυση των απόψεων των δρώντων προσώπων του δείγματός μας, οι οποίοι εξέφρασαν τις απόψεις τους για τη σημασία της επιμόρφωσης και πρότειναν τρόπους για τη βελτίωσή της.

Ο ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Παυλίνα Νικολοπούλου

*Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
p.nikolop@uop.gr*

Στις τελευταίες δεκαετίες οι προτεραιότητες και οι στοχεύσεις του νεοφιλελευθερισμού τόσο για την οικονομία όσο και για την κοινωνία διαφοροποιήθηκαν, σε σχέση με τις μορφές φιλελεύθερης οικονομίας προηγούμενων εποχών, με αποτέλεσμα και οι στοχεύσεις του για την αγωγή και την εκπαίδευση να είναι διαφορετικές, από όσες παρατηρήθηκαν μέχρι τώρα. Το δημόσιο σχολείο, το σχολείο των όλων, των ίσων, των διαφορετικών σήμερα αμφισβητείται, από τους υποστηρικτές νεοφιλελεύθερων ιδεολογιών.

Την ίδια ώρα παιδαγωγικές θεωρίες και μεθοδολογίες, τις οποίες συχνά υποστηρίζουν άτομα και συλλογικότητες που αγωνίζονται για την κοινωνική χειραφέτηση, υιοθετούνται από υποστηρικτές του «σχολείου της αγοράς», που τις εναγκαλίζονται και ενίοτε τις χρησιμοποιούν, στην προσπάθειά τους να αποκαθλώσουν την ιδέα ενός σχολείου δημόσιου, κοινού για όλα τα παιδιά και στην απαίτηση που αυτό έχει για ισότητα. Στην ανακοίνωσή μας επιχειρούμε να παρουσιάσουμε περιπτώσεις υιοθέτησης πρωτοποριακών παιδαγωγικών ιδεών από τον «κόσμο της αγοράς» και να μελετήσουμε τον τρόπο και την μέθοδο που επιλέγουν να τις χρησιμοποιήσουν, συμμετέχοντας στην συζήτηση για την δυνατότητα και τον τρόπο υπεράσπισης του δημόσιου χαρακτήρα του εκπαιδευτικού θεσμού από τον κόσμο της «ζωντανής εκπαίδευσης».

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΧΡΗΣΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ

Χριστίνα Νομικού

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

cnomikou1@gmail.com

Η φονική πυρκαγιά που εκδηλώθηκε το φετινό καλοκαίρι στον Έβρο είχε ως ολέθρια συνέπεια την απανθράκωση δεκάδων κυνηγημένων και εγκλωβισμένων στις φλόγες μεταναστών. Τμήμα του δημόσιου λόγου που εκφράστηκε εκείνη την περίοδο εμφανίστηκε να προβάλλει ακραίες μισανθρωπικές θέσεις παρακινώντας μεταξύ άλλων και σε πράξεις βίας εναντίον τους κατηγορώντας τους άλλοτε ευθέως κι άλλοτε υπόρρητα ως υπαίτιους για τις φωτιές. Η παρούσα μελέτη περίπτωσης παρακολουθεί την ηλεκτρονική συζήτηση που διαμείβεται κατά τον σχολιασμό

συγκεκριμένου άρθρου του ηλεκτρονικού περιοδικού *Provocateur* και με εργαλείο την Κριτική Ανάλυση Λόγου επιχειρεί να εξετάσει τα δομικά στοιχεία του ρατσιστικού λόγου μέσω των οποίων κατασκευάζεται από τους χρήστες η πολλαπλή εικόνα του Άλλου. Παράλληλα, επιχειρεί να προσεγγίσει βασικά συγκροτητικά στοιχεία και του αντιρατσιστικού λόγου, όπως αυτός αρθρώνεται ως απάντηση στη ρατσιστική ρητορική.

ΗΓΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΚΟΙΝΟΣ ΒΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Γεώργιος Ντεντάκης
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
giorgosntentes@yahoo.gr

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται, μέσα από την βιβλιογραφική ανάλυση της ηγεσίας εκπαιδευτικών και της ηγεσίας, όπως την εννοεί και την εκφράζει η κριτική παιδαγωγική, να φέρει κοντά και να εντοπίσει κοινά σημεία και βηματισμό σ' αυτά τα δύο θεωρητικά πεδία. Σκοπός, λοιπόν, της έρευνας είναι κατά πόσο μπορεί η ηγεσία εκπαιδευτικών να συμπλεύσει με την κριτική παιδαγωγική. Η ηγεσία στις σχολικές κοινότητες τον 21ο αιώνα οφείλει να είναι διαφορετική. Όπως αναφέρει μια σχετική παροιμία των Μαόρι της Νέας Ζηλανδίας: εκείνοι που ηγούνται δίνουν φως σ' αυτούς που ακολουθούν, αυτοί που ακολουθούν δίνουν ζωή σ' αυτούς που ηγούνται. Με άλλα λόγια, τονίζεται η σημασία της συνεργασίας και η αξία τόσο του ηγέτη όσο και των υποστηρικτών, καθώς είναι αλληλοεξαρτώμενοι και αποτελούν τις δυο όψεις του ίδιου νομίσματος. Πλέον, έχει μετατοπιστεί η συζήτηση από την ενός άνδρα αρχή, αλλά δίνεται βαρύτητα στους υποστηρικτές του ηγέτη, στο πλαίσιο που αναπτύσσεται το φαινόμενο της ηγεσίας και βεβαίως η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ τους. Η κριτική παιδαγωγική έρχεται να δώσει εκείνα τα στοιχεία ως εναλλακτικό ριζοσπαστικό ρεύμα για την ηγεσία του μέλλοντος. Σύμφωνα με τη Νούλα (2014), η κριτική παιδαγωγική βλέπει το σχολείο ως μηχανισμό αναπαραγωγής της κυρίαρχης κουλτούρας και ιδεολογίας, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να λειτουργήσει ως θεσμός αντίστασης και αλλαγής. Ασφαλώς οι εκπαιδευτικοί εντάσσονται σε αυτή τη λογική όπου πρέπει να είναι αναμορφωτές διανοούμενους/ες. Εκείνοι/ες δίνουν όλα αυτά τα ερεθίσματα και την ελευθερία στους εκπαιδευόμενους/ες τους, ώστε να διαμορφώσουν μία ενεργή και ολοκληρωμένη κριτική συνείδηση. Οφείλουν και οι ίδιοι/ες να καταλάβουν τις σχέσεις εξουσίας που διαδραματίζει το σχολείο και η εκπαίδευση και ποιος είναι ο δικός τους ρόλος μέσα σε αυτό. Με άλλα λόγια, ενδυναμώνουν τους εκπαιδευόμενους/ες τους και με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που διαθέτουν επικρίνουν και αμβλύνουν τις κοινωνικές ανισότητες.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ & ΚΡΥΦΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΕΝΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

Γεώργιος Ντεντάκης
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
giorgosntentes@yahoo.gr

Το συγκεκριμένο σενάριο έρχεται να βοηθήσει τους/τις εκπαιδευτικούς να υλοποιήσουν με επιτυχία δραστηριότητες, που στοχεύουν να ενταχθούν σε μια συγκεκριμένη θεματική πλευρά του λεγόμενου κρυφού αναλυτικού προγράμματος, της συγκέντρωσης των μαθητών. Μέχρι σήμερα, οι μαθητές/τριες στοιβάζονται και κονσερβοποιούνται από την στιγμή που θα έρθουν στο σχολικό συγκρότημα, μέχρι να αποχωρήσουν. Η φαιμητικοποίηση, σαλαμποποίηση και η κελιοποίηση συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό και οι μαθητές/τριες από πολύ νωρίς μαθαίνουν να υπακούουν και να διαπερνά στη συνείδησή τους η καταπίεση ως ένα μοτίβο, που θα τα ακολουθά μέχρι την ενήλικη ζωή τους σε επίπεδο κοινωνίας, εργασίας, πολιτικής ή σχέσεων. Ταυτόχρονα, οι εκπαιδευτικοί λειτουργούν ως εκτελεστές προαποφασισμένης και προκαθορισμένης γνώσης, ακολουθούν μια ρουτίνα και θεωρούνται αυθεντίες που δεν σκάνουν αμφισβήτηση. Η διάρθρωση του σχολικού χώρου όπως και του χρόνου είναι δηλωτική της ιεραρχικής εξάρτησης της σχολικής ζωής.

Σκοπός αυτού του module, λοιπόν, είναι να διδάξει σιωπηρά αξίες, αντιλήψεις και στάσεις στους/στις μαθητές/τριες και στους/στις εκπαιδευτικούς μέσα από την καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να υπομονεύσουν/ανατρέψουν το επίσημο πρόγραμμα και πολύ περισσότερο να διαμορφώσουν μια νέα παιδαγωγική κουλτούρα και κλίμα εντός τάξης και σχολείου. Οι ανεπίσημες και μη συνειδητές πλευρές μάθησης είναι ιδιαίτερα ισχυρές, όπως είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις μελών της σχολικής κοινότητας, οι σχέσεις εξουσίας, το ύφος, η στάση και η κίνηση του σώματος και φυσικά ο προφορικός λόγος, καθορίζουν την πολιτική που εξυπηρετεί το σχολείο κάθε φορά. Επομένως, γίνεται προσπάθεια για εναλλακτική παρέμβαση, ώστε θεωρητικά και πρακτικά η διδασκαλία να γίνει συμμετοχική, συνεργατική και ομαδική (κυκλική) και η μάθηση συν-διαμορφωτική, ενσώματη, συναισθητική και κριτική. Τέλος, οτιδήποτε (εικόνες, βίντεο, κείμενο, δραστηριότητες, κτλ) έχει ενταχθεί με βάση την παραπάνω λογική και κατεύθυνση.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΠΕ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Ελένη Ντρενογιάννη
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ
edren@eled.auth.gr
Γιώργος Πριμεράκης
ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

Η παρούσα ανακοίνωση ασχολείται με την εξέταση των απόψεων πρωτοετών φοιτητών/τριών – υποψήφιων εκπαιδευτικών για τα σχολικά μαθήματα ΤΠΕ και Πληροφορικής και την αποτύπωση των ευρύτερων παιδαγωγικών τους αντιλήψεων για το σχολείο.

Η έρευνα βασίσθηκε στη συμπλήρωση ενός ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου το οποίο αποτελούνταν από δύο κύριους άξονες ερωτήσεων. Ο πρώτος άξονας περιλάμβανε ερωτήσεις σχε-

τικές με τα δημογραφικά στοιχεία, το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των φοιτητών/τριών, προγενέστερες εκπαιδευτικές και τεχνολογικές εμπειρίες και απόψεις για τα σχολικά μαθήματα. Ο δεύτερος άξονας περιλάμβανε προσαρμοσμένη εκδοχή του εργαλείου μέτρησης παιδαγωγικών αντιλήψεων «Curriculum Ideologies Inventory» του Michael S. Schiro (2008). Ειδικότερα, περιείχε 24 διαφορετικές δηλώσεις με περιστασιακές παραδειγματικές αναφορές στα μαθήματα ΤΠΕ και πληροφορικής, οι οποίες αναφέρονταν σε 4 παιδαγωγικές θεωρίες για το πρόγραμμα σπουδών και ήταν κατηγοριοποιημένες σε ενόπτες σχετικές με τον σκοπό του σχολείου, τον ρόλο των εκπαιδευτικών, το περιεχόμενο διδασκαλίας, την διαδικασία της μάθησης, την αντίληψη για την παιδική ηλικία και την αξιολόγηση των μαθητών/τριών.

Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης του εμπειρικού υλικού, οι περισσότεροι θεωρούν τους εαυτούς τους «αρκετά καλούς» στον χειρισμό διαφόρων υπολογιστικών συσκευών, αλλά σχεδόν οι μισοί εκτιμούν ότι οι ικανότητες χειρισμού αυτών των συσκευών αναπτύχθηκαν μέσω προσωπικής προσπάθειας ή μέσω της υποστήριξης χρηστών από το φιλικό ή/και το οικογενειακό περιβάλλον. Παράλληλα αξιολογούν ως μέτρια τα σχολικά μαθήματα ΤΠΕ και Πληροφορικής και προβάλλουν μια σειρά από προβληματισμούς σχετικούς με το περιεχόμενο διδασκαλίας. Η δυσaréσκεια από το σχολείο, το περιεχόμενο των μαθημάτων, τη μέθοδο αξιολόγησης, τον ρόλο των εκπαιδευτικών και άλλες διαστάσεις της διδασκαλίας και της μάθησης είναι έκδηλη και στις προτιμήσεις των συμμετεχόντων στο επίπεδο των γενικών παιδαγωγικών τους θεωρήσεων. Τα κυρίαρχα παραδείγματα με τα οποία συντάσσονται οι παιδαγωγικές αντιλήψεις της πλειονότητας απομακρύνονται από το «ακαδημαϊκό» και «αποτελεσματικό» σχολείο που βίωσαν ως μαθητές/τριες και προσανατολίζονται προς τις αρχές, τις αξίες και τις ιδεολογικές τοποθετήσεις της προοδευτικής εκπαίδευσης και της κοινωνικής αναδόμησης.

ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΜΕΣΩ ΑΝΑΔΟΜΙΣΤΙΚΩΝ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΧΗΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ ΣΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Ειρήνη Πανταζή

ΑΠΘ, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ipsxoleio@gmail.com

Στην εποχή της παγκοσμιοποιημένης εδραίωσης του νεοφιλελευθερισμού ως λόγου, έργο της Κριτικής Εκπαίδευσης είναι η αντίσταση απέναντι στην πολιτική αυτή. Ουδέτερη εκπαιδευτική διαδικασία δεν υπάρχει, σύμφωνα με τον Freire. Η εκπαίδευση είτε λειτουργεί ως ιδεολογικός μηχανισμός της εξουσίας είτε συνιστά «πρακτική ελευθερίας». Σχετικά με την ενδυνάμωση και την κριτική συνειδητοποίηση των μαθητών/τριών διεξάγεται η εν λόγω χειραφετική έρευνα δράσης, σε Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ) της Ανατολικής Θεσσαλονίκης, θέτοντας ως σημαντικό ερώτημα το εξής: «Ένα ενοποιημένο πρόγραμμα σπουδών, με αφετηρία τη χημική εκπαίδευση, μπορεί να αποτελέσει πυλώνα της κριτικής παιδαγωγικής και χώρο χειραφετικής ενηλικίωσης των εφήβων;». Να σημειωθεί, ότι τα Επαγγελματικά Λύκεια στη χώρα μας θεωρούνται ως σχολεία «δεύτερης κατηγορίας», στα οποία φοιτούν μαθητές/τριες οι οποίοι/ες είχαν κάποιο προφίλ ελλιπούς ένταξης στο κανονιστικό σύστημα του σχολείου.

Στην παρούσα έρευνα οι δύο πρώτοι κύκλοι σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν σε ένα τμήμα της Α΄ τάξης με 27 παιδιά, στο οποίο υπήρχε ετερογένεια, ενώ υπήρχαν και 4 αγόρια ασυνόδευτοι πρόφυγες. Για τον αρχικό εντοπισμό του προβλήματος αξιοποιήθηκαν η συμμετοχική παρατήρησή

μου ως εκπαιδευτικού-ερευνητήριας, οι σημειώσεις στο ημερολόγιό μου, οι προσωπικές συζητήσεις με μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς του τμήματος, γραπτά κείμενα και ζωγραφιές των εφήβων.

Τα δεδομένα της έρευνας, που συνέλεξα, αναλύθηκαν ιδεολογικοκριτικά και επιχειρήθηκε η κριτική κατανόηση της απουσίας ειρήνης στις κοινωνικές σχέσεις στο σχολικό περιβάλλον. Έγινε ο σχεδιασμός της δράσης στην πρώτη φάση της έρευνας, ενώ συνέχισα να στοχάζομαι αναφορικά με τη διαδικασία δράσης. Μέσω κριτικού αναστοχασμού, συνειδητοποίησα τις αλλαγές που είχαν συντελεστεί στις διαπροσωπικές σχέσεις, ωστόσο μέσω της κριτικής ανάλυσης των νέων δεδομένων διαφάνηκε το νέο πρόβλημα: η καταπίεση που υφίστανται οι έφηβοι κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, η δεύτερη φάση σχεδιάστηκε ως άσκηση απελευθερωτικής εκπαίδευσης. Η ιδεολογικοκριτική ανάλυση και των νέων δεδομένων που προέκυψαν, έδειξε, ότι υπάρχει η δυνατότητα, μέσω της χημικής εκπαίδευσης, οι έφηβοι να γίνουν κριτικοί αναγνώστες των σύγχρονων κοινωνικών θεμάτων.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στέλιος Πανταζίδης
ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
spantazidis@ece.uth.gr

Σκοπός της εισήγησης αυτής είναι να παρουσιάσω τρόπους και προϋποθέσεις μεταφοράς στοιχείων της λογικής και της ηθικής των «κοινών» (logics and ethics of the «commons») σε ένα δημόσιο σχολείο. Τα πορίσματα της παρουσίασης προέρχονται από την διδακτορική μου διατριβή, η οποία αφορούσε μια έρευνα δράσης που διερευνά τις εμπειρίες της συμμετοχής των παιδιών σε μια προσπάθεια συνδιαχείρισης ενός κοινού πόρου, στην προκειμένη μιας ΣΤ΄ τάξης ενός δημόσιου Δημοτικού σχολείου.

Τα «κοινά» αποτελούν μια δυναμική ανάμεσα στο τρίπτυχο πόρος-κοινότητα-κανόνες. Προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί κάτι ως «κοινό» είναι η ύπαρξη πιο ισότιμων και δίκαιων κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ατόμων μέσα από δημοκρατικές πρακτικές λειτουργίας της κοινότητάς. Τα «κοινά» στην εκπαίδευση προάγουν εναλλακτικές παιδαγωγικές διαδικασίες και πρακτικές οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα να διαμορφωθούν οριζόντιοι τρόποι σκέψης και δράσης, απαλλαγμένοι από παγιωμένες κοινωνικές πρακτικές, συνήθειες και σχέσεις. Με την αναδιαμόρφωση της παιδαγωγικής επιστήμης μέσω των κοινών θα μπορούσαμε να αναθεωρήσουμε την εκπαίδευση, αναπτύσσοντας μια διαφορετική αντίληψη καθώς και νέες δυνατότητες συμμετοχής του/της εκπαιδευτικού και των παιδιών στην εκπαιδευτική πραγματικότητα. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο στο οποίο μπορούσαν να κατασκευαστούν εναλλακτικοί τρόποι εκπαίδευσης που ανατρέπουν τις κυρίαρχες διαγενεακές αντιλήψεις και πρακτικές στη σχολική εκπαίδευση.

Στο επίκεντρο της καθημερινότητας εντοπίστηκε ένα μοτίβο συνδυαστικής αξιοποίησης «παιδαγωγικών πρακτικών των κοινών» οι οποίες σχημάτισαν δύο αλληλένδετες κατηγορίες, την αυτοοργάνωση της σχολικής τάξης (διακυβέρνηση) και τη συνδιαχείριση της γνώσης (μάθηση). Οι παιδαγωγικές πρακτικές των κοινών λειτούργησαν ως βάση για μία «παιδαγωγική των εκπαιδευτικών κοινών», δηλαδή μίας ριζοσπαστικής διδακτικής μεθοδολογίας για τη μεταφορά στοιχείων της λογικής των κοινών για τη δημοκρατία στο δημόσιο σχολείο.

Στα αποτελέσματα της παρούσας διατριβής έγιναν ορατές οι ρωγμές που προκλήθηκαν στον σχολικό θεσμό. Οι ρωγμές αυτές δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για αλλαγή στις συνήθειες, στις αντιλήψεις αλλά και στον τρόπο συσχέτισης μεταξύ των παιδιών και του εκπαιδευτικού.

Η ΜΕΘΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΠΟΣΕΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΓΙΑ ΕΠΑΡΚΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Βασίλειος Παπαδημητρίου
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
papadimitriou.vasileios@ac.eap.gr

Σύμφωνα με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο (Νόμος 3699/2008), το γενικό σχολείο έχει την υποχρέωση να προβεί σε όλες τις απαιτούμενες προσαρμογές που θα διευκολύνουν τη φοίτηση των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Μεταξύ άλλων προβλέπεται η εξατομικευμένη υποστήριξη κάποιων εξ αυτών των μαθητών μέσω του μοντέλου της παράλληλης στήριξης κατόπιν τεκμηριωμένης εισήγησης των διεπιστημονικών ομάδων των Κέντρων Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕΔΑΣΥ). Την ευθύνη για την εξατομικευμένη υποστήριξη αναλαμβάνει μια εξειδικευμένη εκπαιδευτικός, η οποία προσλαμβάνεται ως αναπληρώτρια μέσω προγραμμάτων ΕΣΠΑ. Ο αριθμός των εγκεκριμένων από τα ΚΕΔΑΣΥ αιτημάτων διαρκώς αυξάνεται, αλλά το υπουργείο δημιουργεί προσκόμματα στην εφαρμογή αυτού του μοντέλου, διότι αδυνατεί να εξασφαλίσει τους απαιτούμενους πόρους. Ενδεικτικά, λόγω αυτής της πολιτικής επιλογής, το υπουργείο δεν προσέλαβε καμία σχολική χρονιά όσες εκπαιδευτικούς απαιτούνταν για να καλύψουν το σύνολο των εγκεκριμένων αιτημάτων, με αποτέλεσμα κάποιοι μαθητές να μην υποστηρίζονται καθόλου ή να υποστηρίζονται ανεπαρκώς. Το αξιοσημείωτο είναι πως για να τεκμηριώσει αυτή την πολιτική απόφαση το υπουργείο επέλεξε τη μεθερμηνεία της ισχύουσας νομοθεσίας μέσω εγκυκλίων που αναιρούσαν όχι μόνο όσα εφαρμόζονταν τα προηγούμενα χρόνια αλλά και όσα θεωρούνταν δεδομένα από την επιστημονική κοινότητα. Πιο συγκεκριμένα, βάσει της νέας ερμηνείας του Νόμου 3699/2008 παύει πια η αναλογία 1 μαθητής:1 εκπαιδευτικός. Αντιθέτως, η μια εκπαιδευτικός έχει καθήκον να υποστηρίζει πια το σύνολο των μαθητών που φοιτούν σε ένα σχολείο ή σε μια τάξη σχολείου ή/και σε όμορα σχολεία. Η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα πως η φειδωλή χρηματοδότηση του μοντέλου της παράλληλης στήριξης πλήττει τα μορφωτικά δικαιώματα των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, απειλεί με ανεργία πολλές εξειδικευμένες εκπαιδευτικούς και ανοίγει την κερκόπορτα για την ιδιωτικοποίηση ενός κρίσιμου τομέα της εκπαίδευσης.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Γεωργία Παπαδοπούλου
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ
gerapa@pspa.uoa.gr

Η γνώση που παρέχεται στα πανεπιστήμια και συγκεκριμένα ο θεσμικός τρόπος με τον οποίο αυτή εισάγεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα αποτελεί την κύρια ενασχόληση της εργασίας αυτής. Με αφετηρία τη θεωρητική οπτική του M. Apple για την επίσημη γνώση, θα διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο ο θεσμός των πανεπιστημιακών συγγραμμάτων αποτυπώνει μια συγκεκριμένη αντίληψη για το περιεχόμενο και τη μορφή της -επίσημης- πανεπιστημιακής γνώσης. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση της εργασίας αυτής εστιάζει:

- (α) Στον θεσμικό τρόπο εισαγωγής της επίσημης γνώσης και συγκεκριμένα στις θεσμικές πολιτικές παροχής συγγραμμάτων. Τα πανεπιστημιακά συγγράμματα και συγκεκριμένα η θεσμική δυνατότητα επιλογής ενός (μόνο) συγγράμματος από ένα περιορισμένο σύνολο επιλογών, μπορεί να αναδείξει τις πολιτικές συμβολικού ελέγχου της παρεχόμενης γνώσης. Ιδιαίτερα, η θεσμική έμφαση στο (ένα) εγχειρίδιο/σύγγραμμα ανά μάθημα δημιουργεί μία καταρχήν αντιφατική συνθήκη σε σχέση με τις αρχές και στοχεύσεις της ανώτατης εκπαίδευσης όπως αυτές αποτυπώνονται στα κριτήρια αξιολόγησης και πιστοποίησης των πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων/Τμημάτων.
- (β) Οι αρχές της Εθνικής Αρχής Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ), του κύριου επίσημου φορέα πιστοποίησης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, αποτελούν τη βάση ανάδειξης των αντιφάσεων ανάμεσα στον τρόπο εισαγωγής της επίσημης γνώσης στα πανεπιστήμια και στα κριτήρια της πιστοποίησης ή αξιολόγησης των πανεπιστημιακών Τμημάτων, τα οποία αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη φοιτητοκεντρικών μεθόδων, κριτικής σκέψης και γνώσης. Μέσα από την ανάλυση αυτή, θα επιχειρηθεί μια κριτική προσέγγιση της έννοιας της γνώσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με αφετηρία την ανάδειξη των πολιτικών που αποτυπώνουν και διατηρούν μια συγκεκριμένη αντίληψη της έγκυρης γνώσης αλλά και των εσωτερικών αντιφάσεων του συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου. Ταυτόχρονα, θα αναδειχθούν ο ρόλος και η απόπειρα ενίσχυσης άλλων φορέων (π.χ. εκδοτικών οίκων) στον καθορισμό τόσο του περιεχομένου όσο και της μορφής της επίσημης γνώσης.

ΤΑ ΤΡΙΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Ελευθερία Παπαστεφανάκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης
e.papastefanaki@uoc.gr

Η ανακοίνωσή μας αναφέρεται στις τρεις διακριτές εκφάνσεις της μεταρρυθμιστικής παιδαγωγικής, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα το πρώτο μισό του 20ού αιώνα: στη φιλελεύθερη, στη συντηρητική και στη σοσιαλιστική μεταρρυθμιστική σκέψη. Η καθεμιά από τις παραπάνω εκδοχές του σχολείου εργασίας περιλαμβάνει ένα σώμα θεωρητικής παραγωγής, αλλά και πρακτικών εφαρμογών, ενώ έτυχε και διαφορετικής αντιμετώπισης από την πλευρά της πολιτείας, που κυμαινόταν από την πλήρη στήριξη προς τη συντηρητική προοπτική ως τον απόλυτο διωγμό προς τη σοσιαλιστική εκδοχή του σχολείου εργασίας. Η χρήση του όρου σχολείο εργασίας, όπως και το περιεχόμενο των επιμέρους παιδαγωγικών εννοιών, απετέλεσαν σημεία αντιπαράθεσης μεταξύ των εκπροσώπων των ρευμάτων αυτών. Οι ιδεολογικές και πολιτικές κατευθύνσεις στη σκέψη των μεταρρυθμιστών παιδαγωγών οδηγούν σε ένα διαφοροποιημένο τρόπο εφαρμογής και πρόσληψης των αρχών του σχολείου εργασίας. Η αντιπαράθεση μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής, η πρόσληψη της εθνικής ιδεολογίας και το περιεχόμενό της, η αναγνώριση της ταξικής πάλης και της προοπτικής του σοσιαλισμού απετέλεσαν κύρια σημεία τα οποία διαφοροποίησαν τους μεταρρυθμιστές παιδαγωγούς. Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται το ιδιαίτερα ενδιαφέρον σημείο της προσέγγισης των παιδοκεντρικών αρχών του σχολείου εργασίας από τη σοσιαλιστική εκδοχή του κινήματος της νέας αγωγής, καθώς και η κριτική που η κατεύθυνση αυτή αρθρώνει στα άλλα δύο ρεύματα. Οι συνισταμένες αυτής της κριτικής αποτελούν επίκαιρα σημεία για τη διερεύνηση των άκριτων και αποσπασματικών χρήσεων της Κριτικής Παιδαγωγικής σήμερα.

Η «ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ» ΚΑΙ Η «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ» ΩΣ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μαρία Πλέσσα

*Διευθύντρια 3ου ΓΕΛ Κορυδαλλού
marplessa@gmail.com*

Η παρούσα πρόταση εισήγησης αποσκοπεί να αναδείξει πώς αναπαριστάται η εικόνα του έθνους μέσα στη σχολική τάξη με επίκεντρο δύο σημαντικές στιγμές της ελληνικής ιστορίας: την Ελληνική Επανάσταση και την Μικρασιατική Εκστρατεία. Η εισήγηση σκοπεύει να παρουσιάσει πώς περιγράφεται και απεικονίζεται η Ελληνική Επανάσταση και η Μικρασιατική εκστρατεία στη σύγχρονη σχολική ιστορία. Αντικείμενο μελέτης αποτελούν τα σχολικά εγχειρίδια της στ' δημοτικού, γ' γυμνασίου και γ' λυκείου στα αντίστοιχα κεφάλαια που αφορούν την Ελληνική Επανάσταση και το Μικρασιατικό πόλεμο. Επιδιώκεται με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου να αναδειχθούν πώς αποτυπώνονται οι ιστορικές περίοδοι, ποια γεγονότα, αιτίες ή δράσεις των ιστορικών προσώπων και θεσμών φωτίζονται ή αποσιωπούνται και πώς η εικονογράφηση και η επιλογή παραθεμάτων στηρίζει τη σχολική αφήγηση. Η ανάλυση θα γίνει παράλληλα και σε συνδυασμό με τα τρέχοντα εν ισχύ αναλυτικά προγράμματα (2002 και 2003), ενώ παράλληλα θα γίνει μελέτη πώς παρουσιάζεται η Ελληνική Επανάσταση και η Μικρασιατική εκστρατεία στα αναλυτικά προγράμματα που αποσύρθηκαν (2015 και 2018) και στα νέα προγράμματα σπουδών που θα τεθούν σε ισχύ (2021). Καθώς τόσο η Ελληνική Επανάσταση όσο και η Μικρασιατική εκστρατεία αποτελούν σημαντικά ορόσημα στην αναπαράσταση και αναπαραγωγή της εθνικής ταυτότητας εξετάζεται κατά πόσο διερευνούνται τα ζητήματα αυτά μέσα από τη μελέτη των αντίστοιχων κεφαλαίων των σχολικών εγχειριδίων.

SUSTAIN ABILITIES: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Σωτηρία Ρέκλου

*ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ
sreklou@gmail.com*

Η πολιτεότητα είναι μια έννοια δυναμική που διαμορφώνεται πολιτισμικά και ερμηνεύεται σε συνάρτηση με το ιστορικό κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Ο τύπος της αειφόρου πολιτεότητας εντάσσεται στο κριτικό μοντέλο και προϋποθέτει την απόκτηση γνώσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων και αξιών που κινητοποιούν για ατομική αλλά και συλλογική δράση.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η ανάπτυξη της αειφόρου πολιτεότητας μέσω της παιδαγωγικής της βιωματικής εμπειρίας και να αναδειχθούν τα βασικά χαρακτηριστικά της στάσης του/της εκπαιδευτικού που συμβάλλουν σε αυτή τη διαδικασία. Η έρευνα βασίστηκε στη μέθοδο της κριτικά συμμετοχικής έρευνας δράσης. Πραγματοποιήθηκε παιδαγωγικό βιωματικό πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης διάρκειας 45 ωρών με ομάδα παιδιών ηλικίας 9-10 ετών. Τα κύρια δεδομένα της εργασίας προέκυψαν από το κοινωνιόγραμμα και τις ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν πριν και μετά το τέλος της παιδαγωγικής παρέμβασης. Επιμέρους δεδομένα στην έρευνα αποτέλεσαν το αναστοχαστικό ημερολόγιο της

ερευνήτριας και γραπτά τεκμήρια των υποκειμένων που συμμετείχαν και των μπτέρων τους. Η επεξεργασία του υλικού έγινε με θεματική ανάλυση.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι μετά τη βιωματική παρέμβαση, βελτιώθηκαν οι διαπροσωπικές σχέσεις και ενισχύθηκε η συνεργασία μεταξύ των υποκειμένων. Εντοπίστηκε, επίσης, αναγνώριση της αξίας του μη ανθρώπινου κόσμου, διαφοροποίηση στην απόδοση ευθυνών για ζητήματα κοινότητας και παράλληλα ενισχύθηκε η προσωπική εμπλοκή και διάθεση για ατομική αλλά και συλλογική διεκδίκηση. Για τα αποτελέσματα αυτά σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η εμπύκωση της εκπαιδευτικού. Πιο συγκεκριμένα, τα στοιχεία της στάσης της εκπαιδευτικού που αναγνωρίστηκαν από τα υποκείμενα της έρευνας ως καθοριστικά για την επίτευξη των αποτελεσμάτων είναι η ενεργητική ακρόαση, η ανεκτικότητα αλλά και η ύπαρξη συγκεκριμένου πλαισίου δράσης, η αντιστοιχία λόγων - πράξεων και η εμπιστοσύνη στην ομάδα. Τα στοιχεία αυτά, που συνδέονται στενά με την κριτική εκπαίδευση, ενυπάρχουν στην βιωματική προσέγγιση και φαίνεται να λειτουργούν ιδιαίτερα υποστηρικτικά στην ανάπτυξη της αειφόρου πολιτεότητας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Αιμιλία Σαλβάνου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
emilia.salvanou@gmail.com

Η έννοια της ιστορικής κουλτούρας, αν και γεννήθηκε από τους προβληματισμούς που αφορούσαν την ιστορική εκπαίδευση στην κατεύθυνση της καλλιέργειας ιστορικής σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, συχνά αντιμετωπίζεται ως εξωτερική ως προς αυτήν. Θεωρείται δηλαδή ότι η ιστορική εκπαίδευση οφείλει να "διορθώσει" τις παραμορφώσεις που προκαλεί η ιστορική κουλτούρα. Η προσέγγιση αυτή ωστόσο, σε ένα περιβάλλον που κυριαρχείται από τη μνήμη, έχει αρχίσει να παρουσιάζει ρωγμές. Σκοπός της προτεινόμενης ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει τις δυνατότητες που ανοίγει η αντιστροφή της οπτικής μας. Προτείνει δηλαδή αφενός να θεωρήσουμε ότι το ίδιο το σχολείο αλλά και ο τρόπος που διδάσκουμε την ιστορία βρίσκεται εντός της ιστορικής κουλτούρας και όχι εκτός αυτής και αφετέρου ότι σκοπός μιας σύγχρονης κριτικής ιστορικής εκπαίδευσης δεν είναι να διορθώσει πιθανές παραμορφώσεις και διαστρεβλώσεις, αλλά να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να πλοηγηθούν στο σύμπαν της ιστορικής κουλτούρας (εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος), να μπορέσουν να διαβάσουν την αρχιτεκτονική της και κυρίως τις κοινωνικές και πολιτισμικές της λειτουργίες. Έτσι, επανεξετάζοντας την έννοια της ιστορικής κουλτούρας, η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να αναστοχαστεί πάνω στον στόχο μιας σύγχρονης κριτικής ιστορικής εκπαίδευσης (ιδιαίτερα σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο και αυξανόμενο ρευστό κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον) και στην προοπτική να κατορθώσουμε να επανασυνδέσουμε τις σπουδές αυτές με μείζονα κοινωνικά ζητήματα του παρόντος.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Αναστασία-Θεοδώρα Σαμαρά

*Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
dorsam88@gmail.com*

Δέσποινα Τσακίρη

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και περισσότερο να προσφέρονται στους εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προαιρετικά προγράμματα επιμόρφωσης, πέραν των υποχρεωτικών (π.χ. Εισαγωγική επιμόρφωση), τα οποία είτε προωθούνται μέσω της εκπαιδευτικής κοινότητας είτε διαφημίζονται κυρίως μέσω εκπαιδευτικών ιστοσελίδων. Τα εν λόγω προγράμματα, ανάλογα με τον φορέα που τα διοργανώνει, παρέχονται είτε δωρεάν (π.χ. ΙΕΠ) είτε με πληρωμή (π.χ. ΚΕΔΙΒΙΜ Πανεπιστημίων). Μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών επιλέγει να παρακολουθήσει τα προγράμματα αυτά για μια σειρά από λόγους που μπορεί να σχετίζονται από τον εκσυγχρονισμό των γνώσεών τους, για τους παλαιότερους εκπαιδευτικούς, μέχρι και την απόκτηση μορίων για τους νεότερους θυσιάζοντας αναλόγως χρόνο, χρήματα ή και τα δύο. Ωστόσο, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θεωρείται διεθνώς ως μέσο βελτίωσης της ποιότητας της εκπαίδευσης. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, οι προσφυγικές ροές, οι νέες μέθοδοι διδασκαλίας είναι μερικοί από τους λόγους που ωθούν τους εκπαιδευτικούς στην ανάγκη να ανανεώσουν τις γνώσεις τους ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εποχής και να βελτιώσουν τις πρακτικές και τον τρόπο διδασκαλίας τους.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τους λόγους που οδηγούν τους εκπαιδευτικούς στο να επιλέξουν την παρακολούθηση ενός προαιρετικού επιμορφωτικού προγράμματος προκειμένου να αναδειχθεί αν αυτό σχετίζεται με την επιδίωξη της επαγγελματικής τους ανάπτυξης και τη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης μάθησης. Μέσα από δεκαπέντε συνεντεύξεις αφηγηματικού τύπου σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εντοπίζονται τα κίνητρα των εκπαιδευτικών για την επιλογή των προγραμμάτων αυτών καθώς και οι απόψεις τους σχετικά με το αν η γνώση που παρέχεται μέσω των εν λόγω επιμορφώσεων μεταφέρεται τελικά στην μαθησιακή πράξη βελτιώνοντας το εκπαιδευτικό τους έργο και εξελίσσοντάς τους επαγγελματικά.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΩΣ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Μαρία Σαχπασίδου

*ΔΠΜΣ Κοινωνικής Παιδαγωγικής, Κοινωνικής Νευροεπιστήμης και Εκπαίδευσης, ΕΚΠΑ
msachpa@primedu.uoa.gr*

Η σύγχρονη κριτική παιδαγωγική βρίσκεται συχνά μπροστά σε επιστημολογικής υφής ερωτήματα σχετικά με τις κατευθύνσεις και τις αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν τη διαπαιδαγώγηση. Τόσο εντός του σχολικού θεσμού όσο και σε ό,τι εμπίπτει στην άτυπη εκπαίδευση, ο ρόλος του/της παιδαγωγού είναι κρίσιμος, αφού μέσω αυτού/ης καθίσταται εφικτή η σύνδεση της διαπαιδαγώγησης με τις ανάγκες και τις προκλήσεις της σημερινής κοινωνίας.

Στην παρούσα ανακοίνωση, αντλώντας μεθοδολογικά εργαλεία από την ψυχαναλυτική θεωρία και τη σύγχρονη φιλοσοφία, θα προσπαθήσω να προτείνω μια ερμηνευτική θεώρηση του μα-

θήματος ιδωμένου ως πρόσκληση. Η πρόσκληση νοείται εδώ στη βάση μιας διπλής απόβλεψης: αρχικά ως πρόσκληση σε ένα παιχνίδι, σε έναν μεταβατικό, δηλαδή, χώρο όπου, σύμφωνα με τον Γουίνικοτ (Winnicott), η δημιουργικότητα του υποκειμένου δύναται να ανθίσει. Διαμέσου αυτής το άτομο επιδιώκει να ανασυστήσει τον δρόμο του προς την γνώση, όπως αυτή προσλαμβάνεται εντός του παιδαγωγικού πλαισίου από τον Ρεκαλκάτι (Recalcati). Έτσι, η πρόσκληση αποβλέπει τελικά σε μια ηθική, με τον τρόπο που προσεγγίζει τον όρο η Μπάτλερ (Butler). Τόσο οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις στους περισσότερους τομείς της ζωής και της επιστήμης, όσο και η διαδικασία συγκρότησης του σημερινού υποκειμένου θέτουν κρίσιμα ερωτήματα για την παιδαγωγική και τις ανθρωπιστικές επιστήμες, ερωτήματα που φέρνουν στο προσκήνιο την πρόκληση για τη συγκρότηση μιας ηθικής του μαθήματος.

Πώς θα μπορούσε η σύγχρονη παιδαγωγική να ανασυστήσει το αφήγημά της, ώστε ο λόγος της να προσκαλεί στο παιχνίδι, τη γνώση και την ηθική; Στη βάση αυτής της απόπειρας αναστοχασμού γύρω από την έννοια του μαθήματος, η παρούσα εργασία επιχειρεί να φωτίσει τις όψεις εκείνων των ερωτημάτων που θέτουν την παιδαγωγική σχέση σε προτεραιότητα.

«...ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ»: Η ΦΥΣΗ ΣΤΑ ΝΕΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ 2023 (ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΑ)

Αριστείδης Σγατζός

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
a.sgatzos@sa.aegean.gr

Στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται προσπάθεια να αναλυθούν οι αντιλήψεις για τη φύση που διατρέχουν τα νέα αναλυτικά προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου για τα μαθήματα της Μελέτης Περιβάλλοντος, των Φυσικών και της Γεωγραφίας. Στην ανακοίνωση θα καταδειχτεί η υποβάθμιση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα νέα προγράμματα σπουδών αφού, από τη μια απουσιάζει ένα ιδιαίτερο πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, όπως υπήρχε στα ΔΕΠΣ – ΑΠΣ ενώ απ' την άλλη, σε κατεξοχήν μαθήματα που αφορούν τη φύση και τη σχέση της με τον άνθρωπο, οι σχετικές αναφορές διαπνέονται από δημοσιογραφική αντίληψη για το θέμα απλά καταγραφική και με κοινότοπες διαπιστώσεις. Ακόμη κι αυτές όμως οι αναφορές δεν προσεγγίζουν κατ' ελάχιστο τις σύγχρονες αναζητήσεις επιστημονικών πεδίων, όπως αυτών της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και της Γεωγραφίας.

Ο άνθρωπος στα νέα αναλυτικά προγράμματα εμφανίζεται ως εξωτερικός της φύσης παρατηρήτης ή το πολύ διαχειριστής της κι όχι ως οργανικό (βιολογικό και πολιτισμικό) κομμάτι του φυσικού κόσμου. Τα αναλυτικά προγράμματα σε σχέση με τη φύση αναπαράγουν τους δυϊσμούς Φύση/ Άνθρωπος και Φύση/ Πολιτισμός φτάνοντας το πολύ μέχρι την παραδοχή και διαχείριση των πόλων αυτών.

Η κριτική μας στα νέα αναλυτικά προγράμματα λοιπόν, αφορμώντας από την ιστορικοποίηση και ενοποίηση του ανθρώπινου όντος με την υπόλοιπη φύση από τους Μαρξ και Ένγκελς, προσπαθεί να τα εξετάσει κάτω από το πρίσμα σύγχρονων αντιλήψεων που εκφράζονται κυρίως στο χώρο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και να συνδέσει αυτές ακριβώς τις προσεγγίσεις με τη διδακτική πράξη από τη σκοπιά της Κριτικής Παιδαγωγικής.

Η μελέτη και η ανάλυση των κειμένων των αναλυτικών προγραμμάτων έγινε στα πλαίσια της μεταδιδακτορικής έρευνας που πραγματοποιώ στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τίτλο: «Δουλεύουμε με τη φύση ή εναντίον της; - Μια ανθρωπολογική προσέγγιση του μετασχηματισμού των αντιλήψεων των μαθητών ενός δημοτικού

σχολείου, για τη φύση μέσα από την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού project με τις αρχές και τις μεθόδους της περμακουλτούρας (permaculture)».

ΡΕΥΣΤΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥΣ-ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ειρήνη Σκούρα

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
eirskour@gmail.com

Βάσια Τσάμη

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αργύρης Αρχάκης

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Τις τελευταίες δεκαετίες, η συνύπαρξη μεταναστών/τριών-προσφύγων/ισσών και πλειονοτικών μαθητών/τριών σε πολυπολιτισμικές τάξεις έχει στρέψει το ενδιαφέρον της γλωσσικής εκπαίδευσης στον κριτικό γραμματισμό (critical literacy). Κεντρική επιδίωξη της συγκεκριμένης παιδαγωγικής προσέγγισης είναι οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν επίγνωση ότι τα κείμενα συχνά προωθούν, συγκαλύπτουν ή/και αποσιωπούν φαινόμενα κοινωνιογλωσσικών διακρίσεων, όπως ο ρατσισμός προς διάφορες μεταναστευτικές-προσφυγικές ομάδες. Τέτοιου είδους ρατσιστικές διακρίσεις μπορεί υπόρρητα να αναπαράγονται ακόμα και σε κείμενα που φαινομενικά έχουν αντιρατσιστική στόχευση.

Κινούμενοι/ες, λοιπόν, στο ευρύτερο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού, στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζουμε ενδεικτικές προτάσεις για την αξιοποίηση χιουμοριστικών κειμένων που αναφέρονται σε μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς. Ειδικότερα, εστιάζουμε σε δύο ενδεικτικά ανέκδοτα τα οποία, αν και έχουν αντιρατσιστική πρόθεση, καταλήγουν να αναπαράγουν ρατσιστικές απόψεις. Ακολουθώντας το παιδαγωγικό μοντέλο των πολυγλωσσισμών (multiliteracies model), στόχος των εκπαιδευτικών μας προτάσεων είναι οι μαθητές/τριες να συνειδητοποιήσουν ότι η συνύπαρξη του αντιρατσισμού με τον ρατσισμό φέρνει στην επιφάνεια τον ρευστό ρατσισμό (liquid racism), ένα νέο είδος ρατσισμού που λειτουργεί υπόρρητα και έτσι δεν αναγνωρίζεται ως ρατσισμός. Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες μπορούν να αποκτήσουν επίγνωση ότι τα «αντιρατσιστικά» ανέκδοτα, μέσα από έναν διασκεδαστικό και φαινομενικά αθώο τρόπο, (ανα) παράγουν ρατσιστικές αντιλήψεις, όπως η αφομοίωση και η υποτίμηση των μεταναστευτικών-προσφυγικών πληθυσμών. Απώτερος στόχος είναι οι μαθητές/τριες να αμφισβητούν αυτές τις φυσικοποιημένες αντιλήψεις και να συμμετέχουν ενεργά στην προσπάθεια μετασχηματισμού της κοινωνικής πραγματικότητας, προωθώντας απόψεις και πρακτικές αντίπαλες προς τον ρατσισμό.

ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΑΥΣΩΝΕΣ: ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΠΟΛΕΩΝ - ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΤΙΑ

Εμμανουήλ-Στυλιανός Σκούφογλου

*ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ/ Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Πατρών
manosskouf@gmail.com*

Ειρήνη Χατζαρά

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Μυρτώ Κούτρα- Ηλιοπούλου

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Μαρία Χριστοφοράκη

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Ευαγγελία Μαυρικάκη

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Αποστολία Γαλάνη

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Η εισήγηση αναφέρεται στη σημασία της επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό των Ενιαίων Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνασίων – Λυκείων (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) και προβάλλονται οι προτάσεις τους για τη βελτίωσή της. Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη σε εννέα Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια – Λύκεια (ειδικά επαγγελματικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) του Νομού Αττικής. Η εν λόγω έρευνα αφορά 89 ημιδομημένες συνεντεύξεις, στις οποίες συμμετείχαν οι διευθυντές και υποδιευθυντές, εκπαιδευτικοί και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές), που εργάζονται στις εν λόγω σχολικές δομές. Προβήκαμε στην μελέτη και ανάλυση των απόψεων των δρώντων προσώπων του δείγματός μας, οι οποίοι εξέφρασαν τις απόψεις τους για τη σημασία της επιμόρφωσης και πρότειναν τρόπους για τη βελτίωσή της.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΚΡΑΜΣΙ ΣΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κωνσταντίνος Σούρλας

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

kssourlas@gmail.com

Κώστας Σκορδούλης

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

kskordul@primedu.uoa.gr

Είναι δεδομένο ότι οι θεωρητικοί στοχασμοί του Α. Γκράμσι έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό διεθνώς τις σύγχρονες θεωρίες της εκπαίδευσης. Η παρούσα εισήγηση, μέρος μιας υπό συγγραφή διδακτορικής διατριβής, διερευνά την παρουσία του Γκράμσι στον εκπαιδευτικό διάλογο στην Ελλάδα από τις πρώτες προδικτατορικές απόπειρες μετάφρασης του έργου του με την αξιοποίηση περιοδικών της εκπαίδευσης όπως και περιοδικών πολιτικής θεωρίας και πολιτισμού. Η σύνθετη εξωτερική και εσωτερική πραγματικότητα λόγω των συγκλονιστικών γεγονότων της δεκαετίας 60-70 σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο δημιούργησε προβληματισμούς και θεωρητικές αναζητήσεις στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα. Σε αυτό το κλίμα, μεταξύ άλλων

εμφανίζεται και το ενδιαφέρον για το έργο του Α. Γκράμσι. Με την έλευση της δικτατορίας, μέσα σε συνθήκες εξορίας, απαγόρευσης της πολιτικής δράσης, συγγραφείς, αγωνιστές, μέσα και έξω από τις φυλακές ξεκινούν να μεταφράζουν αποσπάσματα από τα Τετράδια της Φυλακής. Η κατάρτιση της θεσμικής λογοκρισίας που χαρακτήρισε τα χρόνια της μεταπολίτευσης συνοδεύτηκε από πλήθος δημοσιεύσεων και δημόσιου λόγου σχετικά με τις αναγκαίες κατευθύνσεις μιας απελευθερωτικής εκπαίδευσης.

Οι απόψεις του Γκράμσι για τον ρόλο των διανοουμένων, η θεωρία της ηγεμονίας, η κριτική στα εκπαιδευτικά ιδρύματα ως υπερδομές εξουσίας οι οποίες ελέγχουν τις πολιτικές, οικονομικές, πολιτισμικές πτυχές της κοινωνίας αποτέλεσαν τμήμα της γενικότερης συζήτησης και στοιχεία του προβληματισμού του εκπαιδευτικού κινήματος απέναντι στις ολοένα και πιο αντιδραστικές μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση. Σταδιακά και ιδιαίτερα στα χρόνια επικράτησης της νεοφιλελεύθερης αντίληψης επέρχεται η μείωση του ενδιαφέροντος για δημόσιο λόγο, ακόμη και στο σώμα της Αριστεράς. Αλλά σε επίπεδο δημοσιεύσεων, σε κύκλους όσων συνεχίζουν να παράγουν πολιτική σκέψη για την εκπαίδευση, το έργο του Γκράμσι συνεχίζει να αναφέρεται και να αναλύεται. Την πορεία αυτή θα επιχειρήσει να σκιαγραφήσει η παρούσα ανακοίνωση.

**ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ
ΣΕ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ:
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΥΣΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ, ΤΟ
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΣΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ, Η ΕΝΝΟΙΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ"
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ**

Αθανάσιος Στράντζαλος

*Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Αγίων Αναργύρων / Καλλιτεχνικό Σχολείο Περιστερίου
astrantzalos@hotmail.com*

Ο Ρ. Freire αντιλαμβάνεται την θέση του/της εκπαιδευτικού στην «απελευθερωτική του παιδαγωγική» εντός του (μεταθετικού, εν τέλει, δηλαδή κυκλικού και αλληλοτροφοδοτούμενου) σχήματος) «[...] πληροφορημένο υποκείμενο που βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με άλλα πληροφορημένα υποκείμενα [...]». Το σχήμα αυτό νοείται, βέβαια, διαλεκτικά, αλλά καλεί και στην διευκρίνιση των όρων και των διαδοχικών (από την πράξη) συλλογών πληροφίας του, όλως ιδιαίτερως από τους/τις εκπαιδευτικούς της πράξης που «τολμούν» να το υιοθετούν και υλοποιούν - ειδικά, εφόσον, όπως ο ίδιος αυστηρά το έθεσε, δεν το «κανονικοποιούν» ως μια σειρά από προτυποποιημένες δράσεις/δραστηριότητες, αλλά το κρατούν ως «μετασχηματιστικό - σε διαλεκτική σχέση με την πράξη - πολιορκητικό κριό» στο πλαίσιο «μικρών και προστατευμένων προσωρινών νησίδων απελευθερωτικής (συλλογικής) πρακτικής».

Παρουσιάζουμε σχετικά πρόσφατες εκπαιδευτικές πρακτικές με αυτές τις προθέσεις και τα αντίστοιχα επεξεργασμένα περιεχόμενα, με αδρή περιγραφή των ημερολογιακών καταγραφών από το προκύπτον κλίμα της τάξης, για τις περιπτώσεις τμημάτων στο Πειραματικό Γυμνάσιο του Πανεπιστημίου Κρήτης (2013-2016) και του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Αγίων Αναργύρων (2022-2023).

Με δεδομένα

- την ανάγκη «κοινής γλώσσας» και «αποδεκτής βάσης» για την εμπλαίσωση του αντίστοιχου διαλόγου (των αντίστοιχων «κύκλων έρευνας» των συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών-

- ερευνητών, αν θέλουμε να πραγματώσουμε την δημιουργική συνάντηση της θεώρησης του Freire με την Απελευθερωτική/Μετασχηματιστική Συνεργατική Έρευνα δράση), και
- τις προκύπτουσες ανάγκες υποστήριξης ή/και διεύρυνσης της κριτικής διδακτικής πράξης από τον/την εκπαιδευτικό-ερευνητή/-ήτρια μέσα από την διάδραση με την θεωρία και την τρέχουσα ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και έρευνα

παρουσιάζουμε συγχρόνως και μια - αρχική, έστω, στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού της πράξης

- θεωρητική εμπλαίσωση, όπως αυτή προκύπτει από την σύνθεση βασικών θεωρήσεων της κριτικής εκπαιδευτικής θεωρίας, της πολιτισμικής-ιστορικής θεωρίας δραστηριότητας, αλλά και μιας συλλογής κειμένων με αναφορά στην Μετασχηματιστική "Ριζοσπαστική" Εκπαίδευση.

Μικρή αναφορά θα γίνει και σε εξειδικευμένα θεωρητικά περιεχόμενα για την Κριτική Μαθηματική Εκπαιδευτική Πράξη, που εδώ φιλοδοξεί να υλοποιείται, αλλά και σε προηγούμενες σχετικές παρουσιάσεις μας.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΚΡΙΤΙΚΑ ΤΙΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ: ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΤΟΥ Π.Τ.Δ.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Μενέλαος Τζιφόπουλος
ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
mtzifopoulos@uowm.gr

Το εικονιστικό υποκείμενο διαμορφώνεται και επηρεάζεται από τις ραγδαίες εξελίξεις σε ζητήματα σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνητής νοημοσύνης και επαυξημένης πραγματικότητας, επιλέγοντας – πολλές φορές– με ποια «μεριά» θα ταχθεί. Ο σύγχρονος πολίτης που βιώνει αυτές τις αλλαγές ή, καλύτερα, που «βομβαρδίζεται» από ψηφιακές, κυρίως, πληροφορίες και ειδήσεις που άλλοτε είναι ψευδείς και άλλοτε είναι αληθείς, είτε ακολουθεί μία υπερανθρωπιστική προσέγγιση είτε μία τεχνοφοβική προσέγγιση είτε πάλι με σκεπτικισμό βρίσκεται «αριστοτελικά» κάπου στη μέση. Στην κατεύθυνση αυτή, το πεδίο του Ψηφιακού Ανθρωπισμού προσεγγίζει ζητήματα κριτικής προσέγγισης της πληροφορίας και, αντίστοιχα, διαμόρφωσης του ψηφιακού πολίτη, λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά και ηθικά ζητήματα. Για την παρούσα εισήγηση, τα παραπάνω αποτελούν αφηγηματικό σημείο, με στόχο τη διερεύνηση της ετοιμότητας των σύγχρονων πολιτών να διαχειριστούν την πληροφορία που προσλαμβάνουν, μέσω δεξιοτήτων κριτικού ψηφιακού γραμματισμού. Ειδικότερα, στόχος της ποσοτικής έρευνας που θα παρουσιαστεί είναι η καταγραφή των απόψεων υποψηφίων δασκάλων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, από το 2ο έως και το 8ο εξάμηνο σπουδών, για τον κριτικό, μιντιακό και ψηφιακό γραμματισμό, με σημείο εστίασης την ενημέρωσή τους σε θέματα παραπληροφόρησης, ψευδών ειδήσεων και ετοιμότητάς τους, ώστε να μπορούν μελλοντικά να ενημερώνουν, αποτελεσματικά γι' αυτά τα ζητήματα, τους μαθητές και τις μαθήτριάς τους. Μέσω της περιγραφικής στατιστικής διαπιστώνεται η γνώση τους για τα ζητήματα κριτικής προσέγγισης σε πληροφορίες και ειδήσεις, η ενημέρωση που έχουν από την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση για την κριτική πρόσληψη της πληροφορίας και η προθυμία και ετοιμότητά τους να εντάξουν στη διδασκαλία τους ζητήματα που άπτονται του πεδίου του Ψηφιακού Ανθρωπισμού. Τέλος, μέσα από ανοικτού τύπου ερωτήσεις, με τη συμβολή της Θεματικής Ανάλυσης, κατηγοριοποιούνται και ομαδοποιούνται οι διδακτικές και παιδαγωγικές προτάσεις των υποψηφίων δασκάλων για τη διαμόρφωση του μελλοντικού –κριτικού– ψηφιακού πολίτη.

ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ ΓΙΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Ίριδα Τσεβρένη

ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

itsevreni@uth.gr

Ιωάννα Κύρκου

ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Φωτεινή Γκαραγκούνη-Αραίου

ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η εργασία αυτή αναδεικνύει τις δυνατότητες συμμετοχής των παιδιών στη διαχείριση του άμεσου περιβάλλοντός τους και τη δυναμική του χώρου στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας ενδυνάμωσης και χειραφέτησης. Η μελέτη αυτή επιχειρεί να φωτίσει τις δυνατότητες που έχει η συμπερίληψη του χώρου στη μαθησιακή διαδικασία στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης. Ο χώρος δεν λαμβάνεται υπόψη και δεν αξιοποιείται ως εργαλείο, μέσο και πεδίο μάθησης, συμμετοχής και δημιουργίας στην παραδοσιακή εκπαιδευτική διαδικασία. Ιδιαίτερα, δεν αξιοποιείται η χειραφετητική και ενδυναμωτική δυναμική που μπορεί να έχει ο χώρος στο πλαίσιο του κριτικού παιδαγωγικού παραδείγματος. Τα παιδιά, ακόμα και σε μικρή ηλικία, έχουν τη δυνατότητα και το δικαίωμα να συμμετέχουν και να αποφασίζουν. Και ιδιαίτερα για το περιβάλλον στο οποίο κινούνται και αναπτύσσονται στην καθημερινότητά τους.

Στην εργασία αυτή περιγράφεται η μεθοδολογία εμπλοκής των παιδιών στον οραματισμό και σχεδιασμό της σχολικής τους αυλής μέσα από την υλοποίηση εργαστηρίου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε νηπιαγωγείο της πόλης του Βόλου.

Τα παιδιά οραματίζονται την ιδανική σχολική αυλή τους και κάνουν τα πρώτα βήματα συμμετοχής στη φροντίδα του περιβάλλοντός τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ενθαρρυντικά για τη συμμετοχή των παιδιών στην πρώτη παιδική ηλικία. Η εργασία προτείνει βασικές παιδαγωγικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις σε εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να εμπλέξουν τα παιδιά μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες στη διαχείριση και φροντίδα του περιβάλλοντός τους.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Λένα Τσιρίκου

lenatsirikou@hotmail.com

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναδειχθεί η δύναμη της τέχνης στη γνωστική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών. Οι τέχνες (εικαστικά, θέατρο, μουσική, χορός, κ.ά.) αποτελούν εργαλείο για τη βιωματική μάθηση· είτε ως ξεχωριστό αντικείμενο είτε διαθεματικά δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν τις αισθήσεις τους, να εκφραστούν, να δημιουργήσουν καθώς και να ενδυναμώσουν τις κοινωνικές δεξιότητες. Αποτελεί, λοιπόν, εξαιρετικά ενδιαφέρον ζήτημα η επίδραση που έχουν οι καλλιτεχνικές παρεμβάσεις εντός του υπάρχοντος διδακτικού πλαισίου και ο τρόπος με τον οποίο μπορούν οι καλλιτεχνικές πρακτικές να αποτελέσουν ενεργητικές μεθόδους διδασκαλίας.

Στην παρούσα εισήγηση θα εστιάσουμε στο ζήτημα της πρόσληψης της σύγχρονης τέχνης από

τους μαθητές του δημοτικού. Θα μελετήσουμε τον τρόπο με το οποίο οι μικροί μαθητές μπορούν να αντιληφθούν την τέχνη και να επιδράσουν δημιουργικά σε αυτή. Κομβική σημασία έχει η αποσαφήνιση των όρων της πρόσληψης αλλά και της σύγχρονης και της μοντέρνας τέχνης.

Αναλυτικότερα, θα παρουσιάσουμε διδακτικές μεθόδους και δράσεις που στηρίζονται σε εικαστικά έργα σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών (Γ.Γαϊτης, Π.Τέτσης, Α.Φασιανός κ.ά) αλλά και ξένων (P.Picasso, W. Kandinsky, D. Hockney, κ.ά.) και τον τρόπο που αυτά τα έργα αποτελούν ένα δυναμικό πεδίο πάνω στο οποίο μαθητές της Δ' Δημοτικού μελετούν, δρουν και συζητούν.

Ουσιαστικά θα αναδείξουμε την πρόσληψη ως μια δυναμική διαδικασία που ωθεί τους μαθητές στην ενεργοποίηση, στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας, στην έκφραση των ιδεών και αντιλήψεων, στην όξυνση της ανατρεπτικής ματιάς και της κριτικής σκέψης. Θα δούμε τους τρόπους που οι μαθητές 'συνομιλούν' με τα έργα, δίνουν φωνή και κίνηση μέσω της θεατρικής έκφρασης, της δραματοποίησης, της κινησιολογίας κι εν τέλει προσπαθούν να αναπτυχθούν μέσω της καλλιτεχνικής έκφρασης. Τα έργα τέχνης αποτελούν την έμπνευση και την αφορμή για την αναμόχλευση του ψυχισμού των μαθητών. Συμπερασματικά, αντιλαμβανόμαστε την παιδαγωγική διάσταση της τέχνης υπό το πρίσμα της κριτικής παιδαγωγικής με στόχο τον «εξανθρωπισμό» του σύγχρονου ανθρώπου.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΥΪΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Σωτήρης Τσιώλης

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

tsot2000@outlook.com.gr

Η παρούσα εργασία επομένως αποσκοπεί κυρίως στην παρουσίαση της έννοιας του δυϊσμού στην Παιδαγωγική των Ανάπηρων, όπως αυτή εμφανίζεται από τα μέσα του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα. Συμπληρωματικά επιχειρεί να αναδείξει τους επιστημολογικούς περιορισμούς της εν λόγω έννοιας, στην οποία βασίζεται η σημερινή συζήτηση για την ενταξιακή – συμπεριληπτική εκπαίδευση.

Η έννοια της άρρωστης κοινωνίας, η οποία δημιουργεί την αναπηρία εμφανίζεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1840 ταυτόχρονα με την εμφάνιση της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής. Η Ιδιωτεία (Idiotie) θεωρείται ότι οφείλεται στην αγριότητα της ζωής στην αστική κοινωνία.

Η επανεμφάνισή της εν λόγω έννοιας στην Παιδαγωγική των Ανάπηρων στις αρχές του 20ου αιώνα γίνεται στα πλαίσια του ευρύτερου ρεύματος της Μεταρρυθμιστικής Παιδαγωγικής (Reformpädagogik). Οι παιδαγωγοί των ανάπηρων, οι οποίοι επηρεάζονται από τις ιδέες του μεταρρυθμιστικού ρεύματος θεωρούν ότι η κοινωνία είναι άρρωστη, δημιουργεί την αναπηρία και ένας από τους βασικούς στόχους τους είναι η προσπάθεια να «θεραπευτεί» η κοινωνία μέσω της εκπαίδευσης.

Ο δυϊσμός ως έννοια επανεμφανίζεται στη συζήτηση για την Παιδαγωγική των Ανάπηρων στα τέλη της δεκαετίας του 1960 ως μία από τις βασικές έννοιες του ρεύματος της ενταξιακής – συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Η συγκεκριμένη προσέγγιση θεωρεί ότι η αναπηρία οφείλεται σε κοινωνικούς παράγοντες και η κοινωνία χαρακτηρίζεται ως «αναπηροποιητική».

Βασικό χαρακτηριστικό των δυϊστικών αντιλήψεων και στην περιοχή της Παιδαγωγικής των Ανάπηρων είναι η αναγνώριση της σημασίας των κοινωνικών παραγόντων. Όμως η κοινωνία γίνεται αντιληπτή ως πλήρως διακριτή σε σχέση με τη βιολογία με αποτέλεσμα τη διάρρηξη της αντιφατικής ενότητας του βιολογικού με το κοινωνικό. Επίσης οι βασικές παραδοχές της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας, όπως η ιδιοποίηση της υπεραξίας, μένουν έξω από την προβληματική του εν λόγω ρεύματος.

«ΑΠΟ ΤΑ 'ΕΓΓΡΑΦΑ' ΣΤΙΣ 'ΦΩΝΕΣ'»: ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Βασίλης Φούκας

Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής, ΑΠΘ
vfoukas@edlit.auth.gr

Η παρούσα εισήγηση εκκινεί αφενός μεν από ανησυχίες και προβληματισμούς αναφορικά με μεθοδολογικά, ερμηνευτικά και, εν τέλει, επιστημολογικά ζητήματα ως προς την έρευνα στο πεδίο της ιστορίας της εκπαίδευσης και αφετέρου δε από τη συγκυρία, δηλαδή από το ότι ζούμε σε μια κατεξοχήν διεπιστημονική εποχή, τον 21ο αιώνα, και στο πλαίσιο αυτό οποιοδήποτε πεδίο έρευνας γίνεται φτωχότερο, αν δεν 'επιταχυνθεί' από τον κριτικό προβληματισμό, την αυτοαμφισβήτηση και τη συνομιλία με άλλα γνωστικά πεδία.

Η παγιωμένη αντίληψη ότι η Ιστορία και, συνεκδοχικά, η ιστορία της εκπαίδευσης, καταγράφει ένα παρελθόν που απουσιάζει και η καταγραφή αυτή γίνεται με τη συστηματική αξιοποίηση ιχνών - κυρίως αρχειακού χαρακτήρα - δεν άφηνε έως τώρα πολλά περιθώρια χρήσης και αξιοποίησης άλλων ιστορικών πηγών (π.χ. προφορικές μαρτυρίες, αφηγήσεις ζωής κ.λπ.). Τα τελευταία χρόνια οι σπουδές μνήμης, γενικά, και η προφορική ιστορία, ειδικότερα, έχουν κάνει σημαντικά βήματα προκειμένου να αναγνωρίσουμε καλύτερα το παρελθόν, να το κατανοήσουμε, να εμπλακούμε σε αυτό, να ζήσουμε μαζί του και να το ερμηνεύσουμε.

Ερωτήματα όπως, Ποιες ερευνητικές προσεγγίσεις επιλέγω για να διερευνήσω ένα ερώτημα στην ιστορία της εκπαίδευσης; Με ποιους τρόπους οι επιστημολογικές μου παραδοχές επηρεάζουν τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις που επιλέγω; Στόχος της ερευνητικής μεθοδολογίας που επιλέγω αποτελεί η αποτύπωση, η ερμηνεία, η εξήγηση ή η αφήγηση όσων ερευνώ; Αντιλαμβάνομαι την ιστορία της εκπαίδευσης ως ένα λογοτεχνικό κατασκεύασμα ή ως αναπαράσταση της πραγματικότητας; Ποιες είναι οι συνέπειες του γεγονότος ότι από το «ίδιο» παρελθόν μπορεί να κατασκευαστεί μια πληθώρα ερμηνειών ή αφηγήσεων; αποτελούν τους επιμέρους στόχους της παρούσας εισήγησης.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ: ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΕΝΕΡΓΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Πέτρος Χαραβιτσιδης

ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

pcharavi@gmail.com

Ιωάννα Χαλβατζή

ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

chalvatziioanna@gmail.com

Η περίοδος της πανδημίας επηρέασε την εκπαιδευτική ζωή και τη σχολική πραγματικότητα και όξυνε σε σημαντικό βαθμό τις κοινωνικές ανισότητες, αποκλείοντας σημαντικές ομάδες μαθητριών και μαθητών από το σχολείο. Στο πλαίσιο των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που αναπτύσσονταν και κατά τη διάρκειά της, το σχολείο αποδυναμώθηκε ακόμη περισσότερο και έχασε τον δημόσιο, υποχρεωτικό και δωρεάν χαρακτήρα του. Προφανώς οι συνέπειες αυτές έπληξαν περισσότερο

τα παιδιά που προέρχονται από μη προνομιούχα κοινωνικά περιβάλλοντα, με αδυναμία πρόσβασης σε υλικά αγαθά, τα οποία στην περίοδο της πανδημίας ήταν απαραίτητα για τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα στη συνθήκη αυτή ο ρόλος των εκπαιδευτικών κρίνεται εξαιρετικά σημαντικός, καθώς θεωρείται ότι μέσα από την παιδαγωγική και την κοινωνική τους δράση, μπορούν να περιορίσουν αυτούς τους αποκλεισμούς.

Η παρούσα εισήγηση διερευνά και αποτιμά τον απόηχο των συμπεριληπτικών δράσεων ενός συλλόγου διδασκόντων την εποχή της πανδημίας με στόχο τον περιορισμό του αποκλεισμού των μαθητών και των μαθητριών του από την εκπαιδευτική διαδικασία. Πρόκειται για ένα δημόσιο σχολείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο κέντρο της Αθήνας, με μεγάλο αριθμό παιδιών μεταναστών και προσφύγων. Στο συγκεκριμένο σχολείο έχουν αναπτυχθεί, τα τελευταία είκοσι χρόνια, δράσεις που βοήθησαν αποτελεσματικά στη συμπερίληψη των μαθητών και μαθητριών, στη σύνδεση με την τοπική κοινότητα, στην ενίσχυση των σχέσεων με τους γονείς και στην ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών.

Το εγχείρημα των εκπαιδευτικών του συγκεκριμένου σχολείου εκκινεί από τη θέση της Κριτικής Παιδαγωγικής, σύμφωνα με την οποία τα σχολεία συμβάλλουν, στο πλαίσιο της σχετικής τους αυτονομίας, στον καθορισμό των ορίων και των προϋποθέσεων που θέτει η κοινωνία σε σχέση με τη σχολική επιτυχία όλων των παιδιών και καταδεικνύει τις δυνατότητες και τους περιορισμούς μιας ενεργητικής παρέμβασης σε μια τέτοια συνθήκη.

Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΟΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΑΡΣΕΝΗ ΚΑΙ Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990

Μαγδαληνή Χατζηστρατή

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

magda_hatzistrati91@windowslive.com

Το παρόν πόνημα πραγματεύεται την αποκωδικοποίηση της μεταφοράς πολιτικής του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών του τη δεκαετία του 90', με απώτερο σκοπό την υλοποίηση του σχεδίου εκσυγχρονισμού – αναδιάρθρωσης του καπιταλισμού. Ειδικότερα, με την αρωγή των ερευνητικών εργαλείων της συγκριτικής-ιστορικής ανάλυσης θα γίνει μνεία στον ρόλο και τον βαθμό της ποιοτικής – ποσοτικής παρέμβασης του υπερεθνικού μορφώματος στη συγκρότηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ελλάδας, της Εσθονίας, της Φινλανδίας και της Αιγύπτου την ερευνώμενη δεκαετία. Κατ'επέκταση, θα σκιαγραφηθεί και το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των εν λόγω χωρών, προκειμένου να καταλήξουμε σε μια ολιστική εικόνα, η οποία θα συμβάλει στη μεταξύ τους συγκριτική θεώρηση. Τέλος, όσον αφορά στο ελληνικό παράδειγμα, η έρευνα «θα θέσει στο μικροσκόπιο» την εφαρμογή της πολιτικής (1996-2000), ως ένα ολοκληρωμένο σχέδιο νεοσυντηρητικής κατεύθυνσης για τον εκδημοκρατισμό της γενικής παιδείας, εναρμονισμένο με τις ευρωπαϊκές ντιρεκτίβες.

Κεφαλαίωδες ερευνητικό ερώτημα της εργασίας είναι η προτεινόμενη ποιότητα εκπαίδευσης του ΟΟΣΑ στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών του, μέσω των πορισμάτων των Εκθέσεών του, σε συγκερασμό αφενός με την προσωπική θεώρηση της παιδείας από τους ίδιους τους Υπουργούς και αφετέρου με το πεδίο επιρροής και αλληλεπίδρασης των κοινωνικών δυνάμεων που επενεργούν στη βάση οργανωμένων συμφερόντων, συνθέτοντας το συγκεκριμένο από το οποίο εξαρτάται αν θα ψηφιστούν ή θα μείνουν «στις καλένδρες» οι υπουργικές αποφάσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, θα επιχειρήσουμε να «ξετυλίξουμε» το νήμα των δύο βασικότερων νομοθετικών

πλαισίων για τη γενική παιδεία της Μεταρρύθμισης Αρσένης (Ν.2525/1997 και Ν.2642/1997), που υπάκουαν στην ευρύτερη πολιτική εκσυγχρονισμού του ΠΑΣΟΚ και στις εξαγγελίες των επίσημων κειμένων των Διεθνών Θεσμών. Κλείνοντας, θα παρατεθεί κατά σειρά η μεταφορά πολιτικής του ΟΟΣΑ στο εσθονικό, φινλανδικό και αιγυπτιακό εκπαιδευτικό σύστημα, καταλήγοντας στις ομοιότητες και διαφορές τους, καθώς και σε καθολικότερα συμπεράσματα.

Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΣΟΥΗΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Μαγδαληνή Χατζηστρατή

ΠΤΔΕ, ΑΠΘ

magda_hatzistrati91@windowslive.com

Στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας παραμένει διάχυτη η κουλτούρα κατίσχυσης των αρσενικών υποκειμένων, του σεξισμού και της πατριαρχίας, γεγονός που κλυδωνίζει τα θεμέλια του ευρωπαϊκού ακαδημαϊκού οικοδομήματος. Άλλωστε, ας μη λησμονούμε το γεγονός ότι η ισότητα των Φύλων συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, προκειμένου να κατοχυρωθεί ως πυλώνας κατάργησης αποκλεισμών και προάσπισης του ατομικού δικαιώματος στην ακαδημαϊκή ελευθερία. Αυτές οι «δονήσεις» αποτελούν σημείο αναφοράς για την Ε.Ε, η οποία μεριμνά να εξοπλίσει με τα κατάλληλα εργαλεία τα κράτη-μέλη της, ώστε να χαράξουν πολιτικές που θα συγκροτούν ένα διατομεακό θεσμικό πλαίσιο υπερκερασμού των αναχωμάτων στην επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητριών γυναικών. Βάσει των ανωτέρω, το παρόν πόνημα επιχειρεί να αποτιμήσει κριτικά και συγκριτικά τις διακηρύξεις του Θεσμού για την εγκαθίδρυση της έμφυλης ισότητας στην ακαδημαϊκή κοινότητα των κρατών-μελών της. Ειδικότερα, με την αρωγή του μεθοδολογικού εργαλείου της συγκριτικής ανάλυσης δεδομένων από τις ετήσιες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων ερευνητικών και θεσμικών της φορέων που αφορούν στο φύλο, διερευνά και αναστοχάζεται τον τρόπο με τον οποίο η δέσμη των ευρωπαϊκών πολιτικών συναρθρώνεται με τον εθνικό εκπαιδευτικό μεταρρυθμιστικό κορμό της Ελλάδας και της Σουηδίας για την καταπολέμηση της έμφυλης ασυμμετρίας στα ΑΕΙ. Η τοποθέτηση της Σουηδίας στην άλλη πλευρά αυτής της συγκριτικής «διελκυστίνδας» είναι σκόπιμη, καθότι η χώρα αυτή συνιστά διεθνές ορόσημο στα ζητήματα εξοβελισμού των έμφυλων διακρίσεων (She Figures, 2009). Τέλος, παρατίθενται οι ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο ανάγνωσης και μεταφοράς των ευρωπαϊκών αρχών στα δύο εκπαιδευτικά συστήματα και προτείνονται λύσεις εξυγίανσής τους..

Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΔΙΝΕΙ ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Γιάννης Χρηστάκος

*Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ichristakos@uoi.gr*

Ιωάννα Τριάντου

Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το σύγχρονο σχολείο, όπως αυτό περιγράφεται από τις πρόσφατες κοινωνιολογικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις, οφείλει να είναι ένα σχολείο ανοικτό, προσανατολισμένο στις ανάγκες του κάθε μαθητή, ανεξάρτητα από το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό πλαίσιο από το οποίο προέρχεται. Η Τέχνη και η ουσιαστική της παρουσία στο σχολείο, μπορεί να είναι ένα αξιόλογο εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση, εκπαιδύοντας τον μαθητή σε μία διαρκή διαδικασία αλληλεπίδρασης με τον πολιτισμό, σχέση που αποτελεί σημαντικό παράγοντα εκδημοκρατισμού της εκπαίδευσης. Όπως έχει αποδειχθεί τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα του κάθε μαθητή σχετίζονται άρρηκτα με το πολιτιστικό κεφάλαιο όπως αυτό καλλιεργείται από την οικογένεια, ενώ αντίστοιχα η ποιότητα της εκπαίδευσης ορίζει τη διαιώνιση ή την εξάλειψη των εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Το νηπιαγωγείο έχει ως κύριο στόχο του την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού μέσα από μία διαδικασία εκπαίδευσης, η οποία το οδηγεί στην κατανόηση του κόσμου γύρω του και στην αποκωδικοποίησή του, στην δημιουργία πολύπλευρων εμπειριών και στη δημιουργία των δικών του εικόνων για όσα το περιβάλλουν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία και με στοχευμένες εκπαιδευτικές ενέργειες το νηπιαγωγείο παρεμβαίνει στα πρώτα σχολικά βήματα του παιδιού και έχει τη δυνατότητα να παρέχει εξατομικευμένη εκπαίδευση που μπορεί να δώσει λύσεις στα τυχόν εκπαιδευτικά ελλείμματα του κάθε παιδιού χωριστά.

Έναν σημαντικό ερευνητικό άξονα που αφορά στη θέση που δίνεται στην Τέχνη στο ελληνικό σχολείο ως προς αυτή την κατεύθυνση, αποτελεί η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και κατά πόσο οι δεξιότητες που αποκτούν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους συνδέουν τις εικαστικές δραστηριότητες με την πρώιμη παρέμβαση, σε ζητήματα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στην ομαλή ένταξη και την ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των μαθητών.

Στην έρευνα που ακολουθεί διερευνώνται οι απόψεις φοιτητών/τριών του Τμήματος Νηπιαγωγών του Π.Ι. για τον ρόλο των Τεχνών στην εκπαίδευση καθώς και η αξία που της προσδίδεται ως μεθοδολογικό εργαλείο για την εξάλειψη των ανισοτήτων.

Ο ΚΛΕΜΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΣ: Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΝΟΙΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Άννα Χρονάκη

*ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
chronaki@uth.gr*

Τις τελευταίες δεκαετίες, συγκεκριμένα ρεύματα στον χώρο της κριτικής μαθηματικής εκπαίδευσης συγκλίνουν αναγνωρίζοντας την ανάγκη για διάνοιξη ενός ανοικτού δημοκρατικού χώρου για

κριτική και δημιουργική σκέψη στο παιδαγωγικό και διδακτικό πλαίσιο θέτοντας ως προτεραιότητα τα ίδια τα παιδιά και την μετατόπιση προς μια σχεσιακή ηθικο/οντο/επιστημολογική προσέγγιση της γνώσης στην μαθησιακή πράξη. Η έννοια της «κριτικής» στο πλαίσιο αυτό συνδέεται με την παραδοχή ότι τα μαθηματικά δεν αποτελούν ουδέτερο πεδίο ανα/κατασκευής,

ανα/παραγωγής, επαν/επινόησης ή/και επανά/χρησης της γνώσης. Αντίθετα, επιχειρηματολογείτε ότι η ανάπτυξη της μαθηματικής γνώσης συνυφίνεται με κοινωνικούς, πολιτισμικούς και πολιτικούς λόγους για το υποκείμενο συγκροτώντας συνθήκες συνεχών περιφράξεων της (ίδιας της γνώσης (βλ. αναλυτικά προγράμματα, σχολικά εγχειρίδια, διεθνείς και εθνικές εξετάσεις). Η «κριτική» έχει ανάγκη να λάβει υπόψη τις χωροχρονικές συνθήκες όπου παιδιά και ενήλικες καλούνται να συμμετάσχουν, να δράσουν και να ζήσουν ένα μέρος της καθημερινότητας τους ως εντατικοποιημένες σχέσεις στο ιδεολογικό πλαίσιο μιας συνεχούς ανάπτυξης μάθησης χωρίς όρια και σε συναρμογές εξουσίας. Όμως, ταυτόχρονα, πρέπει να προτείνει δημιουργικές γραμμές διαφυγής διανοίγοντας τρόπους και τόπους ως συναρμογές επιθυμίας.

Η παρούσα εισήγηση, εστιάζοντας στην κριτική προσέγγιση των πρόσφατων «Εργαστηρίων Δεξιότητων» για την προσχολική εκπαίδευση αλλά και σε παραδείγματα εκπαιδευτικών προτάσεων στο έργο «Μία

Νέα Αρχή στα ΕΠΑ.Λ» θέλει να τονίσει την σημασία να ξανασκεφτούμε την μαθηματική εκπαίδευση τόσο για τα μικρά παιδιά όσο για τις/ους εφήβους με όρους απο-ανάπτυξης με στόχο την επαναδιεκδίκηση του κλεμμένου χρόνου και χώρου των παιδιών. Το δικαίωμα αυτό είναι υποχρέωση εδώ και τώρα.

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ

Θεοπούλα (Πωλίνα) Χρυσσοχού

ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

tchryssou@primedu.uoa.gr

Τις τελευταίες δεκαετίες ο νεοφιλελευθερισμός έχει επηρεάσει βαθιά την εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη, οδηγώντας σε μια σειρά από σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που λειτουργούν τα σχολεία και που διδάσκονται οι μαθητές/τριες, αλλά και στις συνθήκες κάτω από τις οποίες εργάζονται οι εκπαιδευτικοί.

Η εμπορευματοποίηση της εκπαίδευσης, η ιδιωτικοποίηση εκπαιδευτικών διαδικασιών και ευθυνών, η τεχνοκρατικοποίηση εκπαιδευτικών ζητημάτων, η εστίαση στις ικανότητες και δεξιότητες, η χρήση του ενδοϋπηρεσιακού ανταγωνισμού και των πειθαρχικών μηχανισμών, καθώς και η προώθηση μιας στενής και εργαλειακής αντίληψης της γνώσης είναι μερικά παραδείγματα νεοφιλελεύθερων εκπαιδευτικών πρακτικών που στοχεύουν στον πυρήνα της εκπαιδευτικής πράξης και του περιεχομένου της, επανακαθορίζοντας το ρόλο του δημόσιου σχολείου και των εκπαιδευτικών, αλλά και την ίδια την έννοια της εκπαίδευσης.

Στο παραπάνω πλαίσιο η παρούσα εργασία, χαρτογραφώντας τους τρόπους με τους οποίους η νεοφιλελεύθερη ατζέντα έχει επηρεάσει την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, αλλά και τις αλλαγές, επιπτώσεις και «παράπλευρες» απώλειες που έχει επιφέρει εστιάζει στην κριτική και σε μια δέσμη απαντήσεων, προτάσεων και εναλλακτικών λύσεων όπως αυτές αρθρώνονται στα πλαίσια της μαρξιστικής παράδοσης και της Κριτικής Παιδαγωγικής.

Συμπόσια

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΤΕΑΠΗ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Στο συμπόσιο ομάδα διδασκόντων-διδασκουσών και αποφοίτων του ΤΕΑΠΗ θα παρουσιάσουν με ποιο τρόπο η Κριτική Εκπαίδευση διατρέχει το ΠΣ και αποτυπώνεται σε μαθήματα-σεμινάρια καθώς και σε εκπαιδευτικές παρεμβάσεις. Στην εκπαίδευση μελλοντικών εκπαιδευτικών η κριτική παιδαγωγική αποτελεί βασικό μοχλό για τη συνειδητοποίηση του ρόλου τους, ως εκπαιδευτικών αναστοχαζόμενων επαγγελματιών και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών.

Ο Βασίλης Τσάφος και ο **Πέτρος Χαραβιτσίδης** θα μιλήσουν για τον Κριτικό Προσανατολισμό των μαθημάτων του ΤΕΑΠΗ, που οργανώνονται στη βάση της Κριτικής προσέγγισης και συνδέουν τα γνωστικά αντικείμενα με τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες. Σε αυτήν την προοπτική εκτός από την επεξεργασία της βιβλιογραφίας, οι φοιτητές/τριες έρχονται σε επαφή με ομάδες εκπαιδευτικών, που εφαρμόζουν σε τυπικό και μη τυπικό πλαίσιο παρεμβάσεις, με βάση τις αρχές της Κριτικής Παιδαγωγικής.

Η **Νέλλη Ασκούνη** και η **Μαρία Σφυρόερα** θα αναφερθούν στα μαθήματα Πρακτικής άσκησης στις μεθόδους έρευνας. Μέσω της εξοικείωσης των φοιτητών/τριών με τα ερευνητικά εργαλεία, επιδιώκουν την αποστασιοποίηση από αυτό που θεωρούμε δεδομένο και τη κριτική θεώρηση της πραγματικότητας.

Η **Ολυμπία Αγαλιανού** και η **Αλεξάνδρα Ανδρούσου** παρουσιάζουν τις θεματικές Εργαστηριακές Βδομάδες, στις οποίες οι φοιτητές/τριες επεξεργάζονται βιωματικά ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ζήτημα σε εργαστήρια μέσω ποικίλων εναυμάτων (ταινιών, θεατρικών παραστάσεων, παιχνιδιών ρόλων κλπ.) και ποικίλων συνεργασιών με ειδικούς εξωτερικούς συνεργάτες του Πανεπιστημίου (σκηνοθέτες, μουσικούς, ψυχολόγους κλπ.).

Η **Μαρικαίτη Γραικιώτη**, η **Μαρίνα Μπουρτούλη**, η **Ηλέκτρα Φλωροπούλου** και ο **Ορέστης Πρέκας- Πατρωνάκης**, απόφοιτες/ος ΤΕΑΠΗ, θα παρουσιάσουν πώς η επτάχρονη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική κοινωνική παρέμβαση του ΤΕΑΠΗ στη Δομή φιλοξενίας προσφύγων του Ελαιώνα διαμόρφωσε σε σημαντικό βαθμό την επαγγελματική τους ταυτότητα και λειτουργήσει καταλυτικά για την κριτική συνειδητοποίησή του ρόλου τους ως εκπαιδευτικών.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2

ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ FREINET ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Παιδαγωγική Ομάδα Σκασιαρχείο
 Συντονιστής τραπεζιού: **Χάρης Παπαδόπουλος**
 Δάσκαλος, πρώην Σχολικός Σύμβουλος και Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου
 Σχολιαστής: **Πέτρος Χαραβιτσίδης**,
 ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Το συγκεκριμένο τραπέζι αφορά στην περιγραφή της δράσης της Παιδαγωγικής Ομάδας το Σκασιαρχείο, η οποία συνιστά το κίνημα Freinet στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία, καθώς και στην παρουσίαση των βασικών ιδεών της παιδαγωγικής σκέψης που προκύπτει από το έργο του γάλλου παιδαγωγού Celestin Freinet. Στην παιδαγωγική Freinet, οι μαθητές/τριες μαθαίνουν μέσα από την εμπειρία και «φυσική» μέθοδο μάθησης με έμφαση στα ενδιαφέροντα και τις ευαισθησίες τους.

Τα παιδιά βιώνουν τη χαρά της πρωτοβουλίας, της ελεύθερης επιλογής, της δημιουργίας και του οράματος για την βελτίωση της ζωής τους μέσα από τη μάθηση και την εργασία τους στο σχολείο. Λειτουργούν ως κοινότητα, αναλαμβάνουν ρόλους και ευθύνες σε συλλογικά έργα και δράσεις. Μέσα από την υποστήριξη της ομάδας καλλιεργούνται η φιλία, η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια, το μοίρασμα, ο αλληλοσεβασμός. Αναλυτικότερα, με την Παιδαγωγική Freinet έχουμε μία πρόταση, αλλά και τα εργαλεία για ένα σχολείο κοντά στο παιδί, ευχάριστο, δημιουργικό και χειραφετικό. Πιο συγκεκριμένα, την προσπάθεια για ένα δημόσιο σχολείο ελεύθερο και ανοικτό που υποδέχεται, σέβεται και αναγνωρίζει ισότητα το κάθε παιδί και τα δικαιώματά του ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση, την καταγωγή ή τη θρησκεία του, όπου τα παιδιά βιώνουν τη χαρά της πρωτοβουλίας, της ελεύθερης επιλογής, της δημιουργίας και του οράματος για την βελτίωση της ζωής τους μέσα από τη μάθηση και την εργασία τους στο σχολείο. Ένα σχολείο όπου εκπαιδευτικοί, και μαθητές/μαθήτριες συν-εργάζονται για την ανάπτυξη της κριτικής συνείδησης όλων με σκοπό την κοινωνική τους χειραφέτηση και όπου θα αναπτύσσονται καθημερινά στη σχολική ζωή η ελευθερία, η δημοκρατία, η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η ισότητα και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα.

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Δαμιανός Βογανάτσος
Δάσκαλος

Στην ιστορία του ραδιοφώνου, μια ειδοποιός διαφορά ως προς τον τρόπο χρήσης του αποτελεί αν είναι «για τα παιδιά» ή «από τα παιδιά». Στην παιδαγωγική Freinet και Korczak συνδυάζονται και τα δύο προς όφελος των παιδιών, ώστε να έχουμε ένα διασχολικό κι άρα συμμετοχικό ραδιόφωνο των παιδιών. Οι τεχνικές Freinet αυτό το νόημα έχουν άλλωστε, να αλληλοσυνδυάζονται ώστε να δημιουργούνται οι δυνατότητες δημιουργίας (νέων) τόπων γλώσσας, έκφρασης και αντιστάθμισης των καθημερινών ανισοτήτων. Η περίοδος της πανδημίας προσδιόρισε ξανά τα όρια της μοντέρνας Παιδαγωγικής, τόσο ως προς την συμπλήρωση των 100 χρόνων της όσο κι ως προς τη σχέση της με την τεχνολογία. Πρότερες αναλύσεις για τον δημοκρατικό χαρακτήρα της τεχνολογίας δοκιμάστηκαν. Τα όρια της έκθεσης στην εικόνα με την από κοντά και την εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δοκιμάστηκαν κι αυτά, αλλά αυτή τη φορά και ως προς τον ήχο. Από το 2020 και μετά, μέσα κι από τις δράσεις της ομάδας της Κοινωνικής Παιδαγωγικής του Σκασιαρχείου, το ραδιόφωνο και οι διασχολικές εφημερίδες, όπως ο Κοκκινολαίμης, αγαπήθηκαν πολύ από τα παιδιά και βγήκαν εκτός τάξης. Η εισήγηση αυτή λοιπόν διερευνά τη δομή των ραδιοφώνων του Σκασιαρχείου και την ευρύτερη σύνδεσή τους με τις υπόλοιπες τεχνικές Φρενέ καθώς και τη σχέση όλων των παραπάνω με την παιδαγωγική της Αυλής και της Κοινότητας.

ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Δήμητρα Γαβριλίδου

Ψυχολόγος

Νάγια Κοκμοτού

Δασκάλα

Η εισήγηση αυτή θα εσιτιάσει στο συνεργατικό έργο της Ομάδας Κοινωνικής Παιδαγωγικής του Σκασιαρχείου και στις δράσεις της τα τελευταία τέσσερα χρόνια, κυρίως στο κέντρο της Αθήνας. Η καραντίνα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορονοϊού, οδήγησε κάποια μέλη του Σκασιαρχείου να αναζητήσουν νέους τρόπους επικοινωνίας και συνάντησης με τους μαθητές/τριές τους και τις οικογένειές τους, αφορμές υπέρβασης της αποστασιοποίησης, αλλά, επίσης και να δημιουργήσουν χώρους εκπαίδευσης στην κοινότητα και τη γειτονιά με πυξίδα τις αρχές της Παιδαγωγικής Φρενε και ανανοηματοδοτώντας καποιες απο τις τεχνικές της. Στο Λόφο του Στρέφη, στο Λόφο Φινόπουλου, στη Φωκίωνος Νεγρη, στην Ακαδημία Πλάτωνος, αλλά και στα Εξαρχεία, τα παιδιά έκαναν ραδιόφωνο, κουκλοθέατρο και караγκιόζη, δούλεψαν με το παραμύθι, την παιδική λογοτεχνία και τα χαϊκού, δημιούργησαν χαρακτηριστικά και μικρά βιβλία. Η περίοδος αυτή γέννησε χρήσιμες ιδέες και συμπεράσματα για τον εμπλουτισμό της ιδέας ενός σχολείου συνεργατικού, δημοκρατικού, ανοιχτού στην κοινότητα, που υπερβαίνει τα τείχη του σχολικού κτιρίου. Η «έκτακτη ανάγκη» της πανδημίας ανέδειξε έναν νέο τρόπο συνύπαρξης και συνεργασίας εντός και εκτός των τοίχων, ο οποίος επανανοηματοδότησε τα παιδαγωγικά και κοινωνικά οράματα της ομάδας. Τέλος, υπογράμμισε μια ακόμη σημαντική διάσταση, την ανάγκη υπεράσπισης των δημόσιων χώρων και τη διεκδίκηση της παρουσίας της παιδικής ηλικίας σε αυτούς, δεδομένου μάλιστα ότι στην παρούσα φάση οι δημόσιοι χώροι όλο και συρρικνώνονται. Στο πλαίσιο αυτό, η Ομάδα Κοινωνικής Παιδαγωγικής συνεχίζει, 4 χρόνια μετά, να συναντιέται και να οργανώνει δράσεις σε δρόμους, πλατείες και πάρκα στοχεύοντας σε ένα σχολείο της κοινότητας, αλλά και σε μια κοινωνία ανοιχτή και συνεργατική.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ FREINET, ΟΙ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΝΘΕΤΟ ΤΟΥ «ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟΥ» ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

Μπάμπης Μπαλτάς

Δάσκαλος

Χάρης Παπαδόπουλος

Δάσκαλος, πρώην Σχολικός Σύμβουλος και Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου

Η ιστορία του μαθητικού εντύπου στην Ελλάδα περνά από τις φάσεις: είναι για τα παιδιά, από τα παιδιά και μαζί με τα παιδιά. Τα έντυπα σ' αυτή τη διαδρομή είναι πολλά και διαμορφώνουν το νεανικό σχολείο κοινό. Αυτά όμως που θα μας απασχολήσουν στην προβληματική μας είναι αυτά που γίνονται από τα παιδιά και μαζί με τα παιδιά. Τα μαθητικά έντυπα τροποποιούν την διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, στέκονται κριτικά στη θεολογία του βιβλίου, κάνουν τους εκπαιδευτικούς να συνεργάζονται με τους τυπογράφους και εμπνέονται από τους παιδαγωγούς Σελεστέν Φρενέ, Γιάνους Κόρτσας, Τζιάνι Ροντάρι, Μάριο Λόντι, Λορέντζο Μιλάνι, Μαρτσέλο Ντ' Όρτα και Πάουλο Φρέρε. Εκφράζουν την αντίσταση στον ηγεμονικό λόγο και κάνουν μια δική τους διαδρομή στην κοινότητα. Εκδίδονται με φτωχά μέσα, με πολιτικό πρόταγμα και με τον συνεται-

ρισμό του σχολείου. Στόχος τους είναι τα παιδιά να έχουν τη δική τους δημόσια σφαίρα και μέσω αυτής να πετυχαίνεται η παρουσία τους στον κόσμο των μεγάλων. Συγχρόνως να κατασκευάζουν την παιδική ηλικία και την ενηλικίωση. Αυτές οι αρχές διαπνέουν και την έκδοση του εντύπου στην Εφημερίδα των Συντακτών «Το Σκασιαρχείο». Η συνεργασία του «Σκασιαρχείου» με την Εφημερίδα των Συντακτών υπήρξε ένα σημαντικό βήμα για την ευρύτερη διάχυση στην ελληνική κοινωνία των παιδαγωγικών ιδεών, της φιλοσοφίας και του οράματος της παιδαγωγικής Φρενέ και του «Σκασιαρχείου» για ένα άλλο (δημοκρατικό, συνεργατικό, ανοικτό, δημιουργικό) δημόσιο σχολείο στη χώρα μας. Η Εφημερίδα των Συντακτών ξεχωρίζει στον χώρο του ελληνικού τύπου κατά το ότι αποτελεί ένα συνεργατικό εκδοτικό εγχείρημα. Ιδιοκτήτες του εντύπου είναι οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι που αποφασίζουν με συλλογικές διαδικασίες για όλα τα θέματα της εφημερίδας. Το εγχείρημά τους πέτυχε, η εφημερίδα είναι βιώσιμη, έχει μια σημαντική κυκλοφορία πανελλαδικά και συνιστά μια ελεύθερη, αδέσμευτη φωνή στο χώρο του τύπου. Την ευθύνη της σύνταξης του Ένθετου φέρει Συντακτική Επιτροπή που αποτελείται από εκπαιδευτικούς μέλη του Σκασιαρχείου. Έχουν δημοσιευτεί κείμενα μαθητών/ μαθητριών, εκπαιδευτικών, ανθρώπων της τέχνης, ερευνητών και πανεπιστημιακών για ποικίλα θέματα που είτε αφορούν την εκπαίδευση είτε δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο εκπαιδευτικών διαδικασιών και αφορούν την κοινωνία. Το Ένθετο κοσμείται από εικαστικά έργα παιδιών ή από φωτογραφίες που παρουσιάζουν δράσεις σχολείων.

ΕΝΑ ΠΟΛΥΤΙΜΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Στέλιος Πανταζίδης

Δάσκαλος

Βασιλική Σπήτα

Φιλολόγος

Ιωάννα Στεφανίδου

Νηπιαγωγός

Το μαθητικό Συμβούλιο αποτελεί έναν βασικό θεσμό της συνεργατικής τάξης. Εδώ, σε εβδομαδιαία βάση, γίνεται η συλλογική διαχείριση των σχέσεων ή και των συγκρούσεων της τάξης. Καλλιεργούνται οι κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, καθώς μπαίνουν στην διαδικασία να σκέφτονται αυτά που τους συμβαίνουν, να τα μοιράζονται με τις συμμαθήτριες/συμμαθητές και τον/την εκπαιδευτικό, να εκφράζονται μπροστά στην ομάδα, να κάνουν σχέδια, να καταθέτουν προτάσεις, να συνεργάζονται για να δημιουργήσουν, να βοηθούν και να στηρίζουν τα άλλα άτομα και να στηρίζονται σ' αυτά. Στο συμβούλιο διαμορφώνονται και εξελίσσονται οι κανονισμοί της τάξης, αποφασίζονται οι συλλογικές δράσεις, οι διάφορες υπευθυνότητες. Η άσκηση εξουσίας για τη λήψη αποφάσεων συνεπάγεται αναπόδραστα και την υποχρέωση της συμμετοχής στην εφαρμογή τους. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται το συμβούλιο ως ένα σημαντικό πλαίσιο εντός του οποίου μοιράζονται τη συλλογική εξουσία με την/τον ενήλικα. Υπάρχει πραγματική δυνατότητα να στοχαστούν, να θέσουν ερωτήματα, να συνειδητοποιήσουν και να επιδράσουν άμεσα στις συνθήκες ζωής και εργασίας τους. Μαθαίνουν να επιχειρηματολογούν, να διεκδικούν μια κουβέντα, να εξετάζουν με κριτική ματιά, να διεκδικούν, να παρεμβαίνουν. Ο χαρακτήρας του συμβουλίου, βασιζόμενος στις αρχές του διαλόγου, της αλληλοκατανόησης, του αλληλοσεβασμού και της δικαιοσύνης, συμβάλλει στην καλλιέργεια της πολιτεότητας και τη δημιουργία του συνειδητού πολίτη/πολίτισσας που βλέπει τα

κακώς κείμενα και συμμετέχει για να τα αλλάξει στη ζωή του και στον κόσμο. Στα τελευταία δέκα χρόνια, μέσα από το έργο του Σκασιαρχείου, έχει συσσωρευτεί μια πολύ σημαντική εμπειρία από την εφαρμογή του θεσμού του Συμβουλίου τάξης σε όλες τις βαθμίδες της ελληνικής εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά και αυτά θα έχουμε την ευκαιρία να παρουσιάσουμε.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ FREINET ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ «ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟΥ» ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Άννα - Μαρία Σιδηροπούλου
Φιλολόγος

Η παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο» είναι ένα σωματείο που συγκεντρώνει ανθρώπους από τον χώρο της Παιδείας, της Υγείας, του Πολιτισμού και των Τεχνών. Κυρίως απαρτίζεται από εκπαιδευτικούς από την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση με βασικό σκοπό την προώθηση της παιδαγωγικής του Σελεστέν Φρενέ (Celestin Freinet) και του σχολείου της κοινότητας. Οι επιμέρους στόχοι της ομάδας είναι να μοιραστούμε ιδέες και πρακτικές για ένα ελεύθερο, ανοιχτό, συνεταιριστικό και συνεργατικό δημόσιο σχολείο. Οι ζυμώσεις της ομάδας μας ξεκίνησαν το 2010 και από τότε μέχρι και σήμερα, το 2023, το Σκασιαρχείο διοργανώνει δράσεις με παιδαγωγικό και πολιτιστικό προσανατολισμό, επιμορφώσεις εκπαιδευτικών στην παιδαγωγική Freinet και πειραματισμούς με μεθόδους και τεχνικές που αναδεικνύουν την ελεύθερη έκφραση. Ιδιαίτερα με τις τεχνικές μας (το συμβούλιο τάξης, η σχολική εφημερίδα, τα μικρά βιβλία, το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, το θέατρο και ο σχολικός συνεταιρισμός) προάγουμε τη δημοκρατική συμμετοχή και τη συνεργασία στο σχολείο. Η εισήγηση αυτή θα περιγράψει τους βασικούς άξονες δράσης του Σκασιαρχείου την τελευταία δεκαετία, παρουσιάζοντας και τη συγκρότηση μιας νέας παιδαγωγικής πρότασης μέσα από εμπειρίες που έχουν πραγματοποιηθεί στο ελληνικό δημόσιο σχολείο. Τέλος, θα γίνει αναφορά στο επιμορφωτικό έργο της ομάδας, μέσα από το οποίο προωθούνται οι ιδέες της παιδαγωγικής Freinet, αλλά και η ιδέα της αλληλοϋποστήριξης και αλληλοεπιμόρφωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3 ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Συμμετέχουν εκπρόσωποι των περιοδικών

Αντιτετράδια της εκπαίδευσης
(<https://www.antitetradia.gr/portal/index.php>)

Εκπαιδευτική Λέσχη
(<https://www.e-lesxi.gr/>)

Κριτική Εκπαίδευση
(<https://epub.lib.uoa.gr/index.php/kritekp>)

Σελιδοδείκτης
(<https://selidodeiktis.edu.gr/>)

Poster

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΑΠΟ STEM ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ & ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΕΣ

Κυριακή Δημητριάδη

Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστήμων, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αθανασία Κοκολάκη

Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστήμων, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αιμιλία Μιχαηλίδη

Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστήμων, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ελένη Μποτζάκη

Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστήμων, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Δημήτρης Σταύρου

Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστήμων, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

dstavrou@uoc.gr

Η Κλιματική Αλλαγή (ΚΑ) αποτελεί ένα από τα κρισιμότερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο άνθρωπος λόγω των επιπτώσεων που επιφέρει σε περιβαλλοντικό, πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Παράλληλα, ενώ η επιστημονική κοινότητα έχει καταλήξει σε ομοφωνία αναφορικά με τις επιστημονικές διαστάσεις της ΚΑ, ποικίλες αμφιλεγόμενες αλλά και ταυτόχρονα πειστικές πληροφορίες αναφορικά με την ΚΑ εξακολουθούν να διαδίδονται ευρέως μέσω του διαδικτύου. Το γεγονός αυτό ενισχύει στην δυσπιστία του κοινού απέναντι στην επιστήμη καθιστώντας αναγκαία την εφαρμογή από τους/τις ερευνητές/-τριες του κλίματος αποτελεσματικών στρατηγικών για την επικοινωνία της ΚΑ στο ευρύ κοινό αλλά και ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του απέναντι στην επιστήμη.

Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικού υλικού για την εξοικείωση STEM ερευνητών/-τριων σε ζητήματα ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού απέναντι στην επιστήμη. Το υλικό, που αναπτύχθηκε στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus+ "STAGE", επικεντρώνει σε τρεις διαστάσεις: α. την παραπληροφόρηση γύρω από τα αίτια της ΚΑ και το ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, β. τους τρόπους ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού απέναντι στην επιστήμη και γ. τους τρόπους διαμόρφωσης δράσεων επικοινωνίας της ΚΑ, και εν γένει η της επιστήμης, επικεντρωμένων στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού απέναντι στην επιστήμη. Το υλικό εφαρμόστηκε σε 9 STEM ερευνητές/ -τριες, σε 9 ερευνητές/-τριες της διδακτικής των φυσικών επιστημών και σε 2 υπεύθυνες ενός χώρου επιστήμης και τεχνολογίας. Δεδομένα συλλέχθηκαν από ένα ερωτηματολόγιο μικτού τύπου.

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής αναδεικνύουν ότι οι βασικές πρακτικές που κρίνεται σημαντικό να υιοθετούνται κατά την επικοινωνία επιστημονικών θεμάτων στο κοινό, όπως είναι η ΚΑ, στοχεύοντας στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του απέναντι στην επιστήμη είναι: α. η ενασχόληση του κοινού με αυθεντικές επιστημονικές πρακτικές, β. η ενασχόληση του κοινού με πραγματικά δεδομένα και γ. η επικοινωνία - διάλογος με πραγματικούς STEM ερευνητές/-τριες προωθώντας συζητήσεις αναφορικά με τον τρόπο εργασίας τους.

